

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Bakalářská práce

**Ruská pravoslavná církev a její interakce s politikou a
společností v postsovětském Rusku**

Maria Avanesova

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy a východoevropská studia

Bakalářská práce

**Ruská pravoslavná církev a její interakce s politikou a
společností v postsovětském Rusku**

Maria Avanesova

Vedoucí práce:

PhDr. Vladimír Naxera, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval (a) samostatně a použil (a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015 .....

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své práce PhDr. Vladimíru Naxerovi, Ph.D. za trpělivost, vynikající rady a čas strávený při konzultacích.

Poděkování patří také církevním pracovníkům, kteří našli čas na rozhovory se mnou.

V neposlední řadě patří poděkování mé rodině a nejbližšímu okolí za neutuchající podporu a víru ve mě vloženou.

„Dejtež tedy, co jest císařova, císaři, a co jest Božího, Bohu“.
Evangelium podle Lukáše.

*„У нас, конечно, церковь отделена от государства, но в душах людей они
едины“.*
В. В. Путин.

„Quand la religion est liée à la politique, voilà l'inquisition qui est née“.
A. Camus.

Obsah

1 ÚVOD	9
2 VÝVOJ RPC DO ROKU 1991.	13
3 STRUKTURA RPC	24
4 NORMATIVNÍ DOKUMENTY, REGULUJÍCÍ ČINNOST RPC.....	27
5 RPC ZA PATRIARCHÁTU ALEXIJE II	32
5.1 VOLBY ROKU 1999-2000.....	43
5.2 ZÁKLADY SOCIÁLNÍHO KONCEPTU RPC, DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV RPC A OTÁZKA LIDSKÝCH PRÁV.....	47
5.3 RPC, SILOVÉ SLOŽKY A ČEČENSKÉ KAMPANĚ.....	49
5.4 RPC, RPCZ A MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ.....	51
5.5 ZÁVĚR	53
6 RPC ZA PATRIARCHÁTU KIRILLA.....	55
6.1 RPC A JEJÍ ROLE VE VOLBÁCH 2011-2012	65
6.2 SKANDÁLY S PATRIARCHOU, PUSSY RIOT A ZÁKON O HANOBENÍ POCITŮ VĚŘÍCÍCH JAKO RŮSTOVÁ KŘIVKA ROZKOLU.....	68
7 EKONOMIKA RPC.....	75
7. 1 ZÁVĚR	83

8 ZÁVĚR	84
9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	87
9.1 LITERATURA.....	87
9. 2 PRAMENY	108
RESUMÉ	111
SEZNAM PŘÍLOH	113
PŘÍLOHA I.....	114
PŘÍLOHA II.	115
PŘÍLOHA III.....	115
PŘÍLOHA IV.	116
PŘÍLOHA V.....	117
PŘÍLOHA VI.	121

Seznam zkratk

RPC MP / RPC : Ruská pravoslavná církev Moskevského patriarchátu)

MP: Moskevský patriarchát.

ZSK RPC: Základy sociální koncepce RPC.

RPCZ: Ruská pravoslavná církev v zahraničí.

KSRF: Komunistická strana Ruské federace.

LDPR: Liberálně-demokratická strana Ruské federace.

UPC MP: Ukrajinská pravoslavná církev Moskevského patriarchátu.

SPS: Svaz pravicových sil.

KGB: Výbor státní bezpečnosti.

UV KSSS: Ústřední výbor Komunistické strany Sovětského svazu.

OVR: Vlast – Celé Rusko.

MID: Ministerstvo zahraničních věcí.

FSO: Federální služba ochrany.

FSB: Federální služba bezpečnosti.

KKS: Katedrála Krista Spasitele.

1 Úvod

Mezi všemi náboženstvími, která se vyskytují v Rusku, má největší autoritu Ruská pravoslavná církev Moskevského patriarchátu (*Russkaja pravoslavnaja cerkov Moskovskogo patriarchata*, dále RPC MP/ RPC /MP), protože spojuje, i když pouze nominálně, většinu obyvatel Ruska. Ruská pravoslavná církev je největší autokefální pravoslavná církev na světě¹, která je uznána jinými místními církvemi jako jediná kanonicky legitimní pravoslavná, administrativně nezávislá církev na území bývalého Sovětského svazu² a také v Japonsku a Číně.

Podle průzkumu veřejného mínění se většina obyvatel Ruska řadí mezi příslušníky pravoslavné církve. Průzkumy WCIOM (Všeruské centrum zkoumání veřejného mínění) ukazují že v roce 2013 (nejnovější informace) se k pravoslavné církvi hlásilo 77 % obyvatel Ruska (WCIOM 2013a). V roce 2009 to bylo 70% (WCIOM 2010).

I když vezmeme v úvahu, že je nepravděpodobné, že by většina pravoslavných vnímala vystoupení náboženských vůdců jako výzvu k činnosti, v zásadě to neruší úctu k vyjádřením pravoslavných činitelů a uznání jejich autority, a to se týká jejich působení jak v oblasti morálky, tak i v politické oblasti.

V Ruské ústavě je zakotveno, že Rusko je světským státem, avšak nelze říci, že se RPC nesnaží ovlivňovat společnost i v oblastech, které se primárně netýkají náboženství. RPC se zřejmě také snaží podílet na politice Ruska, to umožňuje i ruská vláda, která má výraznou propravoslavnou orientaci, navíc podle průzkumů WCIOM (WCIOM 2013b) většina občanů Ruska nemůže ani připustit, že prezidentem Ruska by byl člověk, který by vyznával jiné náboženství než pravoslaví. Ruská pravoslavná církev má národnostní, státotvornou a kulturotvornou roli, která vyhovuje současné ruské vládě, protože stejná myšlenka byla převzata politickou stranou „Jednota“ (současné Jednotné Rusko) na konci 90. let.

---

¹ Pro více informací viz příloha I.

²S výjimkou Gruzie a Arménie.

Objektem zkoumání dané práce je RPC MP a její interakce s politikou a společnostmi. Cílem je zkoumání činnosti RPC a jejího skutečného postavení v politickém a společenském životě postsovětského Ruska, resp. analýza vzájemných vztahů mezi politikou, RPC a společnostmi v období po rozpadu SSSR.

Pro dosažení daného cíle je potřeba vyřešit následující úkoly:

1. Analyzovat činnost RPC před nástupem Alexije II. pro lepší pochopení toho, na co RPC navazuje dnes.

2. Odhalit a analyzovat změny ve vztazích mezi RPC, politikou a společnostmi od nástupu Alexije II. na patriarchův prestol až do současnosti.

3. Analyzovat vztahy mezi RPC a politikou během patriarchátu Alexije II. a Kirilla.

4. Analyzovat vliv, který RPC má na společnost ve vymezeném období.

Uvedeným cílům odpovídá členění práce do sedmi kapitol, včetně úvodu, který je zároveň první kapitolou. Druhá kapitola je stručným přehledem vývoje RPC do nástupu Alexije II., neboť bez pochopení toho, jakou úlohu v Rusku měla RPC v minulosti, je obtížné pochopit její dnešní úlohu. Třetí kapitola je věnovaná struktuře RPC a stručně vysvětluje činnost nejdůležitějších církevních institucí. Činnost RPC je v současnosti regulována normativními dokumenty, jimiž se zabývá následující kapitola. Zde je nutné podtrhnout, že díky této kapitole je možné lépe nastínit právní rámec spolupráce mezi státem a církví. Další kapitola je analýzou RPC za patriarchátu Alexije II. Kromě všeobecné analýzy sociálněpolitické činnosti RPC v daném období, se kapitola také zabývá rolí RPC ve volbách roku 1999-2000 a její činností v oblasti lidských práv, což je zakotveno v dokumentech RPC. Také daná kapitola stručně analyzuje zahraničněpolitickou činnost RPC za Alexije II. Předposlední kapitola je analýzou RPC za období patriarchy Kirilla. Tato kapitola se také jako předchozí věnuje analýze sociálněpolitické činnosti RPC a kromě toho se zabývá ještě dvěma důležitými událostmi: činností RPC mezi volbami roku 2011-2012 a skandály spojenými s RPC a zákonem o hanobení pocitu věřících. Poslední

kapitola této práce je věnována ekonomice RPC, protože ekonomické zázemí církve dokresluje vztah mezi politikou a církví.

Tato práce se cíleně jen okrajově zabývá rolí RPC v zahraniční politice Ruska. A rovněž mimo cíle práce zůstaly také vztahy mezi RPC a ostatními konfesemi v Rusku.

Tato práce vychází z primárních pramenů, sekundární literatury a informací, které byly získány při osobních rozhovorech. Sekundární literatura byla napsána většinou rusky a anglicky. Zde je nutné zdůraznit, že v českém prostředí toto téma překvapivě není soustavně a uceleněji analyzováno. Existují odborné články reagující na události, které jsou s tématem této práce spojené (např. Kalinič – Naxera 2012), také lze najít dvě knihy, které by se soudě podle názvu měly danému tématu věnovat, avšak jedna je pouze překladem sociální koncepce RPC z ruštiny bez pokusu o analýzu této koncepce a druhá kniha se zabývá popisem církevních záležitostí RPC.

Odbornou literaturu v angličtině lze rozdělit na literaturu západních autorů (např. Knox) a literaturu ruských autorů, kteří působí za hranicemi RF (např. Papkova, Mitrochin) nebo žijí v Rusku a publikují svá díla v angličtině (v průběhu zpracovávání této práce nalezeno pouze jedno takové dílo od S. Lobačeva). Zde je ale potřeba uvést, že k tématům zkoumaným v práci existuje dostatek zdrojů v angličtině, ale jsou to ponejvíce překlady nebo kompilace děl ruských autorů. Takový druh prací zůstal mimo okruh zdrojů kvůli možnosti prostudovat zdroje primární.

Zdroje v ruštině tedy tvoří většinu zdrojů této práce. Zahrnují odbornou literaturu, u níž bylo nutné všimnout si zázemí působností autorů, poněvadž může ovlivňovat jejich názor. Zdroje v ruštině zahrnují také články v periodickém tisku, při jejichž hodnocení platí stejný postup. Největší množství prací ohledně jednotlivých částí daného tématu napsali pracovníci Moskevského centra Carnegie. Ale je třeba zde zmínit, že překvapivě v ruském prostředí kromě knihy A. Mitrochina z roku 2004 také nelze zatím najít zdroj, který by se zabýval komplexní

analýzou vnější činnosti RPC a zahrnoval by celý časový úsek od rozpadu SSSR. Také lze říct, že zatím je také podceněno zkoumání role RPC jako zahraničněpolitického nástroje RF.

Za primární zdroje lze považovat ruské právní dokumenty, včetně Ústavy, federalních zákonů, občanského zákoníku, občanského řádu RPC, deklarace lidských práv RPC, základů sociální koncepce RPC, základů učení RPC o lidské důstojnosti, svobodě a lidských právech. Tyto uvedené zdroje jsou většinou dostupné v elektronické podobě.

Součástí zdrojů jsou také rozhovory vedené s duchovními, akademickými pracovníky a odborníky, kteří se zabývají RPC a ruskými dějinami. Tyto rozhovory napomohly lépe pochopit postavení RPC v současném Rusku.

2 Vývoj RPC do roku 1991.

Dějiny a politika Ruska jsou propojené s dějinami ruské církve. Všechny politické a sociální události se v určité míře odrážely na událostech v RPC, a proto je nutné prozkoumat vývoj RPC, který zčásti může napomoci pochopit postsovětskou interakci mezi církví, politikou a společností.

Historie křesťanství v Rusku podle tradice začíná v r. 988, kdy byl pokřtěn kníže Kyjevské Rusi Vladimír Svjatoslavovič³. Již přijetí křesťanství bylo spojeno s politikou, protože umožňovalo užší spolupráci s Byzantskou říší a pozvedalo pohanskou Rus na novou úroveň (Petruchin 2005: 25). Avšak původní Ruská pravoslavná církev byla závislá na Konstantinopolském patriarchátě a to znamenalo, že metropolita (*mitropolit*)⁴ byl jmenován Konstantinopolským patriarchou. To brzdilo vývoj samotné ruské církvi, protože jmenované Konstantinopolem metropolity často byli Řekové, které neměli příliš zájem o vývoj ruské církve (Bulgakov 1857: 35). Ale ruské duchovenstvo začíná hrát významnou roli v životě Rusi. Právě ono v období před mongolským vpádem čelilo kněžským sporům a usmiřovalo válčící strany. Jeho politický vliv byl podporován morální autoritou, protože církev byla považována za oporu společnosti (Petruchin 2005: 43). Kromě toho, církev byla velkým vlastníkem a poskytovala finanční pomoc státu, podílela se na výstavbě a údržbě nemocnic a chudobinců, pomáhala chudým a cizincům (Naumov 2004: 119).

Významnou roli hráli duchovní i ve vymanění se z mongolské nadvlády, při posilování Moskevského knížectví a „sjednocování ruských zemí“ (*sobiranije ruskich zemel*). Jak uvádí Golubinskij, jenom díky pravoslavné víře byli Rusové schopni přežít nadvládu mongolského chanátu. Ruská církev byla jedinou silou schopnou sjednotit všechny pravoslavné obyvatele (Golubinskij 1900: 261). Knížata rozuměla tomu, že církev má obrovský vliv na společnost, a proto se snažila získat podporu církve. Církev viděla perspektivu vybudování nejen silného státu v politice

---

³V roce 957 byla již pokřtěna kněžna Olga.

⁴Zde nejvyšší představitel (Stěpanova – Vychodilová 2003: 86).

„sjednocování“ ruských zemí, ale také i posílení své vládnoucí pozice v obnoveném ruském státu, a proto knížata podporovala. Sjednocení ruských zemí pod silnou rukou moskevského knížete vedlo k posílení moci metropolitů⁵ nad podřízenými eparchiemi. To znamená, že centralizace politické moci měla vliv i na průběh podobných procesů v církvi (Matochina 2010: 43).

Jedním z mnoha příkladů, který dokládá vliv duchovních té doby na společnost a snahu ovlivnit politiku, může sloužit příklad Sergije Radoněžského⁶, který byl Ključevským považován za svědomí ruského národa (Ključevskij 2000: 306) a který má pro ruskou společnost význam⁷ i dnes⁸.

V tomto období se objevuje teze „Moskva je třetí Řím“⁹. Později se teze stala jednou ze základních myšlenek panslavistů¹⁰. Teze může sloužit odůvodněním nábožensko-politického významu státu a je svědectvím o nadčasovém vlivu

---

⁵Posílení pozice Moskvy po osvobození od Tataro-Mongolů vyžadovalo metropolitu, který by měl svůj prestol v Moskvě. Autokefální církevní organizace byla založena v roce 1448 (Golubinskij 1900: 484), kdy ruští biskupové bez účasti konstantinopolského patriarchy zvolili metropolitou ruské církve Jonu (Kidd 2006: 379).

⁶Podle některých zdrojů, Sergij Radoněžský přemlouval knížata, aby se podřídili Moskevskému knížeti (Morev 1893:4).

⁷Sergij Radoněžský je v současnosti považován za ochránce Ruska díky své roli při „sjednocování“ ruských zemí a při bitvě na Kulikovském poli (Ključevský 2000: 315). Sergij Radoněžský dal pozhnání Dmitriji Donskému v bitvě proti Tataro-Mongolům, a když ruské vojsko uvidělo obrovské mongolské vojsko a váhalo, zda má proti němu jít, přijel posel a předal vzkaz od Radoněžského, aby se Dmitrij a vojsko ničeho nebáli, protože jim pomůže Bůh (Kavjelin 1880: 9-11).

⁸V roce 2008 byl Sergij Radoněžský (jediný ze všech duchovních) zvolen do padesátky největších Rusů historie, kde dostal 484328 hlasů (Imja Rossii 2008). Při prezidentu D.Medveděvovi v roce 2011 byla vytvořena speciální komise pro přípravu oslav (Ukaz Prezidenta RF č.1197/2011) a v roce 2014 proběhly velké oslavy 700.vyročí od narození S.Radoněžského.

⁹Teze se poprvé objevuje v dopisech Filofeje Pskovského Vasiliji III. mezi rokem 1514 a 1521, kdy první a „druhý“ Řím už padly. Podstatou teze je myšlenka, že po pádu Říma a Konstantinopole byla skutečná víra uchována pouze v Moskevském státě, proto od té doby a na věčné časy je Moskva třetím Římem (Sidorov 2006: 321-323). Tato teze se stala i výrazem hodnot pro ruský národ a má význam pro ruskou kulturu (Losskij 2005: 6).

¹⁰Z historického hlediska je možné vyčlenit dvě geopolitické teorie, které připisují pravoslaví roli prostředníka a tykají se Ruského státu a jeho místa ve světě: panslavismus a eurasianismus. I když obě jsou daleko od oficiální pravoslavné doktríny, náboženství v nich vystupuje jako poslední důvod, ke kterému v konečném důsledku přivádějí vše politické argumenty.

pravoslaví na geopolitiku Ruska¹¹. Tato teze se po rozpadu SSSR znovu objevuje v Rusku a můžeme říci, že má pro Rusko význam i dnešní době¹².

Od roku 1589 v čele ruské církve už nebyl metropolita, ale patriarcha. Je důležité uvést, že prvnímu patriarchovi Jóvovi byla hodnost udělena osobně ekumenickým patriarchou Jeremiášem II. v roce 1589. Avšak už druhý patriarcha byl zvolen carem Vasilijem IV. Šujským z kandidátů navrhaných Biskupským sněmem¹³ (*Archijerejskim Soborom*) (Kapterev 1885: 52-57).

Následující důležitou událostí je nástup Filareta (otec cara Michaila Fjodoroviče Romanova) na patriarchův prestol v roce 1619. Filaret byl fakticky do své smrti i spoluvládcem Michaila Fjodoroviče. Filaret měl světské vzdělání a v církevních záležitostech se vyznal málo, provedl několik reforem, v jejichž důsledku začala církev fungovat jako stát ve státě (podobala se více státní instituci) (Ageeva 1999: 56-58).

V roce 1652 se patriarchou stal Nikon. S tímto obdobím je spojováno schizma ruské pravoslavné církve, které můžeme hodnotit jako jeden z nejdůležitějších momentů církevního a společenského vývoje. Ruští historikové nemohou nalézt jednomyslný názor ohledně kontextu schizmatu. Například G. V. Plechanov za základ schizmatu považuje sociální problémy a nespokojenost národa se svým stále se zhoršujícím stavem (Plechanov 1957: 434). M. N. Pokrovskij považuje schizma za „duchovní povstání“ (*duchovnoje povstanije*), které nemělo potenciál přerůst v demokratickou revoluci (Pokrovskij 1933: 89). Ključevskij neuznával sociálněpolitický kontext schizmatu. Podle jeho názoru větší vliv měl význam církevního obřadu a nacionální názor na výjimečné postavení Ruska v pravoslavném světě a schizma není ničím jiným než protestem proti západnímu vlivu (Ključevskij 2011: 295). Stejně o tom soudí S. F. Platonov. V jeho díle „Kapitoly z historie Ruska“ (*Lekcii po russkoj istorii*) (Platonov 2000: 129) se

---

¹¹ Pro více informací viz např. Sidorov 2006: 317-347.

¹² Na začátku 21. století znovuobnovení teze je možné vidět v geopolitických názorech ruských badatelů. Pro více informací viz např. Dugin 2000: 188-197; Cholmogorov 2005; Cymburskij 2007; Naročnickaja 2009: 276 – 352.

můžeme setkat s názorem, že příčiny, které vedly k schizmatu, spočívají pouze ve zvláštní Nikonově reformní činnosti. Avšak většina badatelů považuje za hlavní příčinu geopolitické a státní faktory a zájmy. Z tohoto úhlu pohledu bylo pro Alexeje Michajloviče výhodné, aby ruské obřady byly v souladu s řeckými, protože to by mohlo posílit pozici Moskvy, která ve zbytku pravoslavného světa nebyla příliš vysoká (Moskvě chyběl status kulturního centra) (Val'denberg 1916: 399). Status moskevského cara jako vůdce pravoslavných mohl být zvýšen, pouze pokud bude podporován řeckým duchovenstvem. Řecké duchovenstvo také mělo zájem o sblížení s Moskvou, protože spoléhali na její pomoc při osvobození Konstantinopole (Zeňkovskij 1970: 45). Za druhou příčinu může být považován problém konsolidace ruské společnosti. Po smutě existovalo ještě hodně nebezpečných prvků ve společnosti, které se car snažil vykořenit tím, že bude existovat jednotný vzor církevních obřadů (Lukin 2000: 45). Navíc po připojení Maloruska, které se ve svých obřadech orientovalo na řecký vzor, mohla rychlou a efektivní možnost integrace obyvatel Maloruska zaručovat jen unifikace náboženských pravidel (Kapterev 1909: 9-10). Avšak nelze zpochybňovat, že schizma mělo také náboženský kontext. Problémy spojené s rolí církve ve společnosti se začaly projevovat ještě dříve, během smuty, protože církev nebyla schopna plnit svou hlavní funkci – funkci „duchovního lékaře“. Jedním z ožehavých problémů byl problém tzv. mnogolasija (v církvích, aby se ušetřil čas, byly uplatňovány paralelní bohoslužby různým svatým). Po celá staletí to nikoho neznepokojovalo, avšak po smutě byla taková činnost považována za jednu ze základních příčin duchovní degradace společnosti (Lobačev 2003: 26). Tento negativní prvek byl opraven, ale konfliktní potenciál se překvapivě jen zvýšil. Za druhý problém byl považován rozdíl mezi moskevskými a řeckými obřady. Schizma není vyřešeno dodnes, i když RPC podniká kroky k vyřešení této otázky (Stefanov 2007). Za několik let došlo k

---

¹³ Nejvyšší orgán hierarchického řízení ruské pravoslavné církve.

roztržce mezi carem a Nikonem, v důsledku čehož byl Nikon zbaven své funkce¹⁴ (Lobačev 2003:135).

Období od roku 1721 do roku 1917 se v ruské historii nazývá synodálním obdobím (*sinodalnyj period*). Patriarcha Adrian zemřel v roce 1700 (Fedorov 2003: 93), což umožnilo Petru I. Velikému dokončit podřízení patriarchátu světské moci. Petr I. nejmenoval patriarchu, nýbrž exarchu¹⁵ místní pravoslavné církve (*poměstnoj pravoslavnoj cerkvi*). V roce 1721 byl Petrem I. Velikým zřízen Nejsvětější vládnoucí synod (*Svjatějšij pravitelstvjuščij sinod*), v jehož čele stál státní úředník – oberprokurátor jmenovaný imperátorem (Fedorov 2003: 115). Úřad patriarchátu přestal existovat. Postavení církve a její úloha v zemi se začaly řídit tzv. duchovním řádem (*Duchovnyj reglament*). Podle něho byla pravoslavná víra vedoucí a dominantní v Rusku, imperátor byl největším ochráncem církve (Kartašev 1959: 243). V podstatě se pravoslavná víra stala oficiální ideologií ruského státu (Smolič 1997: 451). V první polovině 19. století se objevila teorie oficiální ruské národnosti, která se skládala s pravoslaví, samoděržaví a národností¹⁶ (Snyčev 1996: 61). Autoritářští vládci se stále více vzdalovali od víry a otevřeně využívali církev jako nástroj imperialistické zahraniční a autoritářské domácí politiky (Krasikov 2009: 37).

Na počátku 20.století ruským duchovním a ani velké části obyvatelstva nevyhovovala podřízenost ruské pravoslavné církve státu, která trvala téměř 200 let od zničení patriarchátu Petrem I. (Suchov 1995:7). Stále častěji jerejové¹⁷ (*jereji*) a církevní publicisté volali po svolání zasedání místní pravoslavné církve a volbě patriarchy. Souhlasil s tím i imperátor Mikuláš II. v roce 1905, ale požádal o odložení zasedání do „uklidnění života státu” (Šavel'skij 2005: 51–52). První

---

¹⁴ Vliv Nikona na carovu politiku státu byl tak obrovský, že znepokojoval bojary, kteří nechtěli přijít o možnost ovlivňovat rozhodnutí cara, v důsledku čehož udělali všechno pro to, aby došlo k ochlazení vztahů mezi carem a Nikonem (Lobačev 2003:137).

¹⁵ Církevní hodnost: vikář, administrátor (Stěpanova – Vychodilová 2003: 86).

¹⁶ Tato definice ruské národnosti byla vytvořena hrabětem Uvarovem.

¹⁷ Pravoslavný kněz.

zasedání místní pravoslavné církve se uskutečnilo až 15. srpna 1917 v Moskvě. Úřad patriarchátu byl obnoven, patriarchou se stal Tichon (Kartašev 1933: 23).

Po Velké říjnové socialistické revoluci bolševičtí vůdci záměrně vyvolávali s RPC konflikty, protože podle tisku té doby, bolševici považovali církve za přežitky starého byrokratického zřízení (Kalinovskij 1922: 1). Otevřenou konfrontaci vyvolalo přijetí „Dekretu o svobodě svědomí, církví a náboženských organizací“ (*Dekret o svobodě sovjesti, cerkovnych i religioznych organizacijach*) Radou lidových komisařů 20. ledna 1918, později známého pod názvem „Dekret o odluce církve od státu a školy od církve“ (*Dekret ob otdelenii cerkvi od gosudarsva i školy od cerkvi*). Podle vyhlášky byla ruská pravoslavná církev zbavena veškerého majetku¹⁸, byla zrušena státní podpora církve. Bylo zakázáno vyučování pravoslaví ve všech vládních, veřejných a soukromých institucích. Postavení církve patriarcha Tichon ve svém poselství hodnotil jako „pronásledování církve“ (*presledovanije cerkvi*), avšak bolševici vnímali jeho sdělení jako výzvu k sabotáži (Byčkov 2006: 13 – 14). Během občanské války bolševici vnímali církve a její pracovníky jako nepřátelské síly. Trestné oddíly působící v Rudé armádě popravovaly a mučily představitele církvi, podezřelé ze sympatií k Bílé armádě (Eliseev 2000: 673). Důležitým atributem poprav byl výsměch nad pravoslavím. Za výsměch nad církvi může být považované vládní nařízení, podle něhož místní orgány měly zahájit likvidaci kultu relikvií a mumifikovaných těl. Konfiskace relikvií vyvolala všeobecné pobouření věřících, které v některých místech museli uklidnit pomocí vojska (Kartašev 1933: 41). Také byla založená komise po oddělení církve od státu. V prosinci roku 1920 z území jižního Ruska, které bylo ovládané bílou armádou, po její porážce odcházely tisíce lidí, včetně duchovních. Avšak odchod duchovních nebyl decentralizovaný, protože ještě před porážkou menševiků patriarcha Tichon

---

¹⁸ Některé zdroje uvádí, že okamžitě po přijetí vyhlášky místní sovětské úřady odebraly církvi 6000 chrámů a monastýrů (Eliseev 2000: 673).

schválil „Nejvyšší církevní správu jihu Ruska“ (*Naivysšee cerkovnoje upravlenije juga Rossii*). Tak byla založená RPC v zahraničí¹⁹ (RPCZ 1990:6).

Nová konfliktní vlna mezi církví v čele s patriarchou Tichonem a sovětskou vládou vznikla na jaře r. 1922 během kampaně vyvlastňování církevního majetku²⁰. Většina lidí, kteří byli proti vyvlastnění církevního majetku, byla popravena²¹, patriarcha Tichon byl uvězněn (Protokol 36/A^a zasedanija komissii po provedeniju otdelenija cerkvi ot gosudarstava pri CKRKP 1923). Za několik měsíců patriarcha Tichon napsal dopis Nejvyššímu soudu, ve kterém deklaroval svou loajalitu vůči sovětskému režimu, díky čemuž byl z vazby propuštěn. Ekonomicky byla církev také znevýhodňována, duchovní byli povinni platit stejné daně jako ziskové organizace (Eliseev 2000: 676).

Zajímavé je to, že ne ke všem náboženstvím se bolševici chovali stejně. Například, podle rozhodnutí komise pro oddělení církví od státu, výuka věrouky pro muslimy byla povolena (Protokol 36 zasedanija komissii po provedeniju otdelenija cerkvi ot gosudarstava pri CKRKP 1923). Je potřeba obrátit pozornost i na to, že ve většině ruských státních muzeích, která se věnují dějinám Ruska, se hodně mluví o tom, jak bolševici ponižovali RPC. Avšak je těžké najít informace o vztazích bolševiků k jiným konfesím. Pracovnice v muzeu současné historie Ruska (*muzej sovremennoj istorii Rossii*) takový postoj vysvětluje státo tvornou rolí RPC během celých dějin Ruska (Neljuba 2015).

V roce 1927 zástupce patriarchy metropolita Sergij vydal zprávu „O postoji ruské pravoslavné církve k existující světské moci“ (*Ob otnošenii Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi k suščestvujušej svetskoj vlasti*), ve které církev de-facto

---

¹⁹V Sovětském svazu byla považována za kontrarevoluční, antisovětskou, monarchistickou, „emigrantskou nábožensko-politickou skupinu“ (RPCZ 1990: 26).

²⁰ Pro účast církve v boji proti hladu v srpnu 1921 patriarcha Tichon nařídil vytvořit „Všeruský církevní výbor pro pomoc hladovějícím“ (*Vserusskij cerkovnyj komitet dlja pomošči golodajuščim*) a povolil obětovat vzácné církevní ozdoby a předměty, které se nepoužívají v liturgiích, avšak taková aktivita RPC vyvolala okamžitá a krutá proticírkevní opatření. Výbor byl uzavřen a shromážděné prostředky byly zkonfiskovány státem. Ústřední výbor se rozhodl silou konfiskovat církevní majetek (Eliseev 2000: 676).

²¹Celkem bylo popraveno více než 2,5 tisíce duchovních (Rogožin 2000: 674).

podřizoval bolševikům (Eliseev 2000: 678). Takový krok umožnil Sergijovi začít vydávat církevní zprávy (Protokol 96 zasedanija komissii po provedeniju otdelenija cerkvi ot gosudarstva pri CK VKP (b): 1928). V dubnu roku 1929 Ústřední výbor Komunistické strany Sovětského svazu přijal usnesení o „náboženských sdruženích“ (*religioznych organizacijach*) a pak celou řadu speciálních nařízení proti věřícím. Jakákoli činnost, kromě liturgické, byla zakázána, bylo zahájeno pronásledování věřících rodičů za náboženskou výchovu dětí (Eliseev 2000: 678). Do roku 1939 byla církevní struktura prakticky zničená, eparchie jako administrativní jednotky prakticky zmizely (Škarovskij 2005: 97).

Dalo by se očekávat, že vztahy mezi církví a Všesvazovou komunistickou stranou se budou jen zhoršovat, avšak Velká vlastenecká válka²² (*Velikaja Otečestvennaja Vojna*) vztahy zlepšila. Již v první den války hlava RPC Sergij vyzval všechny k obraně vlasti (MP 1947:48). Celkové příspěvky církve do státních obranných fondů během války činily více než 300 milionů rublů (Cypin 1997: 143). Byla zorganizována velká kampaň s cílem získat finanční prostředky, za které pak byl postaven a předán armádě tankový prapor Dmitrije Donského a eskadra Alexandra Něvského. Vyznamenání a medaili za odvalu dostaly stovky duchovních (Cypin 1997: 146). V rámci vojenské a politické spolupráce s Velkou Británií a Spojenými státy musel Stalin zastavit protináboženskou a proticírkevní kampaň v Sovětském svazu, která měla velmi negativní dopad na veřejné mínění spojeneckých sil (Lash 1977: 437). Proto nová doba víceméně klidné existence RPC v SSSR začala v září roku 1943 po jednání Stalina s metropolitou²³ Sergijem, Alexijem a Nikolajem. Stalin přistoupil na kompromis a dovolil otevřít církevní školy, v nichž by církve mohla připravovat nové duchovní. Podle seznamu, který sestavil Sergij, byli z táborů propuštěni někteří archijerejové (Odincov 1994: 283–290).

Po skončení války se RPC setkala se snahou Stalina přimět církve k poválečné rekonstrukci Evropy. Stalin se snažil kontrolovat zahraniční pravoslavné

---

²² Termín „Velká vlastenecká válka“ se obvykle používá v ruském prostředí pro označení období druhé světové války od 22. 06. 1941 do 09. 05. 1945.

církve, a proto bylo nutné sjednotit nejen RPC a RPCZ, ale i všechny pravoslavné církve kolem moskevského patriarchátu a udělat jádrem světového pravoslaví Moskvu. Ale úsilí Stalina a jeho pomocníků nevedlo k požadovanému výsledku. Hlavy zahraničních pravoslavných církví včetně Konstantinopolského patriarchy a hlavy RPCZ neprojevali zájem (Kalkandijeva 2015: 307– 308). Je potřeba zmínit, že církve během celého sovětského období byla pod zvláštní kontrolou KGB. Žádný z kandidátů na funkce biskupa nebo jinou vysokou církevní funkci ji nemohl dostat bez souhlasu UV KSSS a KGB (Albats – Fitzpatrick 1995: 46).

V roce 1945 se s povolením Stalina konal místní sněm (*Pomestnyj Sobor*), který přijal krátký dokument „Ustanovení o řízení Ruské pravoslavné církve“ (*„Položenije ob upravlenii Russkoj Pravoslavnoj Cerkvju“*). V tomto dokumentu se změnila role a postavení eparchiálních biskupů. Podle něho se jen eparchiální biskupové mohli setkávat a jednat s civilní vládou (Kalkandijeva 2015: 324).

Po smrti Stalina došlo k nové vlně tlaku na církve. Doba zesílení boje proti náboženství v Sovětském svazu je známá jako chruščovovské pronásledování církve (*chruščovskije gonenija na cerkov*). Budování komunismu v Sovětském svazu v podobě, jak to chápal Chruščov a jeho nejbližší spolupracovníci, bylo doprovázeno bojem o překonání náboženských přežitků kapitalismu v myslích věřících (Pyžikov 2002: 356). Hlavním nositelem náboženských přežitků byla vyhlášena RPC. Doba chruščovovského pronásledování se lišila od předválečného pronásledování neexistencí krveprolití a masových zatýkání. Hlavním prostředkem byla vtíravá ateistická propaganda a vytváření takové situace ve společnosti, v níž by se život věřícího stal psychicky nesnesitelným (Škarovskij 2005: 141). V roce 1961 byl na návrh N. S. Chruščova svolán nový místní sněm, který měl vnést několik změn do „Ustanovení o řízení Ruské pravoslavné církve“ (Škarovskij 2005: 153). Podle těchto změn se duchovní fakticky stali „nájemní pracovní silou“ a byli pod kontrolou vlády (*„Položenije ob upravlenii Russkoj Pravoslavnoj Cerkvju“* 1961). V takové podobě dokument existoval do roku 1988.

---

²³ Zde čestný název biskupa.

Po Chruščovově demisi se protináboženská kampaň zmírnila. Přestaly se zavírat chrámy a monastýry, avšak ateistická propaganda nejen nepřestala existovat, naopak začala mít ještě masivnější podobu (Ivanov – Lobazov 1973: 46). Ale to nepřekáželo tomu, že církevní pracovníci často dostávali státní vyznamenání, např. patriarcha Alexij I. získal Řád rudého praporu práce²⁴ (*Orděn trudovogo krasnogo znamení*). Podle Ústavy s roku 1977, byla občanům SSSR zaručena svoboda svědomí, to znamená právo vyznávat jakékoliv náboženství či nevyznávat žádné náboženství nebo provádět ateistickou propagandu (Konstitucionnyj zakon č.1/1977: čl. 52). Ale v praxi to do „perestrojky“ příliš nefungovalo. Ateistická propaganda pokračovala se stejnou silou a pravoslavní věřící byli stejně pronásledováni. Všechno se změnilo s nástupem M. S. Gorbačova.

Nový generální tajemník ÚV KSSS Michail Gorbačov se snažil ukázat západním zemím, že v Sovětském svazu existuje skutečná svoboda vyznání a církev není pronásledována. Důvodem pro zahájení nového sblížení mezi světskou mocí a církví byly v roce 1988 oslavy tisíciletého výročí přijetí křesťanství na Rusi. V dubnu 1988 se Gorbačov setkal v Kremlu s patriarchou Pimenem. Církevní vedoucí požadoval od vlády, aby zajistila církvi právní subjektivitu a postavení společenské organizace a dosažení skutečné rovnosti mezi věřícími a nevěřícími, volné otevírání nových chrámů a možnosti zapojení do misionářské, charitativní a publikační činnosti. Státní kontrola byla jen oslabená, ale i to umožnilo církvi posílit svůj vliv ve společnosti, protože chrámy se začaly plnit věřícími, kteří se už nebáli pronásledování. (Eliseev 2000: 680). Status právnické osoby získala RPC 30. května roku 1991, kdy Ministerstvo spravedlnosti Ruské sovětské federativní socialistické republiky zaregistrovalo občanský řád RPC, který byl předtím (31. ledna téhož roku) schválen posvátným synodem, což bylo možné pouze díky změně zákona o svobodě svědomí a náboženských organizací v SSSR (ŽMP 1991:11–13). Tímto způsobem *de iure* byla Ruská pravoslavná církev oficiálně zbavena závislosti na státu.

---

²⁴ Takové řády obvykle dostávali Hrdinové socialistické práce (*Geroji socialističeskogo truda*).

Rozpad Sovětského svazu vyvolal tendenci dělení i v církvi. Na území bývalých sovětských republik se začaly (často s podporou místní vlády) zakládat církevní struktury, které byly nezávislé na RPC, mezi ně patří i Ukrajinská pravoslavná církev Ukrajinského patriarchátu která však zatím není uznána ani jednou z kanonických pravoslavných církví (Sidorov 2000: 226–227).

Na závěr dané kapitoly je nutné uvést, že dějinami RPC a jejich hodnocením ve většině se zabývají církevní pracovníci, církevní historikové či historikové, jejichž názor není v rozporu s názorem oficiální církve. Problém při takovém zkoumání nastává, když takoví badatelé hodnotí i dějiny ruského státu a ruského národa prizmatem ruské pravoslavné církve. Takový názor se vyskytuje nejen v pracích z 19. či začátku 20. století, kdy pravoslaví bylo oficiální ruskou ideologií, ale i v pracích současných ruských „historiků“²⁵. Navíc v letech po rozpadu SSSR se takové zkoumání ruských dějin stává trendem. Ve většině takových prací se setkáváme s výjimečnou rolí RPC a po přečtení lze dojít pouze k závěru, že všechno dobré v ruském státě je od roku 988 vždy spojeno s pravoslavím. Špatná dállosti v historii Ruska jsou často považovány za odchýlení vládců od pravoslaví. Z toho pak je možné vyvodit, že v ruských dějinách existuje jediná směřodaná a vedoucí síla a tou silou je pravoslavná církev. Nelze pochybovat o důležité roli pravoslaví ve vývoji Ruska a o její důležitosti pro ruský národ, nicméně je to zúžení pohledu na hodnocení celých dějin Ruska a podceňování rolí jiných aktérů. Lze říct, že je z hlediska svobody bádání a myšlení nepřijatelné, když takové popsání ruských dějin je pokládáno za správné a možné.

3 Struktura RPC

Moderní struktura RPC, tvorba jejích ústředních a místních orgánů, jejich pravomoci jsou definovány v Občanském řádu RPC, který byl přijat v roce 1991. V čele RPC je Moskevský patriarchát (*Moskovskaja Patriarchia*, dále RPC MP či MP). Podle Občanského řádu RPC vrcholnými církevními orgány správy MP jsou Místní sněm (*Pomestnyj sobor*), Biskupský sněm (*Archijerejskij sobor*) a Posvátný synod (*Syjaščenyj Sinod*) (Ustav RPC 2000: kap. 1). V čele Moskevského patriarchátu je Patriarcha. Současným patriarchou je Kirill (Vladimír Gund'jaev).

Podle druhé kapitoly Občanského řádu, má Místní sněm nejvyšší kompetenci v oblasti učení o víře a kanonického uspořádání RPC. Podmínky svolání Místního sněmu určuje Biskupský sněm. Ve výjimečných případech může být Místní sněm svolán Patriarchou moskevským a celé Rusi nebo dočasným zástupcem patriarchy (*Pomestnym Mestobljustitelem*) a Posvátným synodem. Místní sněm se skládá z biskupů, zástupců duchovenstva, mnichů a laiků, podmínky delegování určuje Biskupský sněm (Ustav RPC 2000: kap. 2). Po Místním sněmu z roku 1990, který měl zvolit nového patriarchu, nebyl Místní sněm do roku 2009 svolán ani jednou²⁶. V souvislosti se smrtí Alexije II. se poslední Místní sněm konal v roce 2009. Prezidium Místního sněmu se skládá z předsedy (Patriarchy moskevského a celé Rusi) a dvanácti biskupů. Prezidium, předseda a předsedové pracovních orgánů tvoří Sněmovní radu, která je hlavním orgánem Místního sněmu (Ustav RPC 2000: kap. 2).

Biskupský sněm tvoří všichni biskupové (*episkopy*) a má být svolán jednou za 4 roky. Je církevním soudem vyšší instance, zejména v otázkách činnosti patriarchy. Biskupský sněm má nejvyšší autoritu v RPC v církevních, liturgických, administrativních a dalších otázkách týkajících se jak vnitřního, tak i vnějšího života

---

²⁵ Například, Prjadkina 2009; Nemyčenkov 2014; Vasilik 2004.

²⁶ Podle Občanského řádu z roku 1988 by Místní sněm měl být svolán alespoň jednou za pět let. Nedodržování tohoto ustanovení bylo jedním z objektů kritiky Moskevského patriarchátu v období Alexije II. vedené jak duchovními, tak i laiky (Ustav RPC 1988: kap. 2).

církve, dále pak v oblasti udržování bratrských vztahů s jinými pravoslavnými církvemi a určení povahy vztahů s jinými konfesemi a nekřesťanskými náboženskými komunitami, stejně jako se státy a světskou společností (Ustav RPC 2000: kap. 3).

Konkrétními oblastmi všeobecných církevních záležitostí se zabývají synodální instituce, které mohou být vytvořené nebo zrušené rozhodnutím místního sněmu či Biskupského sněmu (Ustav RPC 2000: kap. 8). Největší synodální institucí je Oddělení pro vnější církevní vztahy, které hraje jednu z nejdůležitějších rolí ve všech kontaktech Moskevského patriarchátu jak se zahraničím, tak i v rámci Ruské federace.

Patriarcha je hlavou RPC a má oficiální titul „Nejsvětější patriarcha Moskvy a celé Rusi“ (*Svjatějšij patriarch Moskovskij i vseja Rusi*). Je zároveň biskupem města Moskva. Podle Občanského řádu představuje RPC ve vztazích s orgány státní moci. Funkce patriarchy je doživotní. Kandidátem na funkci patriarchy může být jen biskup RPC, který je starší 40 let, má nejvyšší teologické vzdělání a dostatečné zkušenosti s biskupskou správou. V případě smrti patriarchy nebo neschopnosti vykonávat své povinnosti Posvátný synod pod vedením stálých členů okamžitě volí ze svých stálých členů dočasnýho zástupce patriarchy. Posvátný synod se skládá z předsedy (patriarchy nebo dočasnýho zástupce), sedmi stálých členů a pěti dočasných členů (eparchiálních biskupů) (Ustav RPC 2000: kap. 4).

Patriarchát se skládá z metropolitních církví. Součástí RPC jsou eparchie přímého podřízení v Rusku, v ruském blízkém zahraničí, Americe, Evropě, Čínská a Japonská autonomní církve, autonomní církve na Ukrajině, v Estonsku, Lotyšsku, Ruská pravoslavná církev v zahraničí, Běloruský exarchát, Kazašský a Středoasijské metropolitní okruhy. Metropolitní církev (*mitropolitnaja cerkov*) se skládá z několika eparchií. V čele metropolitní církve je metropolita (*mitropolit*). V čele eparchií stojí eparchiální biskup (*eparchialnyj archijerej*). Eparchie zahrnuje všechny církevní obce, které se nacházejí na jejím teritoriu (Ustav RPC 2000: kap. 1). Hranice eparchií jsou stanoveny Posvátným synodem s ohledem na

administrativně teritoriální členění (Ustav RPC 2000: kap. 5). Orgány eparchiální správy jsou Eparchiální sněm (*Eparchialnyj Sobor*) a Eparchiální rada (*Eparchialnyj sovjet*), s jejich pomocí biskup řídí eparchii (Ustav RPC 2000: kap. 1).

Základní strukturní jednotkou církevního uspořádání je církevní obec (*prichod*)²⁷. V čele obce je duchovní správce, který je jmenován eparchiálním biskupem pro duchovní vedení věřících a řízení obce. Orgány řízení obce jsou shromáždění, rada církevní obce²⁸ a revizní komise (Ustav RPC 2000: kap. 1). Každá církevní obec, monastýr, eparchiální správa nebo instituce je registrována jako samostatná právnická osoba, která z hlediska právních předpisů RF má právo nakládat se svým majetkem.

Poslední informace o počtu monastýrů, církevních obcí, chrámů a lidí, kteří pracují v církvi byla zveřejněna v roce 2013. Podle ní měla RPC 247 eparchií, 290 archijerejů, 732 monastýrů, včetně monastýrů v SNS a jiných státech. Počet církevních obcí je 29183, počet duchovenstva je 30430, diákonů je 3073 (Gund'ajev 2013a). Avšak lze předpokládat, že tento počet se zvyšuje (ITAR-TASS 2013a).

---

²⁷ Komunita ortodoxních křesťanů, skládající se z duchovních a laiků (věřících), kteří jsou sdruženi při chrámu (Stěpanova – Vychodilová 2003: 86).

²⁸ Výkonný orgán, který je odpovědný shromáždění církevní obce. Skládá se z předsedy (církevního starosty), jeho pomocníků a pokladníka (Ustav RPC 2000: kap.1).

4 Normativní dokumenty, regulující činnost RPC.

Stav moderních vztahů mezi politikou, společností a RPC je určen především stavem legislativy o náboženských kultech, sdruženích, jakož i právech a svobodách jednotlivce. Legislativa upravující právně významné aktivity náboženských organizací RPC na území Ruské federace se skládá z Ústavy RF, Občanského zákoníku RF a federálního zákona „O náboženské svobodě a náboženských organizacích“ (*O svobodě sovjesti i o religioznych objedinenijach*) z 26. září roku 1997.

Mezi právní normy, které jsou zakotveny v Ústavě RF z r. 1993, je potřeba zmínit především čl. 14, 19, 28 a 29. Článek 14 tvrdí, že „1. Rusko je světský stát. Žádná náboženství nemůže být nastoleno jako státní nebo povinné. 2. Náboženské organizace jsou oddělené od státu a jsou rovné před zákonem²⁹“ (Konstitucionnyj zakon RF č.1/1993: čl. 14). Článek 19 kromě jiného garantuje rovnost práv a svobod lidí bez ohledu na jejich náboženskou příslušnost (Konstitucionnyj zakon RF č.1/1993: čl. 19). Článek 28 garantuje svobodu vyznání a článek 29 zakazuje propagandu nebo agitaci, která vzbuzuje náboženskou nenávisť (Konstitucionnyj zakon RF č.1/1993: čl. 28).

Co se týče občanského zákoníku, v souladu s odst. 1, čl. 48 Občanského zákoníku je právnickou osobou uznána taková organizace, která vlastní, hospodářsky řídí nebo spravuje majetek (Graždanskij kodex RF č. 230/2006: čl. 48). Podle odst. 1, čl. 50 občanského zákoníku mohou právnickou osobou být jak komerční, tak i neziskové organizace, pro které zisk není základním účelem jejich činnosti a které nerozdělují zisky mezi účastníky (Graždanskij kodex RF č. 230/2006: čl. 50). V souladu s odst. 3 čl. 50 občanského zákoníku neziskové organizace mohou být vytvořeny mimo jiné v podobě náboženských společností (Graždanskij kodex RF č. 230/2006: čl. 50). To znamená, že RPC je právnická

osoba, jako náboženská organizace je typem neziskové organizace a podle odstavce 1, čl. 53 získává občanská práva a občanské povinnosti (Гражданский кодекс РФ ч. 230/2006: čl. 53).

Federální zákon „O náboženské svobodě a náboženských organizacích“ stanovuje následující záruky svobody svědomí: rovnost všech lidí bez ohledu na náboženské vyznání; zákaz používání nátlaku při formování postoje k náboženství, k vyznání nebo odmítnutí vyznávat náboženství, k účasti na bohoslužbách a jiných náboženských obřadech a úkonech, k činnosti náboženských organizací, vyučování náboženství, oddělení státu od náboženských společností a rovnost náboženských společností před zákonem; sekulární charakter vzdělání (Federalnyj zakon č.125/1997). Tento zákon nahradil zákon z roku 1990, který byl přijat při přímém lobbování ze strany lidového poslance a poté patriarchy Alexije II. (Semjonov 2012: 144), protože zákon z roku 1990, jak se ukázalo, podějí, otevíral prostor pro možnost existence sekt, které byly v Rusku po rozpadu SSSR velice populární. Snaha RPC ovlivnit situaci ve svůj prospěch je zcela zřejmá: v souvislosti s nízkou úrovní potřeby Rusů se obracet k tradičnímu náboženství místo sekt si RPC mohla nějaké postavení ve společnosti zajistit v 90. letech jen jako státní náboženství. Proto ihned v roce 1993 začala kampaň o přijetí nového zákona, ale politická situace v samotném Rusku tento problém odsunula do pozadí. Problém se znovu objevil v roce 1996, když byl návrh zákona předložen poslancem za KSRF V. Zorkal'cevem (Krasikov 2000: 235). Jak uvádí Knox, tento návrh obsahoval znevýhodňující normy ve vztahu ke všem konfesím, kromě RPC a byl vetován B. Jelcinem (Knox 2005: 170–172). B. Jelcin vetování zákona vysvětloval porušením šestnácti článků ruské Ústavy a dvou článků deklarace lidských práv, článků 18. a 19. mezinárodního paktu o občanských a politických právech, článků 9. a 10. evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (Krasikov 2000: 236). Nicméně za dva měsíce Jelcin tento dokument po de-facto „kosmetických“

---

²⁹1. Российская Федерация - светское государство. Никакая религия не может устанавливаться в качестве государственной или обязательной. 2. Религиозные объединения

změnách podepsal (Reisinger–Hesli–Erdem 1999: 42). Změnu názoru hlavy státu způsobila silná kampaň na podporu zákona, která byla zahájena představiteli ruské pravoslavné církve a částí politické elity, včetně tzn. skupiny semibankirščiny³⁰, kteří chtěli RPC využít jako novou ruskou státní ideologii (Krasikov 2000: 237). Konečná verze zákona přisvojila pravoslaví výjimečnou roli (Reisinger–Hesli–Erdem 1999: 44). Zákon vyvolal nespokojenost na Západě: odsoudili ho prezident USA B. Clinton, papež Jan Pavel II. a další (Sebencov 1998: 45). Avšak tento zákon umožnil RPC legitimizovat vlastní činnost v různých sférách života společnosti a v současnosti RPC tento zákon aktivně využívá.

Nicméně, v současné době je tento zákon ve školách porušován vyučováním předmětu „Základy pravoslavné kultury“ (*Osnovy pravoslavnoj kultury*). Od roku 2006 předmět existoval jako experimentální (Interfax 2009a). Nespokojenost s takovou situací byla vyjádřena v dopisu deseti akademiků³¹ (Novaja Gazeta 2007). Následně prezident Putin přiznal, že takový předmět může existovat, ale pouze jako nepovinný³² (Regions.ru 2007), avšak už v roce 2009 prezident Medveděv podpořil zavedení předmětu jako povinného (Antipova – Klin 2009). Předmět „základy pravoslavné kultury“ se stal v roce 2010 spolu s předměty „základy buddhismu“, „základy islámu“, „základy judaismu“ a „světská kultura“ povinným blokem pro vyučování na základní škole (Papkova 2011b: 675), ale experti měli mnoho výhrad

---

отделены от государства и равны перед законом.

³⁰ Termín byl poprvé používán A.Fandiným a označoval 7 bankéřů, které, podle B. Berezovského, kontrolovali více, než 50% ruské ekonomiky a v značné míře ovlivňovali politiku prezidenta B. Jelcina (Baškirova –Solovjev– Dorofeev 2012: 38). Podle seznamu B. Berezovského k dané skupině patřili V. Potanin (ONEKSIM Bank), V. Gusinskij (Most bank), M. Chodorkovskij (MENATEP), P. Aven (Alfa-bank), M. Fridman (Alfa-bank), A. Smolenskij (Stoličnyj bank sbereženij), B.Berezovskij (Objedinennyj bank). Podle některých zdrojů k této skupině také patřili V. Vinogradov (Inkombank) a/nebo V. Malkin (Rossijskij kredit) (Ria.ru 2011).

³¹ Dopis vyjadřuje znepokojení stále sílící klerikalizací ruské společnosti, aktivizací pronikání církvi do všech oblastí veřejného života, zejména do státního vzdělávacího systému. Ve svém dopisu akademici zdůraznili, že nebojují s náboženstvím a respektují city věřících, avšak nemohou zůstat lhostejní, pokud jsou činěny pokusy zpochybnit vědecké poznatky a nahradit znalosti vírou (Novaja Gazeta 2007). Ale některé politické činitele, např. N. Naročnickaja nazvala tento dopis projevem totalitarismu a hrubiánstvím (Interfax 2007a).

k učebnicím. Například, učebnice světské kultury, podle expertizy Ruské akademie věd, nejen propaguje pravoslaví, ale také náboženskou doktrínu, která vede k nahrazení kultury vírou (Zubec 2010). V roce 2009 prezident Medveděv také zdůraznil, že psát učebnici a vyučovat předměty z daného bloku by měli světší učitelé (Antipova – Klin 2009), nicméně učebnici předmětu „Základy pravoslavné kultury“ napsal prodiákon A.Kurajev. Ten nejen že je současným duchovním v chrámu Archanděla Michaila v Toparevu³³, ale je znám i svými skandálními vystoupeními vůči nepřátelům patriarchy Kirilla a kritikou islámu. Jeho učebnice byla kritizována kvůli tomu, že neseznamuje žáky s pravoslavnou kulturou, ale s pravoslavnou náboženskou doktrínou, kterou jim násilně vnucuje³⁴ (Sacharnych 2010).

Kromě toho se činnost náboženských organizací řídí právními předpisy. Mezi ně patří: vyhlášky prezidenta Ruské federace, usnesení vlády Ruské federace, nařízení Ministerstva spravedlnosti Ruské federace, normativní právní předpisy subjektů Ruské federace.

Na druhé straně má církev jako organizace své vlastní řídicí dokumenty o činnosti: Občanský řád náboženské organizace „Ruská pravoslavná církev“ schválený Biskupským Sněmem v roce 2000³⁵. V současné době je tento řád platný se změnami, které byly provedeny v letech 2008, 2011, 2013. Občanský řád definuje činnost RPC a stanoví její strukturu. Mimo jiné je v Občanském řádu RPC uvedeno, že RPC respektuje zákony, avšak hlavními zákony pro RPC jsou Písmo Svaté, rozhodnutí Biskupského sněmu apod. (Ustav RPC 2000: kap. 1).

---

³²N.Naročnickaja považovala za protiprávní nemožnost pro školáky studovat „Základy pravoslavné kultury“, odůvodňovala svůj postoj tím, že pravoslavná víra má být základem politické a občanské svobody (Interfax 2007b).

³³Důležité je zdůraznit, že učebnice základů ostatních konfesí a světské kultury nebyly napsány současnými pracovníky jiných konfesí.

³⁴ V současné době předmět „Základy pravoslavné kultury“ je de facto povinným, pro více informací viz. např. Andrejeva 2015.

³⁵Návrh byl předložen metropolitou Smolenským a Kaliningradským Kirillem, který v té době vykonával funkci předsedy Synodální komise, která připravovala pozměňovací návrhy do Občanského řádu RPC z roku 1991.

Lze říci, že podle normativních dokumentů RPC zatím nemá výjimečné postavení, avšak jak ukazují události poslední doby, církve využívá nebo se snaží využívat státní byrokratické právní mechanismy pro vytvoření příhodných podmínek k rozšiřování svého sociálního základu (zákon z roku 1997 a zvláštní úloha pravoslaví, pronikání do systému světského vzdělávání).

5 RPC za patriarchátu Alexije II

Ke konci patriarchova období byla autorita patriarchy Alexije II. obrovská. Alexij II. se stal 15. představeným (*Predstojateljem*)³⁶ RPC po smrti patriarchy Pimena. Jeho zvolení proběhlo v předvečer rozpadu SSSR, Alexij II. byl druhým patriarchou v dějinách RPC, do jehož voleb se nevměšoval stát, což samo o sobě už bylo obrovským průlomem ve vztazích mezi světskou a církevní mocí. Alexij II. byl po Nikonovi prvním patriarchou, který byl schopen maximálně sblížit nejen představitele církví a státu, ale také jejich zájmy³⁷. Vyskytuje se však i jiný názor na roli církví ve zmíněném období. I. Papkova ve své knize „The Orthodox Church and Russian politics” přichází s názorem, že RPC v tomto období vliv na politiku neměla a plnila jen kulturní funkce (Papkova 2011a).

Jelcin na začátku svého funkčního období viděl v církvi nejprve jednu z korporací, které zdědil z doby SSSR a které měly své korporativní zájmy, jež mohly a musely být zohledněny v praktické politice (Tjacha 2001: 157). V Jelcinově období začíná renesance RPC. Rétorika Kremlu se začíná stále více podobat omluvám církvi za pronásledování během sovětského období (Tjacha 2001: 158). Avšak nemůžeme s jistotou říci, že pouze pocit viny nutil postsovětskou světskou moc pomáhat církvi otevírat nové chrámy, zakládat církevní obce a monastýry³⁸. Světská moc se zřejmě snažila využívat církev pro své účely.

Zde je nutno uvést, že na začátku svého patriarchátu byl Alexij II. považován za stoupence skutečného oddělení církví od státu (Krasikov 2009: 46). Alexij II. často ve svých projevech říkal, a to nejen v 90. letech, že církev má být oddělena od státu (Komarov 1993: 31), avšak většina zdrojů uvádí, že činnost RPC byla v rozporu s nevměšováním církví do politických procesů deklarovaným patriarchou (Krasikov 2009: 47; Filatov 2007: 15; Solodovnik 2013: 6–7). Snaha RPC

---

³⁶ V pořadí první biskup místní pravoslavné církve.

³⁷ Pro více informace, např. Knox 2005.

³⁸ Počet církevních obcí se zvýšil z 9734 v r. 1989 (ŽMP 1990: 2) do 29263 v r. 2008 (Patriarchija.ru 2008). Počet monastýrů z 35 (ŽMP 1990: 2) do 804 (Patriarchija.ru 2008).

ovlivňovat politiku a společnost se objevila v novodobých dějinách Ruska ještě před rozpadem SSSR v roce 1989, kdy se 192 pravoslavných duchovních stalo lidovými poslanci³⁹ (Solodovnik 2013: 6). Krize roku 1991 dala ještě jednou najevo, že církve se snaží posílit svůj politický vliv, i když činnost patriarchy byla velice obezřetná. Jen po potlačení puče r. 1991 patriarcha odsoudil pokus o státní převrat (Solodovnik 2013: 7).

V roce 1993 v období krize se patriarcha v Danilovském monastýru (*Danilovskij monastyr'*)⁴⁰ snažil usmířit dvě protikladné strany – prezidenta B. Jelcina a Nejvyšší sovět Ruska. Tehdy Alexij II., aniž by to možná sám chtěl, pomohl Jelcinovi ospravedlnit použití ozbrojené síly proti parlamentu, protože se pokud povstalci i patriarchové nepodřídili, pak to jsou bezvěrci jednající protiprávně a všechno je tedy dovoleno (Ševčenko 2000: 3). Jinak většina duchovenstva stála v tu dobu mimo boje o moc, kromě malé části duchovních, kteří svými veřejnými prohlášeními aktivně podporovali jednu ze stran konfliktu⁴¹ (Semjonov 2012: 145).

Co se týče cílů, které chtěla církve díky spolupráci s orgány státní moci v období Alexije II. dosáhnout, lze jako první a hlavní vyčlenit snahu církve mít větší vliv na společnost. To bylo dáno tím, že se po rozpadu SSSR církve snažila hrát roli „svědomí národa“ a „léčebny pro duše“. Deficit žádaného systému „světonázorových hodnot“ se projevoval v postsovětském Rusku v procesech sociální dezintegrace (mravní pokles, už zmíněný rozkvět sektářství apod.). Reakce církve na sociální problémy byla jednoznačná. Patriarcha Alexij II. ve svých projevech říkal, že církve nestojí stranou od sociálních procesů, naopak se snaží pomáhat nejen svým členům, ale i celé společnosti v řešení těžkostí a rozporů, které přináší těžká epocha změn (Kost'uk 2002 : 107). Avšak pod maskou pomoci všem

---

³⁹ Včetně budoucího patriarchy Alexije II.

⁴⁰ Rezidence patriarchy a jeden z prvních monastýrů, který byl vrácen RPC po rozpadu SSSR.

⁴¹ V roce 1993 díky iniciativě metropolitů Kirilla vznikla organizace Všesvětový ruský sobor (*Vsemirnyj ruskij sobor*), podporující zpočátku A. Ruckého, který v té době bojoval o moc s „západníkem“ Jelcinem. Pak po porážce Ruckého byl sobor přejmenován na Všesvětový ruský národní sobor a stal se významným procírkevním lobbistou v politickém a veřejném životě v Rusku (Krasikov 2009: 50).

se skrývala zvláštní mise RPC. Lze říct, že během 90. let měla RPC velkou podporu státu v otázkách vytvoření státní ideologie (Ščedrin 2015). Patriarcha Alexij II. ve svých projevech často říkal, že Rusové a Rusko mají hledat inspiraci v historické minulosti Ruska, kdy ruský národ a stát byly považovány za ochránce pravoslaví a pravoslaví bylo považováno za národní myšlenku (Ridiger 1995: 9-13). S tím souvisí i to, že od počátku perestrojky, když vedení RPC dostalo možnost de facto svobodně a veřejně vyjadřovat své myšlenky, se jedním z hlavních témat v projevech církevních činitelů stávají výzvy k návratu k národním tradicím a neochota přijímat západní hodnoty. A to nejen v oblasti náboženství a kultury, ale i v oblasti sociálních vztahů (Fagan 2013: 57-60). Západní civilizace byla ve většině projevů církevního vedení považována za nositele materialismu, nedostatku duchovnosti, sobectví, což nemohlo být vhodné pro správného Rusa (Karpifave 2014: 213). Proto bez ohledu na to, že Jelcin byl původně „západníkem“, když jím byl stanoven úkol vytvořit státní ideologii, jejímž základem se rozumělo to, co by mělo všeruský základ. A proto bylo vybráno pravoslaví. Projekt zapojení RPC do procesu vytváření státní ideologie měl světskou a utilitární povahu: náboženské hodnoty byly hodnoceny jako něco, co přináší užitek pro společnost⁴² (Kurennoj 2001: 51). Za vytvoření státní ideologie byl odpovědný osobně Alexij II., který v očích B. Jelcina i byl pravoslavím (Čapnin 2000: 2). Takovým způsobem se z RPC stává instituce, která je nositelem ruské jedinečnosti a identity. A s toho lze vyvodit, že vedení RPC po rozpadu SSSR v podstatě umožňuje nenáboženské vnímání pravoslaví (Filatov 2007: 22). Avšak podle některých badatelů, kdyby se RPC opírala jen o svůj symbolický kapitál, bez podpory a vměšování ze strany státu by během tohoto období nebyla schopná realizovat svůj ideologický potenciál (Richters 2013: 8).

Pravidla hry stanovená Jelcinem, podle nichž RPC plnila roli strážce morálky v 90. letech, byla přijata všemi významnými politickými silami v zemi. Nejen neustále měnící svůj název mocenská strana (*partija vlasti*), ale také komunisté pod

---

⁴² Stejně tak fungovala v carském Rusku Uvarovová definice ruského národa.

vedením G. Zjuganova, LDPR vedená nacionalistou V. Žirinovským, Jabloko a občas také politicky významné vzniklé svazy ruských nacionalistů⁴³ v různých podobách a s různou mírou intenzity vyjadřovaly svou loajalitu vůči RPC. Jedinou významnou výjimkou byl Svaz pravicových sil (*Sojuz pravych sil, SPS*), dříve Volba Ruska (*Vybor Rossii*), který prakticky RPC ignoroval (Filatov 2007: 16-17). Jelcin bez ohledu na to, že dříve byl velice církvi vzdálen a neuměl se v chrámu správně chovat, se stal po dlouhé době prvním státním úředníkem, který nejenže přestoupil práh chrámu, ale také se objevoval v chrámu při náboženských svátcích (Baškirova–Solovjev–Dorofejev 2012: 241). A to je jeden z nejzajímavějších fenoménů 90. let – tendence udělat z pravoslavného náboženství část vlastního image (Kurennoj 2001: 49). Bývalí členové vedení strany, vystupující jako ateisté, se najednou stali věřícími. Stáli před televizními kamerami v chrámech, komunikovali s biskupy, podíleli se na svěceních apod. Ve skutečnosti to vypadalo nepřesvědčivě a uboze, protože žádný z nich neznal ani modlitbu „Otče náš“, nesprávně držel svíčku a nesprávně se křížoval, ale snaživě hrál roli pravoslavného.

Avšak samotné autonomní ortodoxní marginální organizace, ke kterým patřily křesťanské politické strany vznikající v 90. letech, významným faktorem v ruské politice nebyly. Oficiálním církevním stranám a pracovníkům bylo zakázáno kandidovat do orgánů státní moci kvůli neshodě v období krize roku 1993. Biskupský sněm v roce 1994 potvrdil, že pro církve platí zákaz podporovat jakoukoliv z politických stran existujících ve státech SNS, hnutí a také kterékoliv činitele hlavně v předvolební kampani (RPC MP 1994). Křesťanské strany ovšem participovaly ve volbách roku 1995, ale neměly demokratickou orientaci a neměly církevní ani elektorátní podporu, v důsledku čehož prohrály (Solodovnik 2012: 32). Z toho lze vyvodit závěr, že v tomto období je politický vliv RPC vlivem obrovské

---

⁴³ V 90. letech měla významné postavení Nacionálně bolševická strana Ruska (*Nacional-bolševistskaja partija*), Ruská nacionální jednota (*Russkoje narodnoje jedinstvo*). Na začátku 21. stol. měla významné postavení strana „Vlast“ (*Rodina*). Zásadou poslankyně N. Naročnické a řady dalších v „Rodině“ vzrůstal ruský „civilizační nacionalismus“, který byl založen na pravoslaví a byl velice významný pro ruský nacionalismus na začátku 21. století (Verchovskij 2011:23)

byrokratické církevní organizace s nacionalistickou ideologií, která ale nemá možnost se podílet na přímé politické akci (Solodovnik 2012: 32).

Na konci 90. let byl Alexij II. znepokojen snahou islámské strany kandidovat do Státní dumy (Verchovskij 2000c: 26). Lobbování zájmu RPC v této oblasti se projevilo ve federálním zákonu z roku 2001 „O politických stranách“ (*O političeskich partijach*), který zakázal formování politických stran na základě náboženských rysů.

Během předvolební prezidentské kampaně v r. 1996 patriarcha a někteří biskupové otevřeně vyjadřovali svou podporu Jelcinovi (Papkova 2011b: 668)⁴⁴, i když nikdo si nebyl jist, že tyto volby Jelcin vyhraje. Několik měsíců před volbami v r. 1996 patriarcha Alexij řekl, že církve se nemůže otevřeně podílet na politickém boji, avšak je nutné vysvětlit, čím musela projít během sovětské éry a jakou náboženskou svobodu má dnes. Toto vysvětlení spočívalo v tom, že duchovní měli na úrovni církevních obcí, nikoliv však z církevních ambonů, doporučovat lidem jít k volbám a podpořit Jelcina (Filatov 2007: 18). Je také známo, že Alexij II. veřejně kritizoval ta duchovní, kteří během předvolebních kampaní podporovali jiné kandidáty⁴⁵ (Papkova 2011b: 668). Neexistuje jednotný názor na to, proč RPC podporovala Jelcina. Některé zdroje uvádějí, že MP byl nucen podporovat Jelcina v zájmu zachování stability (Tjacha 2001: 157). Některé jiné zdroje vidí v patriarchově podpoře Jelcina projev přátelských vztahů (Orlov 1998: 33)⁴⁶. Nicméně lze říci, že podpora Jelcina byla pragmatickým krokem. Vyšší církevní vedení ze svého úhlu pohledu volilo ze dvou zel, kterými byli dva hlavní kandidáti – B. Jelcin a G. Zjuganov, to menší, RPC vyhovovala ta role, kterou jí udělil Jelcin. Postavení RPC by mohlo být ohroženo, kdyby se k moci dostali jiní hráči, i když všichni deklarovali svou loajalitu, avšak není známé, jestli by nebyla nastolena nová pravidla, podle nichž by RPC začala ztrácet svůj křehký, ale v té době rostoucí vliv.

---

⁴⁴ Zajímavé je to, že v tu dobu nikoho nepřiváděl do rozpaků ten fakt, že to bylo v rozporu s unesením biskupského sněmu.

⁴⁵ Obvykle řádoví duchovní podporovali G. Zjuganova (Papkova 2011: 668).

Co se týče postoje G. Zjuganova k takovým vyjadřováním podpory Jelcinovi, spíše vnímal ji jako formu politické korektnosti a nepřikládal mu váhu (Filatov 2007: 18). Jenom tak je možné vysvětlit, že Zjuganov uznal za vhodné nevšímat si takové podpory a dál vyjadřovat svou loajalitu RPC⁴⁷ (Medvedev – Shriver 2000: 249-250).

Co se týče místní úrovně, představitelé ruské pravoslavné církve začínají v tuto dobu být aktivní i v krajských volbách. Veřejné nebo tiskové prohlášení však představitelé církve na místní úrovni zveřejňují, jen pokud jsou výsledky voleb dobře předvídatelné. Zároveň v médiích bylo několikrát zveřejněno, že z „centra“ občas radí, pro koho mají duchovní agitovat. Argumentem ve prospěch kandidátů, kteří už jsou v čele regionů a velkých měst, se častěji stává „velký příspěvek k obnově pravoslaví“ (Mitrochin 2004: 255–257).

Zahrnutí episkopů, zejména stálých členů synodu a nejstarších metropolitů do sledovanosti politické popularity bylo nepřímým důkazem o jejich zapojení do společenského a politického života. To vcelku odpovídá situaci, která byla v tu dobu nastolena: názor episkopů nebyl veřejnosti lhostejný a kontakt s nimi vyhledávají jak politici, tak i podnikatelé (Mitrochin 2004: 255–257). Vztahy mezi představiteli RPC a politickými elitami v regionech byly a jsou založeny na vzájemné výhodnosti: světská moc využívá ve svých politických cílech církev, protože RPC je nositelem duchovních a kulturních hodnot pro ruský lid, jednotliví episkopové se snaží získat nějakou výhodu pro sebe, proto se na území bývalých států SSSR episkopové a duchovní stávají členy regionální elity (Mitrochin 2004: 89). Co se týče celostátní úrovně, podle některých údajů stálí členové synodu začínají mít stejná privilegia jako např. pracovníci administrace prezidenta (Mitrochin 2004: 90).

Po objevení Putina na polické scéně v roce 1999 už není možné si představit, že RPC bude využívána jako mediátor při politických sporech, jak tomu bylo v roce

---

⁴⁶ V některých zdrojích se setkáváme i s názorem, že patriarcha nikdy nebyl blízký Jelcinovi (Ševčenko 2000:3).

⁴⁷ Během 90. let komunistická opozice aktivně podporovala RPC. Příkladem může být už zmíněný zákon o svobodě svědomí.

1993. Vztahy mezi opozicí a RPC se začínají zhoršovat. Odhalují se viditelné neshody směřování RPC a KSRF. Zjuganov a jeho spojenci dříve viděli v RPC spojence v boji proti společné hrozbě – Západu a liberalismu. V Jelcinově období takový postoj komunistů a jejich silné postavení v zemi RPC využívala pro tlak na administraci Jelcina v otázkách příliš demokratických (podle názoru RPC) reforem (Verchovskij 2005: 55-56). Během prvního a druhého Putinova prezidentského období začala pozice KSRF výrazně klesat, což se významně odrazilo na vztazích RPC k KSRF. Čím dál častěji se začaly ozývat nepříjemné výroky vyšších činitelů RPC proti KSRF⁴⁸ (Verchovskij 2005: 56–57).

Ale zhoršení vztahů mezi KSRF a RPC zůstalo na pozadí zhoršujících se vztahů a veřejných skandálů mezi RPC a SPS, Jablokem. Je zajímavé, že důvodem pro veřejné spory se nestaly otázky státního a společenského uspořádání nebo v tu dobu již existující nedodržování lidských práv, práv náboženských menšin, ale otázky v oblasti kultury. Vzniká dojem, že v tu dobu⁴⁹ pravoslavné duchovní a demokratické politiky nejvíc zajímá jen moderní ruská kultura. Příčinou prvního veřejného konfliktu bylo rozhodnutí moskevského Taganského soudu ohledně organizátorů výstavy „Pozor, náboženství“ (*Ostorožno, religija*)⁵⁰ a zproštění viny skupiny pravoslavných aktivistů, kteří fakticky zničili tuto výstavu (Lokotěckaja 2003). SPS zaplatil pokutu místo organizátorů výstavy (Pravoslavie.ru 2005). SPS a Jablko odsoudily činnost osob, které zničily výstavu, zatímco duchovní podpořili rozhodnutí soudu a ve skutečnosti se tím postavili za lidi, kteří výstavu zničili⁵¹ (Ria.ru 2003). Také jedním z nejožehavějších konfliktů té doby ve společnosti

---

⁴⁸ S nástupem Kirilla se situace trochu mění. Díky své podpoře církví v r. 2014 dostal G. Zjuganov církevní vyznamenání, pro více informací viz např. Interfax 2014.

⁴⁹ I v současnosti lze pozorovat takovou tendenci. Příkladem může sloužit spor ohledně opery „Tannhäuser“ v Novosibirsku, která, podle pravoslavných činitelů, má být zákazná kvůli tomu, že uráží pocity věřících (pro více informací, např. (Tjažlov 2015) nebo film „Leviafan“ A.Svjagenceva, který RPC byl nazván antikřesťanským a pravoslavné aktivisti potřebovali jeho zakázat (Interfax 2015).

⁵⁰ „Pozor, náboženství!“ je výstava, která byla zahájena 14. 01. 2003 v Muzeu a společenském centru Andreje Sacharova. Organizátoři byli v roce 2005 obviněni z podněcování náboženské a národnostní nenávisti.

⁵¹ Podobnou situaci lze sledovat v situaci s Pussy Riot a kozáci během Olympijských her v Soči.

vyvolalo koncertní vystoupení Madonny. RPC vyzývala věřící, aby nechodili na její koncert a žádala ministerstvo zahraničních věcí, aby zpěvačce zakázalo vstup na území RF (Berojeva–Fomina 2006). Taková pozice RPC byla ostře kritizována nejen opozičními politiky, ale také i obhájci lidských práv. Ale tyto veřejné střety jsou jen špičkou ledovce. Texty pravoslavných médií a vystoupení církevních činitelů začínají stále častěji obsahovat odsouzení liberálů (Filatov 2007:40).

Co se týče masmédií všeobecně, od začátku 90. let je čím dál více vysílacího času věnováno setkáním nejvyšších státních činitelů s hlavou RPC. Významné pravoslavné svátky jako např. Velikonoce a Vánoce se začaly vysílat v přímém přenosu na hlavních federálních kanálech. V chrámech, z nichž jsou záběry vysílány, jsou přítomni nejvyšší státní činitelé. Zde je důležité podtrhnout, že od roku 1994 RPC začíná pronikat do federálních televizních kanálů i mimo církevní svátky. Nejznámějším příkladem může sloužit televizní program „Slovo pastýře“ (*Slovo pastyrja*), který je vysílán každou sobotu v 9:45 na prvním kanálu (*Pervom kanale*). Tento program byl od začátku veden metropolitou Smolenským a Kaliningradským Kirillem, který je nyní patriarchou a pokračuje ve vedení programu. Co se týká kritiky RPC v masmédiích do konce r. 2008 skoro neexistovala, výjimku tvořila „Novaja Gazeta“, která ve svých člancích upozorňovala na nelegální činnost RPC. Jestli taková kritika se objevovala, to lze říct, že měla spíše ironickou podobu. Ostré diskuse ohledně pravoslaví a činnosti se odehrávali na internetu (na pravoslavných foruméech, na patriotických a konzervativních webových stránkách, nejznámější je portál <http://www.portal-credo.ru>, vytvořený v roce 2002). Avšak do konce patriarchátu Alexije II. RPC pro většinu ruských masových sdělovacích prostředků má sakrální status, proto autoři se ani nesnaží něco vytýkat církvi, protože pro ně RPC v celém svém rozsahu je určena pouze pro malou skupinu skutečných věřících (Lunkin 2012: 196–197).

Jedním z dalších důležitých kroků pro upevnění postavení RPC ve společnosti byla vyhláška o novém konceptu národní bezpečnosti, která byla podepsána Putinem v roce 2000. Vyhláška obsahuje ustanovení o duchovní

bezpečnosti, kde je zdůrazněn „negativní dopad“ zahraničních misionářů (Lourenc 2002: 29). Tato vyhláška byla nejen základem pro vytlačení cizích duchovních z Ruska⁵², ale také pro obnovení systematické kontroly nad činností náboženských menšin. „Duchovní bezpečnost“ se stává předmětem pokračujícího zájmu úředníků, politiků a biskupů RPC na nejvyšší úrovni (Filatov 2007: 32). Politika podpory „tradičních náboženství“ (*tradicionnyh religij*) a zajištění „duchovní bezpečnosti“ (*duchovnoj bezopasnosti*) vedla k tomu, že k roku 2004 se náboženský život v Rusku stal jednou z nejvíce regulovaných a manipulovaných sfér života. Tento politický záměr vlády byl s ochotou podpořen nejvyššími biskupy RPC⁵³. MP pro ospravedlnění takové pozice státu využíval nenáboženské a značně politické argumenty, jako to, že existence jiných náboženství vnáší rozklad do společnosti, ničí ruskou kulturu a národní identitu (Chlebnikov – Škajev 2012: 11).

Po „oranžové revoluci“ na Ukrajině začala být ze strany ruských úřadů věnována větší pozornost politické ideologii RPC (Filatov 2007: 34). Ukrajinská pravoslavná církev Moskevského patriarchátu (UPC MP) se ukázala jako významná sociální síla, podporující Janukovyče (Filatov 2007: 35). Dále je třeba zmínit, že tato podpora byla především principiální a ideologická. Bylo zřejmé, že pro církev metropolitě Vladimira nebude problémem najít společný jazyk s Juščenkovou administrativou. Představitelé ukrajinské církve tomu nemohli nerozumět. Silná podpora Janukovyče byla vyjádřením odmítnutí politických hodnot „oranžových“ (Filatov 2007: 35).

Ukrajinská situace dala impulz k ideologické konsolidaci RPC a Kremlu kolem ideálů „ruské civilizace“ a ruského směru rozvoje. Nejvýraznějším projevem této konsolidace byl X. všesvětový ruský národní sobor, který se konal v dubnu r. 2006. Na něm byla přijata deklarace lidských práv (Filatov 2007: 39). Dva týdny po skončení soboru Alexij II. během velikonoční bohoslužby řekl Putinovi, že v současné době mají lidé pro život všechno, ale před několika lety tomu tak nebylo a

---

⁵² V roce 2002 vypukl skandál s neprodloužením víza vlivným katolickým biskupům (Lenta.ru 2002).

lidé nebyli tak optimističtí (Melikova 2006). Poprvé od smrti Stalina hlava církve tak vysoce oceňuje hlavu státu.

V prezidentských volbách v roce 2008 RPC podle tradice podporovala kremelského kandidáta, kterým byl D. A. Medveděv. A 3. března r. 2008, čtyři dny před oficiálním sečtením výsledků voleb Alexij II. poslal Medveděvovi blahopřání „v souvislosti s jeho vítězstvím v prezidentských volbách“ (RPC MP 2008).

V politické situaci ohledně vojenského konfliktu v Jižní Osetii RPC MP byla, na rozdíl od čečenských kampaní, jednotná a postavila se v otázkách pravomoci v Abcházii a Jižní Osetii⁵⁴ na stranu gruzínského patriarchátu (Krug 2008). V rozhovoru zveřejněném v září r. 2008 George Puchate říkal, že Moskva nepřijímá jihoosetínskou eparchii, a to i navzdory tomu, že obyvatelé Jižní Osetie jsou ruští občané (Lunkin 2008). Poté metropolita Kirill označil Alanskou eparchii za „jakoby schizmatickou“ (Semjonov 2008). Protojerej V. Čaplin šel ještě dál a řekl, že politická rozhodnutí neurčují otázky církevní jurisdikce a oblasti pastorační odpovědnosti (Interfax Religija 2008). Taková pozice postavila RPC do opozice k politice státu, obzvláště po oficiálním uznání dvou zakavkazských republik prezidentem D. Medveděvem, což umožnilo vznik spekulace ohledně smrti Alexije II⁵⁵. Nutno podotknout, že i po smrti Alexije II. RPC pokračovala v podpoře Gruzínského exarchátu. To se projevilo i v r. 2009, kdy se RPC snažila pomoci hlavě Gruzínské pravoslavné církve dostat se do Abcházie (Taratuta – Dvali 2008: 6).

Smrt Alexije II. vyvolala kromě spekulace široké spektrum emocí. Všichni se snažili k této situaci vyjádřit. Reakce na smrt Alexije II. ve vládnoucím tandemu Putin – Medveděv nebyla jednoznačná. Prezident Ruska D. Medveděv zrušil svou státní návštěvu Itálie a řekl, že smrt patriarchy je hořem pro Rusko (NTV 2008). V. Putin svou návštěvu Arménii nezrušil, avšak také řekl, že smrt patriarchy je těžkou

---

⁵³ Pro více informací viz kapitola 4.2.

⁵⁴ V J. Osetii od roku 2005 existuje de facto Alanská eparchie v čele s biskupem Georgijem Puchate (Semjonov 2008).

⁵⁵ V ruském prostředí se objevovala informace, že Kreml nepohodlného patriarchu zlikvidoval.

ztrátou pro Rusko a stejně jako Medveděv zdůraznil významnou roli Alexije II. v procesu sjednocení RPC a Ruské pravoslavné církvi v zahraničí (*Russkaja pravoslavnaja cerkovi zagranicej*, dále RPCZ) (NTV 2008). Avšak ve vystoupeních byl jeden důležitý rozdíl. V. Putin na rozdíl od D. Medveděva charakterizoval Alexije II. jako významného státního činitele, který hodně udělal pro stanovení ruské státnosti (NTV 2008). Důležité je také zmínit postoj ruské opozice. Např. V. Novodvorská souhlasila s tím, že patriarcha udělal něco dobrého pro Rusko, jako např. nepodpořil Státní výbor pro výjimečný stav a válku v Gruzii. Avšak podle jejího názoru během patriarchátu Alexije II. se Rusko vzdálilo od pravoslaví více, než tomu bylo v období Brežněva či Andropova. Církev se stala ideologickou sekcí „Jednotného Ruska“, ideologií izolacionismu, nedostatku svobody, xenofobie, omezenosti a násilí. Během patriarchátu Alexije II. RPC nezohledňovala práva katolíků a protestantů. V RPC není možné během toho období najít ani milosrdenství, ani ochranu lidských práv a univerzálních hodnot. Podle jejího hodnocení z křesťanství v Rusku zůstala jen dogmata (Novodvorskaja 2008).

Ve svém posledním rozhovoru, který byl zveřejněn posmrtně, Alexij II. takto ocenil svou historickou roli: „Byl jsem nucen nainstalovat zcela nový systém vztahu mezi státem a církví, zcela nový, jakého před tím nebylo v dějinách Ruska. Protože církev nebyla oddělena od státu: imperátor byl hlavou církve. A všechna rozhodnutí ohledně církevních záležitostí vycházela z jeho kanceláře. A teď byly nastoleny naprosto nové vztahy, kdy církev sama rozhoduje a odpovídá za své činy před svým svědomím, historií a národem“⁵⁶ (Baranov–Pisareva 2008).

---

⁵⁶Мне в мою бытность пришлось установить совершенно новые отношения между государством и Церковью, совершенно новые, которых не было в истории России. Потому что Церковь была не отделена от государства: император был главой Церкви. И все решения, которые принимались по церковным вопросам, они исходили из кабинета. А сейчас установились совершенно новые отношения, когда Церковь сама решает и сама отвечает за свои действия, перед своей совестью, перед историей, перед народом.

5.1 Volby roku 1999-2000

Nejzajímavějším a nejdůležitějším obdobím ve vztazích mezi RPC a politickou mocí za patriarchátu Alexije II. lze považovat období parlamentních a prezidentských voleb v letech 1999–2000, protože hlavním konfliktem kampaně nebyl konflikt mezi vládou a komunisty, ale mezi Kremlem a moskevským starostou.

Původně se předpokládalo, že RPC rozhodne během parlamentních voleb 1999 právě ve prospěch tandemu Lužkov – Primakov. Taková volba byla docela pochopitelná. V době, kdy se MP rozhodovala, komu během parlamentních voleb vyjádří svou podporu, zastával Primakov funkci premiéra a Lužkov podle některých zdrojů byl důvěrnějším přítelem patriarchy než Jelcin (Verchovskij 2000a). Moskevský magistrát vždy podporoval a financoval RPC⁵⁷. Navíc, i když předvolební program „Vlast – celé Rusko“ (*Otčestvo – Vsja Rossija, OVR*) byl velmi vágní, bylo v něm jasně vyznačeno antizápadnictví, ekonomický antiliberalismus, ochrana pracovníků, ale bez příklonu k levicové ideologii, důležitost ochrany tradičních morálních hodnot na státní úrovni (Verchovskij 2000a). To vše bylo bezesporu v souladu s moderním ideologickým směrem MP. To, že zpočátku MP vsadil na spolupráci s OVR můžeme potvrdit i tím, že na ustavujícím sjezdu OVR metropolita Kirill vystoupil s dlouhým projevem (Safonov 2001)⁵⁸. Avšak MP nezapomínal ani na kontakty s dalšími hráči. Např. patriarcha byl dokonce zapojen do konzultací o vytvoření pravého bloku v čele s bývalým premiérem S. Stěpašinem (Verchovskij 2000a). MP mohl podpořit i nacionalistické strany, ale ty byly natolik slabé, že MP v tom neviděl pro sebe žádnou výhodu⁵⁹.

---

⁵⁷ Pro více informací viz kapitola 5.2

⁵⁸ V dostupných zdrojích se nepodařilo najít vystoupení kohokoliv z vysokých činitelů RPC během této doby na žádném z dalších ustavujících sjezdů jakékoliv strany nebo hnutí, a to buď před, nebo po této události.

⁵⁹ Metropolita Kirill jednal s Alexejem Podberjozkinem – lídrem hnutí „Duchovní dědictví“ (*Duchovnoje nasledije*), avšak toto hnutí bylo natolik slabé, že po jednom jednání podpora RPC skončila (Verchovskij 2000a).

Podpora LDPR ruskou pravoslavnou církví by byla zřejmě nesprávným krokem i přes to, že LDPR se v tu dobu RPC snažila podporovat (Verchovskij 2000a). Liberálové a Jabloko v tu dobu byly k podpoře MP docela lhostejní (Verchovskij 2000a). Proto spolu s OVR pro RPC hlavními aktéry zůstával Kreml a komunisté.

Jak už bylo zmíněno, komunisté se za každou cenu snažili podporu MP získat. Vrcholnou ukázkou toho, čeho jsou schopni komunisté, aby získali podporu RPC, byly právě parlamentní volby roku 1999. Gennadij Zjuganov, aby získal podporu církve, jako komunistický vůdce udělal bezprecedentní krok: vydal brožuru „Věra a věrnost. Ruské pravoslaví a problém oživení Ruska“ (*Věra i věrnost: ruskogoje pravoslavije i problema vozraždenija Rossii*) a poslal ji všem biskupům RPC s žádostí o diskusi a spolupráci (Tulskij 2015). Hlavní myšlenkou této knihy je, že cíle a světonázor pravoslavných a komunistů jsou prakticky stejné, a to znamená, že se mají sjednotit v boji proti „protinárodnímu režimu“ (Zjuganov 1999). Někteří biskupové do diskuse o této práci vstoupili, avšak reakce celé církve byla téměř nulová (Verchovskij 2000a).

Z výše uvedeného lze dospět k závěru, že si RPC vybírala jen mezi OVR a Kremlem. A kvůli tomu, že ještě v r. 1998 Kreml neměl svou silnou stranu, RPC zvolila nejsilnějšího hráče, kterým bylo „Vlast – celé Rusko“. Všechno se změnilo, když byl Putin jmenován předsedou vlády a zároveň následníkem Jelcina. Kreml začal vytvářet svou alternativní OVR pravicovou stranu, která se následně stala „Jednotou“ (*Jedinstvom*). RPC byla nucena distancovat se od zřejmé podpory OVR a demonstrovat svou loajalitu Kremlu (Tulskij 2015). Učinit mezi nimi jasnou volbu MP samozřejmě nechtěl. Patriarcha vyslovil svou podporu oběma stranám (Verchovskij 2000a). Avšak další události nutily RPC buď si zvolit jednu ze stran, nebo se pokusit distancovat se od obou, protože vztahy mezi „Jednotou“ a OVR se zostřovaly. Problém pro RPC spočíval i v tom, že rétorika Putina a „Jednoty“ byla v praxi skoro stejná jako rétorika OVR⁶⁰. Ale také politické strany nebyly s takovou

---

⁶⁰ Někteří biskupové si dovolili agitaci pro jednu ze stran, avšak nepřímou. Např. kalužský biskup vyzýval k hlasování proti ničitelům v Kremlu (Verchovskij 2000a).

politikou RPC spokojeny, což se projevilo při sestavování kandidátních listin, když se do nich ve většině případů nedostali lidé, kteří byli považováni za lobbisty zájmů RPC (Verchovskij 2000a). Obecně lze říci, že pravoslavné lobby v těchto parlamentních volbách díky nejistotě MP bylo slabé. A pokud budeme tyto volby srovnávat s předchozími, lze říci, že postavení muslimů v parlamentu bylo posíleno a pozice pravoslavných naopak oslabena (Verchovskij 2000a).

RPC měla možnost se pokusit takové postavení zlepšit podporou jednoho z kandidátů během prezidentských voleb, které se měly konat v červenci r. 2000, se konaly dřív kvůli Jelcinově abdikaci. Jeho abdikace byla výjimečnou událostí. 31. 12. 1999 v 11.00 hod. první ruský prezident B. N. Jelcin v přítomnosti patriarchy⁶¹ předal moc a „jaderný kufřík“ (*jadernyj čemodančik*) V. V. Putinovi⁶² (Volkova 2000). Přítomnost patriarchy je překvapivým prvkem. Takovou událost ruský stát od 17. století neviděl. Tímto způsobem Alexij II. fakticky požehnal změně moci a svým postavením takovou událost legitimizoval. První krok Putina jako vykonávajícího funkci prezidenta RF byl pro moderního politika také docela neobvyklý. Putin poprosil patriarchu o požehnání pro výkon svých funkcí (Russkaja mysl' 2000: 18). Není jasné, zda to lze vysvětlit náboženskými názory Putina⁶³, ale v očích společnosti to nemohlo znamenat nic jiného, než to, že opora o pravoslavnou církev se stává pro politiku Putina jednou z nejdůležitějších (Čapnin 2000: 3).

MP docela rychle pochopil, že Putin je více nakloněn spolupráci s RPC než B. Jelcin⁶⁴. V začínající předvolební prezidentské kampani Putinovi reálně čelil

---

⁶¹ Pro patriarchu to byla zřejmě neočekávaná událost (Volkova 2000).

⁶² Důležité je i to, že představitelé ozbrojených složek nebyli na abdikaci přítomni a dozvěděli se o ní až půl hodiny po abdikaci. Na abdikaci nebyli ani nejvyšší úředníci, ani významní státní činitelé, ani představitelé Federálního shromáždění RF, ani předseda Konstitučního soudu (Volkova 2000).

⁶³ Co se týče osoby Putina, nemůžeme s jistotou říci, zda před příchodem k moci byl ateistou či ne. Některé zdroje uvádí, že na začátku 21. století Putin na otázku, zda věří v Boha, odpovídal, že věří v lidi a dobré úmysly (Lobačev 2004:26). Jiní tvrdí, že Putin od začátku začal ukazovat, že je věřícím nejen podle protokolu. V masmédiích se začala objevovat informace, že má i svého duchovního – archimandritu Sretěnského monastýru Tichona. V kruzích pravoslavné inteligence byl otec Tichon znám svou zbožností, vysokou kulturou, což podle zdrojů je důkazem duchovních vizí druhého prezidenta Ruské federace (Leonov 2008: 53).

⁶⁴ Za jeden z důkazů daného tvrzení lze považovat vystoupení V. Putina 11. 01. 2000 ve Velkém kremelském paláci

pouze komunistický kandidát, přičemž Zjuganov mohl vyhrát nad Putinem pouze tehdy, kdyby kolem sebe zkonsolidoval celý protiputinský elektorát. Ale obrovská popularita Putina činila výběr pro nejvyšší biskupy RPC velice jednoduchým. Hned po abdikaci Jelcina se Putin a patriarcha začali všude objevovat spolu. Jejich blízkost byla jakoby zdůrazněna na všech televizních kanálech (Čapnin 2000:4). Nebylo pochyb, že MP RPC bude v prezidentských volbách podporovat Putina a intenzita podpory bude takové míry, jakou bude Putin potřebovat. Putin začal být ruskou pravoslavnou církví zobrazován jako „správný Rus“ (Čapnin 2000:4).

V březnu r. 2000 patriarcha nařídil členům Svatého synodu přizvat pravoslavné k účasti ve volbách. Avšak nebyly využívány jen tradiční prostředky jako výzvy jít k volbám a hlasovat za „správného Rusa“. Lze říci, že to byly první ruské volby, ve kterých byl pro propagandu ze strany RPC využíván internet. Na webových stránkách „Pravoslaví – 2000“ (*Pravoslavije – 2000*), které vlastní RPC se během předvolební kampaně objevila informace ohledně prezidentských voleb. Kromě jiných informací bylo uvedeno, že 27. března je den oslav Feodorovské ikony matky Ježíšovy, kterou byl požehnán M. F. Romanov. Také zde bylo napsáno, že ikona zobrazuje konec Smutného času a začátek obnovení ruského státu po dlouhých letech pokoření. Takovým způsobem RPC vyzývala pravoslavné, aby hlasovali pro nového M. Romanova, kterým zřejmě podle názoru RPC byl Putin⁶⁵(Verchovskij 2000b). Patriarcha pogrataloval Putinovi k vítězství také 27. března. Na oficiálním ceremoniálu inaugurace byli přítomní představitelé všech tradičních konfesí. Na rozdíl od r. 1996 patriarcha nepronášel krátkou řeč. Avšak ihned po skončení ceremoniálu se V. Putin s manželkou dostavili do chrámu Zvěstování (*Blagoveščenskij sobor*), ve kterém patriarcha vedl bohoslužbu věnovanou nástupu Putina do funkce prezidenta RF. Po skončení modlitby po prosbě V. Putina dal patriarcha Putinovi požehnání (Bičurin 2000). To může být

---

⁶⁵ Tehdy nikoho nepřekvapilo, že se volby konaly o den dřív než oslava ikony a že tato informace by se neměla objevovat v článku věnovaném volbám.

dalším důkazem toho, že pro RPC s nástupem Putina začíná nová etapa, což potvrdily události, o kterých bylo napsáno výše.

5.2 Základy sociálního konceptu RPC, Deklarace lidských práv RPC a otázka lidských práv.

Základy sociálního konceptu RPC (*Osnovy socialnoj koncepcii Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi*, dále ZSK RPC) byly přijaty biskupským sněmem RPC v roce 2000 jako oficiální sociálněpolitická koncepce RPC. Koncepce byla napsána pod vedením metropolity smolenského a kaliningradského Kirilla. Lze říci, že ZSK RPC jsou svéráznou odpovědí RPC na koncept národní bezpečnosti. V šestnácti kapitolách RPC vyjadřuje svůj názor ohledně všech aspektů současného života. V ZSK RPC můžeme najít např. vztah RPC k otázkám demografické krize, světskému vzdělání, mravní nezodpovědnosti ruských masmédií, analyzuje se pojetí „spravedlivé války“ (RPC MP 2000). Rozsah dané práce nedovoluje analyzovat celý dokument, ale máme-li celý dokument stručně popsat, je třeba zmínit, že většina ustanovení tohoto dokumentu se nijak zásadně neliší od dogmat jiných konzervativních křesťanských církví, ať už se jedná např. o církev katolickou nebo luteránskou (Filatov 2007: 25). Ale v ZSK RPC je jedna důležitá věc, která odlišuje daný dokument od dokumentů jiných konfesí – odmítnutí politické svobody a lidských práv. Ještě před zveřejněním ZSK RPC bylo docela jasné, že sociálněpolitická pozice duchovních se vyznačuje protidemokratickou povahou. Ve veřejných projevech představitelů RPC není možné najít ani jednu zmínku o rozvoji svobody slova nebo svobody svědomí. V této souvislosti je celkem očekávatelné, že demokratický právní stát RPC uznává pouze jako důsledek sekularizace, se kterou je církev nucená se smířit (Filatov 2007: 25). Také se v této koncepci objevuje odsouzení přijetí mezinárodních právních norem týkajících se lidských práv (Filatov 2007: 26). Avšak je nutné říci, že ZSK RPC uznávají existenci přirozených práv a svobod v křesťanském učení, avšak podle jejich podání, je tato myšlenka v

křesťanském právním vědomí nerozlučně spojená s myšlenkou služby⁶⁶. Spojení práv a svobod s právním vědomím (a tedy s regulováním a donucováním ze strany státu) v podstatě zbavuje dané pojetí smyslu (Filatov 2000: 26). V roce 2001 probíhala ve Státní dumě jednání s názvem „Problém zákonodárského zajištění základů sociální koncepce RPC“ (*Problema zakonodatelnogo obespečivanija osnov socialnoj koncepcii Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi*), na kterých se projednávaly metody, díky nimž mohla být tato koncepce zakotvena v zákonodárství (Russkij vestnik nedat.). Avšak tato jednání k jakémukoli výsledku nevedla.

Dalším oficiálním dokumentem, ve kterém se RPC snažila zbavit „správné Rusy“ lidských práv je Deklarace lidských práv RPC, která byla přijata, jak už bylo zmíněno, po „oranžové revoluci“ na X. všesvětovém ruském národním soboru. V deklaraci lidských práv se hodně mluví o tom, jak by občanská a lidská práva neměla být chápána. Je zmíněna řada omezení, kdy lidská práva mají být podřízena nějakým „nejvyšším hodnotám“⁶⁷ (RPC MP 2006). Avšak, jak uvádí S. Filatov, tato koncepce neobsahuje ani teologické, ani politické odůvodnění skutečnosti, proč může církev zasahovat do oblasti lidských práv, která byla dána lidem přirozeně. (Filatov 2007: 36). Klíčovou myšlenkou deklarace je to, že RPC uznává možnost existence lidských práv a svobod pouze do té míry, pokud nejsou v rozporu s tradičními politickými a sociálními názory RPC (RPC MP 2006). Rétorika soboru byla velice aktuální pro Putinův režim⁶⁸. Poprvé státní masmédiá tak pečlivě popisovala a hodnotila danou deklaraci⁶⁹. Prokremelští novináři a politologové diskutovali o tom, že hlavní je morálka a svědomí a lidská práva jsou výmyslem západu (Filatov 2007: 37). Po zveřejnění dané deklarace se v projevech církevních představitelů s novou silou začaly objevovat myšlenky o tom, že idea lidských práv byla přinesena z USA a postkřesťanské Evropy a zahubí víru v Boha. Dodržování

---

⁶⁶ Myšlenka služby je v základě křesťanské antropologie, ale služba je chápána jako dobrovolná životní volba křesťana.

⁶⁷ Např. takovými nejvyššími hodnotami jsou zájmy národa (RPC MP 2006).

⁶⁸ V tu dobu politický systém v Rusku se stále více blížil autoritářskému (Leichtová 2014/2015).

⁶⁹ S jistotou je možné říci, že ZSK RPC nebyla věnována taková pozornost v internetových a ani v tištěných masmédiích.

lidských práv je odmítnutím dodržování božích přikázání, což vede k postupné degradaci lidstva a ohrožení samotného života pozemšťanů (Lunkin 2007).

V roce 2008 byl znovu formulován pravoslavný pohled na problém lidských práv a základních svobod v moderním světě známý pod názvem „Základy učení RPC o lidské důstojnosti, svobodě a lidských právech“ (*Osnovy učenija Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi o dostoinstve, svobodě i pravach čeloveka*) (RPC 2008). Tato iniciativa byla opět podporována ruským státem, a jak uvádějí někteří badatelé, tato iniciativa jako vše předchozí umožňuje ruskému státu nejen bránit svou suverenitu, ale i prolomit západní monopol na výklad lidských práv a jejich omezení v očích ruských občanů legitimizovat (Krasnov nedat.).

Z výše uvedeného lze vyvodit, že v době patriarchátu Alexije II. začínala RPC být jedinou velkou a vlivnou křesťanskou církví, která odmítá lidská práva a principy demokracie.

5.3 RPC, silové složky a čečenské kampaně.

RPC vždy pokládala vojenskou službu za mimořádný duchovně mravní hrdinský čin ve jménu bližního. Interpretace problému války, ozbrojeného násilí a vojenské služby v podání RPC způsobily formování ideologického základu nejen vojensko-církevních vztahů, ale také i vojenské politiky státu (Ragoza 2001: 137).

Pravoslavná církev hrála v této oblasti dvojí úkol: za prvé definovala a hájila svou roli v systému obrany státu; za druhé legitimizovala a nábožensky opodstatňovala práva a povinnosti státu na vojenskou ochranu státních zájmů (Ragoza 2001: 137). Ještě na začátku 90. let se RPC v kontextu sociálněpolitických změn probíhajících ve státě snažila uplatnit ve společenském vědomí myšlenku o tom, že ruský voják má být pravoslavným vojákem (Ragoza 2007: 144). Proto, když do “obnovení konstitučního pořádku v Čečenské republice” (*vosstanovlenije konstitucionnogo porjadka v Čečenskoj Respublike*) zbývalo ještě několik měsíců, vrchní velení armády se rozhodlo začít psychologickou přípravu vojáků a

důstojníků. Prohlášení o spolupráci RPC s ministerstvem obrany bylo podepsáno 2. března r. 1994. Po tomto prvním prohlášení byla už během první čečenské kampaně podepsána prohlášení o spolupráci RPC s Federálním pohraničním úřadem (16. 03. 1995) a ministerstvem pro mimořádné události (04. 04. 1996) (Krasikov 2009: 63).

Před a krátce po startu první čečenské kampaně patriarcha ve svých veřejných projevech několikrát zmiňoval, že je pro politické a nikoliv silové řešení problém. Takový postoj byl zdůvodňován tím, že ani nejsprávnější a nejlegitimnější úvahy o státním prospěchu nemohou ospravedlnit oběti a utrpení civilního obyvatelstva (Krasikov 2009: 64). Obecně řečeno, všechno, co se týkalo vojenských střetů, vyvolávalo u patriarchy odpor^{70 71}. Nicméně administrativní struktury církví se rozhodly jít za politiky, kteří na Severním Kavkazu nechtěli využít zkušenost mírového vyjednání konfliktu v Tatarstánu, i když na první pohled byl konflikt v Tatarstánu potenciálně ještě nebezpečnější, protože počáteční požadavky místního vedení v čele s M. Šajmijevem byly daleko nad rámec toho, co původně vyžadoval čečenský vůdce D. Dudajev (Krasikov 2009: 64). VRNS reagoval na válku v Čečensku přijetím dokumentu „O svátosti vojenské služby“ (*O svjatosti vojenskoj služby*). Metropolita Kirill se přímo vyslovil pro vojenské řešení konfliktu (Krasikov 2009: 65). V létě téhož roku synod vytvořil speciální oddělení pro interakci s ozbrojenými silami a justičními institucemi. Vedoucím informačních a analytických služeb se stal velící důstojník. Kromě toho každá silová složka poslala do oddělení poradce (Sinodalnyj oddel Moskovskogo Patriarchata po vzajimodejstviju s vooružennymi silami i pravoochranitelnymi organami 2015). Kreml se snažil pokračovat ve snaze využívat RPC jako legitimizující nástroj, proto na území vojenských jednotek po celé zemi začalo hromadné otevírání pravoslavných chrámů. V místnostech Moskevského městského soudu a Generální prokuratury Ruska jsou také od té doby speciální pravoslavné kaple.

⁷⁰ Stejný postoj Alexije II. lze vidět i ve vztahu k válce v Gruzii.

⁷¹ V. Novodvorská a řada dalších ruských politických činitelů za období patriarchátu Alexije II. mimo jiné zmiňují to, že Alexij II. vyzýval mladé lidi k válčení (Novodvorskaja 2008), avšak při analýze veřejných projevů Alexije II. se ani jeden z takových projevů nepodařilo najít. Pravděpodobně celý instituční systém RPC je/byl v očích ruské veřejnosti spojován pouze s osobou patriarchy.

Podpis smlouvy o spolupráci mezi RPC a ministerstvem vnitra už během druhé čečenské kampaně v r. 2004 vyvolal znepokojení obhájců lidských práv, protože se obávali, že RPC se snaží stát státní strukturou, což je v rozporu s Ústavou (Lobachev 2004: 47). V roce 2005 byla zveřejněna zpráva ministerstva zahraničí USA, ve které její autoři tvrdí, že svobodu svědomí v Rusku limitují RPC a Federální služba bezpečnosti (*Federalnaja služba bezopasnosti*, FSB) (U. S. State Department 2005). Ale nejen obhájci lidských práv a USA byli znepokojeni pronikáním RPC do silových struktur. Někteří ruští badatelé spatřovali ve spolupráci ozbrojených sil a RPC špatnou tendenci, protože, využívání náboženských organizací státem mohlo povést k neúspěchu vojenské reformy a demokratizace společnosti (Mozgovoj 2005).

5.4 RPC, RPCZ a Ministerstvo zahraničních věcí

RPC i v novějších dějinách Ruska se snaží hrát roli v zahraniční politice Ruska. Kreml, jako tomu bylo i za sovětských časů, není proti a naopak podporuje jakékoliv zahraniční iniciativy RPC, protože podle názoru některých badatelů postsovětské Rusko ve skutečnosti nemůže svým krajanům v zahraničí kromě pravoslaví nic nabídnout. To je jediná identita, která je schopna hrát aspoň nějakou skutečnou roli při vytváření ruské diaspory v zahraničí (Kurennoj 2007). Právě za patriarchátu Alexije II. RPC podepisuje první smlouvu o spolupráci s ministerstvem zahraničních věcí.

V březnu roku 2003 patriarcha Alexej II. byl přítomen zasedání správní rady ruského ministerstva zahraničních věcí (*Ministerstvo inostrannyh děl*, MID). V rozhovoru informoval o vizi ruské pravoslavné církve v oblasti strategických cílů ruské diplomacie s ohledem na roli, kterou ruská pravoslavná církev vidí pro Rusko na mezinárodní scéně. Rusko by podle RPC mělo být jedním z pólů mezinárodního

míru, jedním z center rozhodování. Církev podle patriarchy byla teď ochotna se podílet a podílela se na zahraničních politických procesech státu a celého mezinárodního společenství (MP 2003). Alexij II. také zdůraznil, že RPC má svůj názor, který je oddělen od názoru státu⁷². Ministr zahraničí S. Ivanov zdůraznil, že úzké kontakty s ruskou pravoslavnou církví obohacují diplomatickou službu o rozsáhlejší vizi národních zájmů země (MP 2003). Je zřejmé, že MID přijímá rozhodnutí ohledně oficiálních návštěv náboženských činitelů s ohledem na RPC. Důkazem toho může např. být to, že za Alexije II. není možné si představit cestu papeže do Ruska bez ohledu na záměry navštívit Rusko deklarované Vatikánem od roku 2000 (Korobov 2004: 7).

Jedním ze strategických cílů patriarchátu Alexije II. bylo překonání rozkolu mezi RPC a RPCZ. Překonat rozkol pomohla nová orientace vnější politiky Ruska prezidenta V. Putina a jeho podpora v tomto procesu. V září roku 2003 proběhlo v Generálním konzulátu Ruska v New Yorku setkání Putina a předsedy biskupského synodu (*Archijerejskogo Sinoda*) RPCZ, metropolity New Yorku a Východní Ameriky Lavrem. Putin předal metropolitovi dopis od Alexije II. a pozval Lavra k návštěvě Ruska (Soldatov 2003). Podpisem Dokumentu o kanonickém sjednocení (*Akt o kanoničeskom obščeenii*) 17. května roku 2007 byl mezi RPC a RPCZ překonán rozkol s dostatečně velkou částí ruského pravoslavného světa v zahraničí (MP 2007).

Ceremoniál církevního spojení byl především akcí náboženskou. Nicméně to mělo i politický podtext, protože, jak už bylo zmíněno, RPC byla stále více spojována s obnovou ruského nacionalismu. Podepsání dokumentu bylo nejen dokončením prací na podmanění zahraniční pobočky, ale také získáním jednotné církve jako důležitého nástroje zahraniční politiky Ruska. Fakticky se V. Putinovi zčásti podařilo to, co se nepodařilo J. Stalinovi. Není divu, že ve svém projevu Alexij II. nepoděkoval jako prvnímu Bohu, ale Vladimíru Putinovi. Patriarcha

---

⁷² Avšak během novějších dějin Ruska zahraničněpolitický názor RPC se od názoru státu odlišoval jen za války v Gruzii.

uvedl, že spojení se stalo možným jen proto, že RPCZ uviděli v Putinovi skutečně ruskou pravoslavnou osobu. Patriarcha také zdůraznil význam Dokumentu o kanonickém sjednocení pro posílení pozici státu, což podle patriarchy zřejmě vyvolá závist u západních zemi (Konovalov 2007). Putin ve svém projevu poznamenal, že tato událost má všennárodní a historický rozsah a také obrovský mravní význam. Také je to podle Putina nejdůležitější podmínka pro obnovení ztracené jednoty všeho ruského světa, jednou z duchovních hodnot, kterou vždy pravoslavná víra vyznávala (Konovalov 2007). Nicméně část RPCZ, která se nachází především v Latinské Americe, odmítla uznat výsledky procesu vyjednávání (Leščinskij 2008).

Některé americké zdroje uvádějí, že spojení RPC a RPCZ vyvolává podezření, že Putin formuje nové kanály vlivu, využívá církev pro posílení vazeb s komunitami ruských emigrantů po celém světě (Osborn 2008).

5.5 Závěr

Na základě výše uvedených faktů lze říci, že bez ohledu na světský charakter Ruska a odluku církví od státu se během patriarchátu Alexije II. zvyšovala politická váha patriarchy a RPC. Dochází k výraznému nárůstu vlivu RPC na politický proces v Rusku. RPC aktivně spolupracovala s oficiálními orgány státní moci, včetně silových složek, jako jsou ozbrojené síly, FSB. RPC zaujímá aktivní postoj ke všem politicky významným událostem, předkládá politické iniciativy.

Podle průzkumů veřejného mínění patriarcha začíná patřit do první desítky sta nejvýznamnějších politiků v Rusku. Podle každého druhého Rusa Alexij II. hrál v ruské politice významnou roli (FOM 2008). To všechno bylo možné proto, že po rozpadu SSSR se změnil vztah státní moci k církvi. Alexij II. začal novou etapu vztahu, která ke konci jeho období vedla k zásadně novému stavu vztahu, kdy je možné říci, že církev spojuje svou autoritu se státní mocí, a Kreml poprvé od r. 1917 o to má opravdu zájem.

V té době s využitím „Základů sociální koncepce RPC“ a dalších oficiálních dokumentů měla RPC šanci na upevnění jako národní ideologie křesťanských hodnot, které jsou základem „ruské civilizace“. Avšak lze se domnívat, že ideologická orientace vládnoucí třídy by těžko mohla spočívat pouze v „ruské civilizaci“, stejně jako veřejné mínění podporující Putinovu administrativu nemohlo spoléhat pouze na RPC. Proto Základy sociální koncepce, Deklarace lidských práv RPC, Unesení Biskupského sněmu a jiné dokumenty RPC, které se objevily během patriarchátu Alexije II., i když jsou základem doktríny „ruské civilizace“, nemohly samostatně sloužit ideologickým základem pro systém, který byl nastolen po příchodu V. Putina k moci. Avšak RPC byla schopna během daného období vytvořit pro režim příjemnou ideologickou atmosféru a lze říct, že občas plnit funkce legitimizací vcelku diskutabilních rozhodnutí vlády a prezidenta.

6 RPC za patriarchátu Kirilla

Zvolení Vladimíra Gund'ajeva, zkušeného církevního diplomata, stojícího v čele oddělení vnějších církevních vztahů Moskevského patriarchátu do funkce patriarchy vyhovovalo snahám RPC o upevnění a posílení jejího vlivu na společnost a ruskou vnější a vnitřní politiku. Volba charismatického metropolity do této funkce posílila naděje na aktivnější dialog s veřejností a politickou mocí, než tomu bylo předtím. Z církevního pohledu zůstávalo ještě hodně nevyřešených otázek, jako např. proniknutí RPC do škol, církevní majetek, který byl vrácen jen částečně, a problémy s autokefalií na Ukrajině.

Místní sněm a volby nového patriarchy vyvolaly aktivní diskusi v ruské společnosti a mediích kvůli tomu, že většina členů místního sněmu z řad laiků byli představitelé moci a byznysu (Krug 2009, Taratuta 2009a: 6) a předvolební přípravy připomínaly spíše světskou předvolební kampaň zahrnující i shromažďování a zveřejňování kompromitujících materiálů (Taratuta 2009b: 6). Otázky navíc vyvolal i názor delegátů sněmu, členů „Jednotného Ruska“, kteří se netajili tím, že budou hlasovat pro Kirilla, protože si mysleli, že je podporován vedením strany a státu (Vedomosti 2009)⁷³. Proto se nelze divit, že zvolení⁷⁴ „patriarchy reformátora“⁷⁵ vyvolalo nejednoznačnou reakci. Alexandr Dugin tvrdil, že církev začíná novou, ale nikoliv ideologickou etapu. Metropolita Kirill bude aktivně hájit pravoslavné hodnoty ve společnosti a to tím, že RPC bude aktivně bojovat s postmodernismem, liberální kulturou a liberálním egoismem (Taratuta – Korobov 2009: 6). Polský časopis „Rzeczpospolita“, podle se očekával, že Kirill nebude dělat jen to, co mu

---

⁷³ Lze předpokládat, že Kirillové názory ohledně odmítnutí lidských práv, demokracie a západních modelů rozvoje státu spolu s jeho podporou ekumenismu se velice hodily Kremlu, protože jednak umožňovaly legitimizovat v očích veřejnosti nastolený politický systém, který stále méně odpovídá demokracii deklarované v Ústavě, a jednak umožňovaly pomoci církve posílit zahraniční politický vliv Ruska.

⁷⁴ Kirill se stal 16. představeným RPC 1. 02. 2009 a vyhrál s obrovskou převahou (506 hlasů), jeho hlavní konkurent metropolita Kliment dostal 169 hlasů (Velikanov 2009: 23).

⁷⁵ Takový názor se vyskytuje např. ve vystoupení V.Čaplina na rádiu Stolica (Čaplin 2009).

budou diktovat z Kremlu, ale spíše to bude aktivní spolupráce v partnerských podmínkách⁷⁶ (Prus 2009).

Lze říci, že Kirill byl již od 90. let znám svými velmocenskými a mesiášskými myšlenkami⁷⁷. Při analýze jeho výroků od roku 1993 do roku 2008 lze souhlasit s prognózami ohledně jeho snahy posílit vliv RPC na politiku a společnost, ale zároveň jeho vyjadřování bylo občas velice vzdáleno od Bible⁷⁸, což umožňovalo hovořit o tom, že RPC se bude vzdalovat od skutečné pravoslavné víry. Ke zvolení Kirillovi ihned pogratulovali D. A. Medveděv a V.V. Putin a také vyjádřili naději, že se dialog mezi pravoslavnou církví a státem bude dále rozvíjet (Borisov–Brynceva–Zaripova 2009). A lze také říci, že právě za Kirilla se premiér či prezident častěji objevují na každoročních biskupských sněmech.

V prvních měsících dochází k aktivnímu sbližování RPC a federální vlády. V téže době se podle A. Malašenka patriarcha Kirill stále více stává politikem (Malašenko 2011). Touha patriarchy Kirilla plně kontrolovat situaci uvnitř církve ho přivedla k zahájení kádrové politiky, díky níž všechny důležité pozice obsadili lidé blízcí patriarchovi (Solodovnik 2013: 14–17) (taková situace je pro RPC úplně nová, ale je už dost obvyklá pro ruskou světskou moc. Něco obdobného se odehrálo po příchodu Putina, kdy všechny důležité mocenské pozice obsadil „Pitěřský klan“, nebo ve způsobu rozdělování míst na ruském ministerstvu obrany pod vedením V. Serd’ukova). V důsledku čehož, jak uvádí S. Solodovnik, reforma místo otevřenosti a svobody přinesla pouze pocit strachu (Solodovnik 2013: 14). Jako příklad je možné zmínit postup Synodálního oddělení práce s mládeží, které od nástupu Kirilla začalo vyžadovat projednávání všech aktivit Centra duchovního rozvoje mládeže při

---

⁷⁶ Zajímavé je to, že ve většině názorů ohledně zvolení je Kirill je hodnocen spíše jako politický činitel.

⁷⁷ Např. již v r.1993 na zasedání Celosvětového národního sněmu, jehož iniciátorem byl Kirill, v tu dobu ještě metropolita, byla přijata výzva k Nejvyššímu sovětu Ruska, která de iure uznala ruský lid jako rozdělený národ v různých zemích a uznala jeho právo na sloučení (Ščedrin 2015). Také např. na konferenci náboženských vůdců před summitem G8 v r.2007 Kirill ve svém prohlášení podpořil zahraniční politiku Ruska ohledně systému americké protiraketové obrany (Gund’ajev 2007).

⁷⁸ Např. pozice Kirilla ohledně války v Čečensku.

Svatodanilevském monastýru. Dříve toto centrum svou činnost plánovalo samostatně. Navíc všichni pracovníci, kteří z centra vytvořili jeden z nejúspěšnějších projektů RPC, byli propuštěni (Solodovnik 2013: 14).

Dalším směrem v strategii nového patriarchy se stává aktivní začlenění církve do společenského a politického života. Kirill ještě jako hlava oddělení vnějších církevních vztahů prohlašoval, že pro něho je nejlepším principem „symfonie“ mezi státem a církví⁷⁹. Takový názor byl vysvětlován tím, že carství a svátost jsou pro něho stejné boží dary (Gund'ajev 2005). Ruský prezident D. Medveděv podpořil „symfonii“ mezi státem a církví, když v r. 2008 schválil novou koncepci státní politiky ve vztahu ke kozákům⁸⁰, které ihned po svém zvolení patriarcha vzal pod své „patriarchální vedení“ (*patriaršeje voditelstvo*)⁸¹ (Solodovnik 2013: 18). Kromě podpory už zmíněných „Základů pravoslavné kultury“ Medveděv v r. 2009 schválil zavedení institutu vojenských duchovních (Gund'ajev 2014a: 48).

V r. 2009 se také uskutečnilo setkání patriarchy s představiteli „Jednotného Ruska“ kvůli obavám patriarchy ohledně zavedení předmětu sexuální výchova do škol. Výsledkem setkání se stala dohoda, že „Jednotné Rusko“ bude s RPC konzultovat návrhy zákonů (BBC 2009). Je nutné zdůraznit, že takové dohody aspoň formálně neexistují mezi jinými významnými politickými stranami a jinými konfesemi v RF. A je zřejmé, že taková dohoda je v rozporu s ústavním ustanovením o oddělení církve a státu (BBC 2009). Avšak RPC MP to přineslo výsledky. Dodnes v Rusku do školních programů předmět sexuální výchova na rozdíl od předmětu „Základy pravoslavné kultury“ zaveden nebyl. Také byl dopsán seznam dodatků a církevních komentářů k „Strategii 2020“, oficiálnímu programu „Jednotného Ruska“ (Interfax 2009b). Církev vstupuje i do ekonomiky, když vytváří

---

⁷⁹ Podstatou symfonie je vzájemná spolupráce, vzájemná podpora a vzájemná odpovědnost bez vniknutí jedné strany do výlučné pravomoci druhé (Džorajeva 1997: 39).

⁸⁰ Daná koncepce se spočívá v státní podpoře obnovení kozáctví v Rusku (Prezident Rossii 2008).

⁸¹ Kozáci mají pro RPC zvláštní status. Jsou svéráznou vojenskou oporou církve.

„etický kodex pravoslavného byznysmena“ (*etičeskij kodex pravoslavnogo predprinimatelja*) (Šarapov – Ulybyševa 2012).

Dalším důležitým, ale v ruském prostředí nepříliš známým krokem podpory RPC je dokument s názvem „Mravní základ modernizace“ (*Nravstvennaja osnova modernizacii*), který byl předložen Národním institutem rozvoje současné ideologie (*Nacionalnyj institut razvitija sovremennoj ideologii*)⁸². Na začátku dokumentu autoři odkazují na poselství D. Medveděva k Federálnímu shromáždění RF z r. 2009 (NIRSI 2010), v němž se mluvilo o modernizaci, ale náboženství nebylo zmíněno ani jednou (Medveděv 2009). Avšak autorům se podařilo najít odkazy na pravoslaví a nabídnout pravoslavnou víru jako oporu státní ideologie a základ modernizace, a to obcházením Ústavy. „Pro modernizaci a rozvoj Rusko potřebuje ideologii. V ruské ústavě je napsáno, že žádná ideologie nemůže být uznána jako státní ideologie. Ale objektivní nezbytnost státní ideologie je způsobena tím, že lidé v zemi a národ jako celek se nemohou cítit psychologicky dobře, když chybí nebo vybledne politická mytologie a ostatní komponenty ideologie odpovídající modernímu společenskému vědomí a tradicím národa“⁸³ (NIRSI 2010). Lze říci, že dokument, i když nevnesl změny do ruského zákonodárství, protože oficiální státní ideologie v Rusku zatím neexistuje, dobře ukázal, že Kreml pokračuje ve svých snahách využívat RPC jako jeden ze základů státní ideologie.

Pro lepší pochopení vlivu, který RPC má nebo by chtěla mít na společnost a politiku je nutné alespoň okrajově analyzovat výroky patriarchy, které se objevovaly v masmédiích⁸⁴, protože s Kirillovým nástupem je větší pozornost v masmédiích věnována právě samotnému patriarchovi. A nelze se tomu divit, protože Kirill je, co

---

⁸² Tento institut je považován za think-tank „Jednotného Ruska“.

⁸³ Для модернизации и развития России нужна идеология. В Конституции РФ записано, что никакая идеология не может быть признана государственной идеологией. Но объективная необходимость государственной идеологии обусловлена тем, что люди в стране и народ в целом не могут чувствовать себя комфортно психологически при отсутствии или размытости политической мифологии и остальных составляющих идеологии, адекватных современному общественному сознанию и традициям народа.

⁸⁴ V dané podkapitole není analyzována rétorika patriarchy mezi lety 2011-2012.

se týče veřejných prohlášení⁸⁵, pravým opakem svého předchůdce (Solodovnik 2013: 18). Jeho projevy se také více podobají projevům státního a nikoliv náboženského činitele. Lze tvrdit, že s jeho nástupem se v ruských masmédiích objevuje úplně nový fenomén, který začal mít velký vliv na masové vědomí. Zdrojem tohoto jevu jsou pravidelná veřejná prohlášení patriarchy Kirilla, která se velmi často začínají objevovat v zpravodajských pořadech. Jednotlivé rozhovory k různým tématům se vysílají v pořadech „Vesti“ na televizním kanálu „Rossija“ a „Vremja“ na prvním kanálu. Patriarchovy cesty, setkání a komentáře k jakýmkoliv společenským a politickým jevům se zpravidla objevují v hlavních elektronických a tiskových médiích (Lunkin 2012: 201).

Základem projevů hlavy RPC jsou jednoduchá etická kázání o potřebě dobré práce, vybudování prosperující rodiny, dobrého chování se k sobě navzájem apod. (Lunkin 2012: 205). Druhým prvkem je uklidňování v oblasti sociálních problémů a ekonomické krize a bezprostřední podpora politiky. V podstatě lze všechna prohlášení shrnout do vět: „bud’tedobří“ a „vše bude dobré“. Výhoda je v tom, že informace míří k jakémukoli člověku, protože se nevyžaduje bezprostřední participace na pravoslavné víře a mohou přinést útěchu všem – od chudých lidí po oligarchy. Takový jev je možné považovat za svéráznou sociální terapii a psychologickou relaxaci pro společnost (Lunkin 2012: 207).

V letech 2009-2010 patriarcha přesvědčoval ruské občany o možnosti překonání hospodářské krize na základě mravních principů a morálky (Lunkin 2012: 205–206). Podle patriarchy „[c]esta k překonání hospodářské krize spočívá v překonání krize lidských duší, a to prostřednictvím odmítnutí kultu bohatství, bezuzdné spotřeby, honby za ziskem za každou cenu, egoistického využívání majetku, ignorance potřeb chudých⁸⁶“ (patriarch Kirill cit. dle Mioduševskaja 2009).

---

⁸⁵ Patriarcha Kirill je zastáncem myšlenky, že církev může hovořit o všem a vměšovat se do všech veřejných záležitostí, a to až do tvorby právních předpisů, jak bylo uvedeno výše. Podle patriarchy je to jediná možnost, jak z církve vytvořit vlivnou společenskou sílu (Solodovnik 2013: 18).

⁸⁶ Путь к преодолению кризиса экономики лежит через преодоление кризиса человеческих душ, через отказ от культа богатства, от безудержного потребления, от погони за наживой

Místo kritiky sociální politiky státu vyzýval učitele ve školách k sebeobětování a nezištné službě (Lunkin 2012: 205). V tomto roce se po celém Rusku konaly antikrizové bohoslužby, o kterých se zmiňovala všechna masmédia. Od Kirilla, stejně jako od ruských státních činitelů, lze slyšet všechno: od příčin ekonomické krize (Gund'ajev 2009) a havárie v Černobyli (Lenta.ru 2011) až po nepochopení zvýšení cen pohanky (Chovanskaja 2015).

Zvláštní postavení v projevech patriarchy mají výzvy k pravoslavným, aby odporovali silám zla v současném světě kolem (Solodovnik 2013: 19). Ale patriarchova slova jsou často v protikladu s jeho činy a de facto lze říct, že pomáhá Kremlu legitimizovat a ospravedlňovat činnost svých protežé. Skvělým argumentem pro dané tvrzení je případ vztahu mezi patriarchou a gubernátorem Krasnodarského kraje A.A.Tkačevem⁸⁷. Měsíc po masakru⁸⁸ ve vesnici Kuščevskaja v r.2010 udělil patriarcha Tkačevovi Řád svatého knížete Daniila Moskevského I. stupně⁸⁹ (Pravoslavie.ru 2010). Odůvodněním ocenění bylo, podle slov patriarchy to, že Tkačev udělal hodně nejen pro ekonomiku kraje, ale i pro duchovní růst a záchraňování lidí (Pravoslavie. ru 2010). Není ale jasné, zda masakr 12 lidí, strach, s nímž žili obyvatelé vesnice Kuščovské od r. 2005 kvůli slepotě a mlčení úřadů⁹⁰, a bezpráví nastolené „Capkovskými“ je možné považovat za záchraňování lidí a duchovní růst⁹¹. V r. 2014 A.Tkačevovi patriarcha udělil církevní řád ctihodného Sergije Radoněžského, který se uděluje státním a veřejným činitelům za zásluhy na

---

любой ценой, от эгоистического использования собственности, от пренебрежения нуждами бедных.

⁸⁷ Stav k 19.04.2015. Od 22.04.2015 je ministrem zemědělství RF.

⁸⁸ Zabití 12 lidí (včetně čtyř dětí), ke kterému došlo 04.11.2010, a podle výsledků šetření bylo zorganizováno členy skupiny organizovaného zločinu „Capkovskie“ (Snegirjov 2010).

⁸⁹ Je jedním z nejváženějších a nejvíce a ikonických ocenění Ruské pravoslavné církve (Archijerejskij Sobor Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi nedat.).

⁹⁰ Hlava „Capkovských“ S.Capok, podle tisku, byl jedním ze členu delegaci Tkačeva na inauguraci D.A.Medveděva (Newsland.com 2010). Navíc byl také poslancem v místním organu samosprávy (Izbirkom Krasnodarskogo kraja 2010).

⁹¹ Podpora se také projevovala i v slovní podpoře. V r. 2013 byl patriarcha v Krymsku, který byl v létě r. 2013 skoro zničen záplavou, a zdůraznil význam, který Tkačev pro obnovení města má (ITAR TASS 2013b). Avšak patriarcha znovu neřekl nic o tom, že Tkačev zřejmě o všem věděl, a na otázku místního obyvatele, proč nikdo lidi neupozornil, když úřady věděly o tom, že bude záplava, Tkačev odpověděl: „A to jsme měli běhat po domech?“ (*Čto my po domam dolžny byli běgat' čto-li?*) (Tkačev cit. dle Aptekar 2015).

upevnění a podpoře míru a přátelství mezi národy (MKRU 2014), což v případě Tkačeva je více než podivné, protože A. Tkačev je znám svými skandálními vystoupeními proti lidem neruské národnosti⁹². Není jasné, zda patriarcha o takových projevech Tkačeva nevěděl, ale lze se domnívat, že ocenění bylo Tkačovovi uděleno za Olympiádu v Soči a v neposlední řadě za pozice, kterou zaujal Krasnodarský kraj během proticírkevních nálad od konce r. 2011 do poloviny r. 2012⁹³.

Ale vysoké církevní vyznamenání dostávají nejen političtí činitelé, kterých zřejmě podporuje Kreml, ale i lidé z médií. Na konci r. 2014 takový řád získali kremelští propagandisté D. Kiseljov a O. Dobrodějev (RPC MP 2014). Dnes lze říci, že církevní vyznamenání je spíše podporou, která legitimizuje v očích pravoslavné veřejnosti nejen politická rozhodnutí, ale i činnost protežé Kremlu.

Patriarchová politizace se projevuje nejen ve vnitřní politice RF, ale i v zahraniční politice Ruska, kdy je zřejmá touha patriarchy mít větší vliv na postsovětském prostoru. Např. v r.2009 během své návštěvy Běloruska na setkání s prezidentem A. Lukašenkem patriarcha konstatoval, že církev je vždy připravena být prostředníkem mezi běloruským a ruským vedením (Patriarchia 2009)⁹⁴. Ve svém projevu k občanům Běloruska zpochybnil fakt suverenity mnoha zemí, protože nejsou schopny na mezinárodní scéně jednat v souladu s národními zájmy.

---

⁹² Tkačev od svého nástupu v r. 2001 získal proslulost díky svým ostrým projevům, týkajícím se muslimů. Již v r. 2001 na sjezdu strany „Vlast“ jasně vyjádřil svůj postoj tím, že na Kubáni není místo pro Turky, Kurdy, Čečence a jiné muslimské obyvatelstvo (Karastelev – Prichod’ko 2002: 25). V r. 2002 na zasedání v Abinsku věnovaném harmonizaci vztahů mezi etniky Tkačev řekl, že k určení míry legitimacy pobytu migrantů na území Krasnodarského kraje může posloužit příjmení nebo spíše jeho zakončení. Příjmení končící na „jan“, „jo“, „shvili“, „oglu“ jsou ilegální, stejně jako jejich nositelé (Bederov 2002: 7). Jeden z jeho posledních veřejných projevů se týkal situace ve Stavropoli. Je důležité zmínit, že obyvatelstvo Severního Kavkazu, žijící na území RF s ruskými pasy nazýval pouze jako „oni“.

⁹³ Hodně zdrojů uvádí Krasnodarský kraj jako kraj, ve kterém se konaly nejrozsáhlejší mítinky na podporu církve (Interfax 2012a; Vz.ru 2012), ale podle některých zdrojů byla účast na mítincích placená ze strany krajských úřadů (Solodovnik 2013: 18).

⁹⁴ Mezi lety 2004 a 2009 vztahy mezi Ruskem a Běloruskem procházely značným napětím a řadou konfliktů kvůli ropě, plynu, potravinám, traktorům, úvěrům a uznání Abcházie a Jižní Osetie. Rok 2009 byl novou vlnou konfliktů, podle Lukašenka kvůli jeho neuznání Abcházie a J.Osetie (Newsru.com 2009).

Také dal najevo, že MP nehodlá ztotožňovat hranice své místní církevní jurisdikce s novými státními hranicemi, které vznikly po rozpadu SSSR (Interfax 2009c)⁹⁵.

Patriarcha pokračoval takovou činností i v r. 2014, kdy vyzval občany Ruska, aby se sjednotili v odpovědi na západní sankce kvůli ruským aktivitám na Ukrajině a anexi Krymu. Podle jeho slov je na smutu nejlepším lékem probouzení nacionálního sebevědomí. Ale jeho řeč obsahovala mimo jiné i výzvu, aby se Rusové nebouřili proti politice, která k sankcím vedla, a přímou podporu politiky Ruska v tomto ohledu. „Aby nikdy nebyla smuta v našich myslích, nesmíme nikdy ze zorného pole ztrácet naše společné blaho. Žijeme dnes tak bohatě, jak jsme nikdy po revoluci nežili. A proto malý pokles úrovně našeho života nemůže být příčinou zničení národní identity. To je to, o čem musíme všichni dnes v modlitbách usilovat a přemýšlet⁹⁶“ (Gund’ajev 2014b). Takové vysoké hodnocení de facto politiky nejvyšších státních úředníků se stává tradicí⁹⁷.

Činnost patriarchy, která jasně ukazuje na propojenost mezi církví a Kremlem, vyvolala znepokojení u ruských občanů mezi lety 2011-2012, když byla zahájena kampaň, kterou patriarcha hodnotil jako velkou kampaň proti církvi

---

⁹⁵To se velice dobře projevuje v souvislosti se současnou situací na Východě Ukrajiny. Po rozpadu SSSR má RPC MP má problém s jurisdikcí na Ukrajině kvůli existenci Ukrajinské řeckokatolické církve a Ukrajinské pravoslavné církve Ukrajinského patriarchátu, kterou RPC považuje za schizmatickou a není uznána ani jednou z pravoslavných církví. Proto není divu, že i současný konflikt na jihovýchodní Ukrajině, podle slov patriarchy, má jednoznačně náboženské pozadí. Příznivci Ukrajinské řeckokatolické církve a Ukrajinské pravoslavné církve Ukrajinského patriarchátu se snaží porazit kanonické pravoslaví na Ukrajině. Se zahájením vojenských střetů příznivci Ukrajinské řeckokatolické církve a Ukrajinské pravoslavné církve Ukrajinského patriarchátu se zbraní v ruce a pod maskou antiteroristické akce začali vykonávat přímou agresi proti duchovenstvu kanonické ukrajinské pravoslavné církve na východě země (OVCS MP 2014). . A ve svém vánočním poselství vyzýval věřící, aby se modlili za národ Rusi na Ukrajině, který se trápí kvůli tomu, že někdo kvůli svým zájmům chce rozdělit Svatou Rus (Colás 2015).

⁹⁶ Для того, чтобы никогда не была смута в умах, мы никогда не должны терять из вида наше общее благо. Мы живем сегодня так богато, как никогда не жили после революции. И потому незначительное понижение уровня нашей жизни не может быть причиной разрушения национального самосознания. Вот об этом мы сегодня все должны молиться и думать.

⁹⁷ Něco podobného bylo možné pozorovat již za období Alexije II., ale jeho projevy, kromě občasných pochvalných ód, se většinou obsahovaly vyjádření bezprostředně týkající se duchovního života lidí.

(Gund'ajev 2013b)⁹⁸. V r. 2013 po skončení aktivní „proticírkevní kampaně“ v masmédiích na zasedání biskupského sněmu V. Putin řekl, že Rusko musí upustit od vulgárního, primitivního chápání sekularismu v boji proti deficitu „duchovních spon“ (*duchovnyje skrepy*)⁹⁹. Takový odchod od „vulgárního, primitivního chápání sekularismu“¹⁰⁰ má podle Putina zahrnovat spolupráci mezi církví a státem v oblasti od podpory rodiny a mateřství, výchovy a vzdělávání dětí až po spolupráci v oblasti mládežnické politiky a řešení sociálních problémů, posilování vlasteneckého ducha ruských ozbrojených sil (Kuzmenkova 2013). Proto se není možné divit, že za půl roku po této události byl podepsán zákon proti LGBT propagandě¹⁰¹.

Poslední událostí, která skvěle vykresluje vztahy mezi politikou a církví, je vystoupení patriarchy Kirilla ve Státní dumě v r. 2015. Tato událost překvapivě nebyla v ruském prostředí příliš analyzována, ale lze říct, že ukazuje míru vlivu církve na politiku. Projev patriarchy se uváděl v přímém přínosu na federálním kanálu „Rossija 24“. Navíc všechny televizní kanály včetně opozičního kanálu „Dožd“ ve zprávách věnovaly této události pozornost.

Co se týká samotného projevu patriarchy, témata nebyla jen sociální, ale i politická. Patriarcha řekl, že souhlasí s návrhem na rozšíření frakční skupiny¹⁰², která obhajuje křesťanské hodnoty při snížení počtu členů Rady federace a regionálních zákonodárců (Gund'ajev 2015). To nemůže znamenat nic jiného než to, že v případě souhlasu zákonodárců, bude lobbistů od RPC více, v souvislosti s čímž vzroste vliv RPC na politiku zvýší.

---

⁹⁸ Pro více informací viz kapitoly 4.2 a 4.3.

⁹⁹ Pojem „duchovní spony“ poprvé použil V.V.Putin ve své řeči k Federálnímu shromáždění 12.01.2012. Putin tehdy řekl, že ruská společnost má zřejmý deficit duchovních spon, což znamená, že má deficit všeho toho, co vždy dělalo Rusy silnějšími a bylo předmětem národní sebeúcty (Putin 2012a).

¹⁰⁰ Avšak Putin neupřesnil, zda „vulgární pojetí sekularismu“ bude změněno i v ruské ústavě, protože de facto svým prohlášením garant ústavy porušil 14. článek ruské Ústavy a zákon z r.1997 „O náboženských organizacích“.

¹⁰¹ Byl činiteli RPC představen jako příklad toho, čemu se má Západ naučit u Ruska (Interfax 2013).

¹⁰² Ale v dostupných zdrojích se nepodařilo najít, kdo a kdy s takovým návrhem přišel.

Patriarcha také řekl, že politické strany nesmí konkurovat ve smyslu nabízení různých politických programů občanům a nesmí narušovat hodnotový základ ruské společnosti (Gund'ajev 2015). V souvislosti s tím, že RPC pod takovým hodnotovým základem obvykle myslí odmítnutí lidských práv, úplné podřízení člověka státu a odmítnutí demokracie, lze dojít k závěru, že patriarcha znovu vyzval všechny politické síly nepokoušet se o změnu nastoleného systému.

Co se týká sociální politiky, zde zaslouží pozornost patriarchův návrh zakázat jen bezplatné umělé přerušování těhotenství, vyjmout ho z programu povinného zdravotního pojištění, což podle patriarchy Rusku umožní překonat demografickou krizi (Gund'ajev 2015). Tímto způsobem patriarcha de facto „dovoluje“ majetným lidem dopouštět se těžkého hříchu. Takový přístup se vyskytuje i v patriarchových slovech o náhradním mateřství, které podle patriarchy církev uznat nemůže (Gund'ajev 2015). Avšak v ruském prostředí je velice známá událost o pokřtění (duchovním blízkým patriarchovi) dětí známého ruského zpěváka, které se narodily náhradní matce (Senčukova 2013), což nemůže znamenat nic jiného než to, že dogmata pravoslavní mohou majetní lidé porušovat.

Patriarcha dokazuje význam proniknutí RPC do škol. Třicet čtyři hodin, které vyčleňuje ministerstvo vzdělávání pro „Základy pravoslavné kultury“, je málo pro zformování pravoslavného cítění u dětí¹⁰³, proto by tento předmět měl být vyučován ve všech třídách a možná i na vysoké škole nemůže (Gund'ajev 2015). Je zřejmé, že takové rozšíření výuky může být provedeno pouze na úkor jiných povinných předmětů. V této souvislosti vzniká otázka, co se stane s úrovní vzdělávání mladých Rusů, jestliže takový návrh bude schválen, a jak se to odrazí na vybudování velkého Ruska.

Důležité je zmínit i ten fakt, že jediným výsledkem vystoupení patriarchy bylo to, že J.Mizulinová, která je už dlouhou dobu známá svými vstřícnými postoji

---

¹⁰³ Vzniká dojem, že patriarcha občas zapomíná nejen na to, že „Základy pravoslavné kultury“ jsou jen jedním z předmětů celého bloku, ale i na to, že podle představ D. Medveděva, který schválil zavedení tohoto bloku do škol, by předmět neměl vnučovat dětem víru, ale jen seznamovat dítě s kulturou, kterou náboženství nese.

vůči RPC, podala návrh zákona o zákazu bezplatného umělého přerušení těhotenství (Ria.ru 2015), který dodnes přijat nebyl.

V souvislosti s osobností patriarchy je důležité zmínit, že z formální stránky může být patriarcha také považován za vysokého státního úředníka. Od začátku patriarchátu doprovázejí Kirilla zaměstnanci Federální služby ochrany (*federalnaja služba ochrany*, FSO), což do začátku r. 2011 bylo v rozporu se zákonem o „státní ochraně“ (*gosudarstvennoj ochraně*), podle něhož ochrana FSO byla poskytována pouze vysokým politickým činitelům (Novaja gazeta 2012). Když se tato informace objevila v „Novoj gazetě“, bylo toto postavení legitimizováno vnesením jednoho pozměňovacího návrhu do zákona o státní ochraně, dle něhož FSO může ochraňovat i osoby, jako je patriarcha. Takový postoj ruské úřady vysvětlily množstvím výhrůžek, které patriarcha dostává od „bojovných ateistů“ (vojinstvujuščich ateistov)¹⁰⁴ (Novaja gazeta 2012). Změna zůstala s výjimkou „Novoj gazety“ ruskými masmédií nepovšimnuta. Bohoslužby patriarchy jsou dnes doprovázeny zvláštními bezpečnostními opatřeními, s rámy hledačů kovů, prohlídkou příručních zavazadel a i při běžné bohoslužbě s osmi osobními strážci.

6.1 RPC a její role ve volbách 2011-2012

Konec roku 2011 a rok 2012 se vyznačovaly vítězstvím „Jednotného Ruska“ v parlamentních volbách a vítězstvím Putina ve volbách prezidentských, což vyvolalo protestní reakce, jejichž rozsah byl novým jevem pro putinovské Rusko. RPC v této době byla také v centru veřejné debaty. Podpora poskytovaná Putinovi patriarchou a velkou skupinou duchovních stejně jako útoky duchovních na „bolotnoje“ hnutí a jeho vůdce přilákaly pozornost většiny obyvatel Ruska. Změna veřejných nálad podnítila i dosud mlčící věřící k politické aktivitě, což zřejmě

---

¹⁰⁴ Ohledně výhrůžek na adresu patriarchy se nemluvilo ani v jednom sdělovacím prostředku v Rusku. Naopak, v té době nejvyšší pravoslavní činitelé podle dostupných zdrojů žádné zřejmé problémy nejspíš neměli, na rozdíl od mullahů, na které bylo podniknuto poměrně velké množství atentátů (Ria.ru 2010). Ale jak bylo zjištěno, dodnes ruský muftí ochranku placenou státem nemá.

nemohlo vyvolat nadšení u MP (Solodovnik 2012: 32). První prohlášení MP byla dost opatrná: hlava informačního oddělení MP V. Legojla ve svém rozhovoru Interfaxu uvedl, že církev vždy byla a bude pro pravdu, proto je podle jeho názoru nesmírně důležité, aby politická moc našla pravdu, protože pouze tak bude schopná ukázat svou úctu k volbě národa (Interfax 2011a). Takové prohlášení zaznělo 9. prosince, kdy protestní nálady proti falsifikaci voleb byly jen v počáteční fázi. V.Čaplin vyjádřil také naději, že mocenské orgány adekvátně a čestně odpoví na položené otázky, které jsou podle jeho názoru nepříjemné, ale velmi vážné (Interfax 2011b). Ale patriarcha zachovával mlčení, což vedlo k tomu, že nejaktivnější účastníci protestů navrhli provést na internetu akci „Požádej patriarchu, ať odhalí volební lži“ (*Poprosi patriarcha obličít' lož vyborov*) (Otvavnich 2011)¹⁰⁵. Až 17.12.2011 patriarcha po bohoslužbě v katedrále Krista Spasitele vystoupil s odsouzením boje lidí za lidské pravdy, které jsou podle jeho názoru pravdami s malým písmenem. Na opačnou miskou vah byla postavena „Boží pravda“. Patriarcha se také obával, že ve skutečnosti je nespokojenost lidí jen pýchou a touhou po moci (Gund'ajev 2011). Slova patriarchy hned našla odezvu v proslovech jiných církevních činitelů. Např. vedoucí oddělení vztahů mezi církví a společností Ivanovo-Vozněsenské eparchie V. Utkin ve svém twitteru vyzval k požehnání jednotkám ministerstva vnitra k potlačení protestů a protestující nazval nenormálními lidmi (Solodovnik 2012: 35). Názor věřících, církevní hierarchie většinou nezajímal. V zájmu objektivit je třeba poznamenat, že zazněly i jiné církevní hlasy, avšak celkem tiché a okamžitě potlačené (podobná reakce byla na názor církevních činitelů, kteří ve volbách 1996 nepodporovali Jelcina, avšak proběhla v mnohem mírnější podobě).

S.Solodovnik uvádí, že patos projevů většiny církevních činitelů neznamenal nic jiného, než že vysoké církevní hierarchie podvody během voleb zajímají mnohem méně než potřeba ukázat svou loajalitu existující světské moci, jejíž legitimita pro

---

¹⁰⁵ Se stejnou žádostí se 16.01.2012 na patriarchu obrátil B. Berezovskij otevřeným dopisem (Berezovskij 2012), který RPC nazvala provokací (Lipič 2012).

RPC MP také nebyla podstatná (Solodovnik 2012: 35). 23. prosince, den před mítinkem proti falsifikaci voleb v Moskvě patriarcha upozornil Rusy na nebezpečí sociálních sítí a internetu (Grove 2011), s jejichž pomocí byly nejrozsáhlejší protesty opozice organizovány. Svůj postoj Kirill vysvětlil tím, že internet a sociální sítě činí lidi náchylnými k manipulaci¹⁰⁶ (Grove 2011).

Synod RPC na konci r. 2011 přijal rozhodnutí, podle něhož všechny pravoslavné organizace musí mít veškeré kroky církví oficiálně schváleny. A to ve skutečnosti neznamenovalo nic jiného, než že v případě nedodržení oficiálního stanoviska MP nebude organizace moci dále svou činnost vykonávat. To pro celou RPC a pravoslavné organizace znamenalo jen to, že jedinou možností se stalo nekompromisní odsouzení „Bolotnoj“ (Filatov 2014: 14).

Je očividné, že společenské nepokoje zneklidňovaly činitele RPC, v důsledku čehož už v polovině ledna V.Čaplin ve svém livejornalu píše o tom, že by bylo dobré, kdyby existovala možnost vytvořit pravoslavnou či křesťanskou stranu. Zákon, který zakazuje vytváření politických stran na základě náboženství, otec Vsevolod navrhl obejít a to tím, že strana nebude mít v názvu slovo křesťanská či pravoslavná. Zajímavé je to, že jako příklad použil západní zkušenost (Čaplin 2012a), avšak ve většině svých projevů samotný Západ považuje za špatný. Důležitá je také skutečnost, že V.Čaplin zdůraznil, že MP takové strany podporovat nebude, protože pro RPC jsou si všechny strany rovny (Čaplin 2012a). To nebylo vážně vnímáno a začaly se objevovat všemožné pravoslavné a křesťanské strany, např. Národní strana většiny (*Narodnaja partija bolšinstva*), Strana desatera božích přikázání (*partija desjati zapoveděj*), Ruský křesťanský společensko-politický svaz (*Rossijskij christianskij obščestvenno-političeskij sojuz*) (Solodovnik 2012: 37–39). V.Čaplin sám zapomněl na svůj výrok a začal se setkávat s vůdci těchto stran a vyjednávat, jaká by měla být jejich stranická ideologie (Solodovnik 2012: 38). Na konci r. 2012 RPC nezrušila synodální usnesení zakazující pracovníkům církví

---

¹⁰⁶ Ale RPC sama používá sociální sítě pro přilákání nových věřících.

zúčastňovat se voleb¹⁰⁷, ale dovolila svým pracovníkům zúčastnit se voleb tehdy, když bude RPC ohrožena (Rojzman 2012). však vysvětleno nebylo, což de facto umožňuje využívat účast ve volbách stále i bez přítomnosti hrozeb.

Při své vánoční bohoslužbě patriarcha řekl, že církev nemůže vystupovat na straně té či jiné politické síly, protože její slovo nemůže být politicky zbarvené (Ria.ru 2012). Avšak už na začátku února se objevuje nejen odsouzení opozice (podle patriarchy pravoslavní nechodí na mítinky, místo toho stojí ve frontě na Pás Bohorodičky^{108 109}) (Gund'ajev 2012), ale také i přímá podpora Putina, např. setkání náboženských činitelů s Putinem organizované patriarchou (Patriarchia 2012)^{110 111}. Avšak přímou agitaci za Putina si patriarcha nedovolil¹¹², na rozdíl od svého duchovního otce archimandrita Ilii, který v Kazanské katedrále v Petrohradě vyzval duchovní, aby tě z ambonů nabádali lidi hlasovat pro Putina (Nozdrin 2012).

6.2 Skandály s patriarchou, Pussy Riot a zákon o hanobení pocitů věřících jako růstová křivka rozkolu

Chování církevních představitelů během občanských nepokojů vyvolalo v znepokojené ruské společnosti vlnu proticírkevních nálad. Mezi zastánci demokratických změn, kteří předtím neměli nic proti Kirillovi a jeho spolupracovníkům, politický směr patriarchy vyvolal všeobecné pobouření. Ale patriarcha a jeho okolí záměrně dramatizovali situaci, nazývali ji „velkou kampaní proti církvi“ a využívali ji k obvinění Západu z této činnosti (Melnikov 2012a).

---

¹⁰⁷ Viz kapitola 3.1.

¹⁰⁸ Relikvie Pás Bohorodičky byla však převezena do Moskvy ještě před parlamentními volbami (KP.RU 2011).

¹⁰⁹ Filatov (2014) uvádí, že právě tak začal být budován obraz „vraha církve a pravoslaví“.

¹¹⁰ Se žádným z jiných kandidátů oficiální představitelé RPC během daného období se nesetkávali.

¹¹¹ Pro RPC není novým jevem, že jí vedoucí říká, že církev není politická, ale podporuje vybrané politiky, čím porušuje usnesení biskupského sněmu. Stejný postoj Alexije II. lze pozorovat během předvolební kampaně v roce 1996.

¹¹² Podle názoru V.Čaplina slova patriarchy: „Chtěli bychom s vámi si promluvit jako s předsedou vlády, ale především jako s kandidátem na funkce prezidenta našeho státu, přičemž s kandidátem,

Navíc porovnávali sebe s oběťmi náboženských pronásledování v prvních letech sovětské moci (Filatov 2014: 16). K nejznámějším skandálům, které se týkaly patriarchy a objevily se v masmédiích patří skandál kolem patriarchova bytu v centru Moskvy a patriarchových hodinek. Pro pochopení toho, proč tyto skandály zvyšovaly napětí ve společnosti, je nutné popsat míru jejich absurdity.

Ke skandálu s hodinkami došlo tak, že redaktoři webových stránek vyretušovali na fotografii patriarchovovy drahé hodinky (30 tis. dolarů) při setkání s ministrem justice Alexandrem Konovalovem, jejichž existenci patriarcha popíral. Hodinky byly na ruce vyretušovány, ale zůstal jejich odraz na stole (Šaňin – Solovjev 2012), což v ruské společnosti vyvolalo pobouření.

Skandál kolem bytu patriarchy Kirilla, který je také znám pod názvem „zaprášená věc“ (*pylnoje dělo*) zahrnoval události, které se odehrávaly ohledně soudní žaloby na bývalého ministra zdravotnictví a duchovního ukrajinské pravoslavné církve J. Ševčenkajenz poškodil byt a majetek patriarchy Kirilla v domě na nábřeží nanoprachem (*nanopylju*)¹¹³ (Newsru.com 2012). Pozornost tisku a veřejnosti přilákalo to, že patriarcha vlastní luxusní byt o rozloze 144,8 m² (Šaňin – Solovjev 2012)¹¹⁴, v bytě bydlí L.M. Leonova, které se podařil/o vyhrát soudní spor ve výši 20 mil. rublů (10 mil. korun) bez plné moci od majitele¹¹⁵, jak to vyžadují ruské zákony (Lenta.ru 2012). Ruská společnost se rozdělila ve vztahu k této události. Právníci zdůrazňovali bezprecedentnost vysouzené částky a zřejmou předpojatost soudu a možný lobbismus ze strany MP (Smirnov – Švarev 2012). Podle Ševčukao je také v protikladu se slibem chudoby a řádem RPC (Ajmurzajev 2012).

---

který má, samozřejmě, největší šanci, aby změnil kandidaturu ve skutečnou funkci“. (Gund’ajev 2012)“ agitací nejsou (Rebrov 2012).

¹¹³ Je jedním z nejznámějších a nejdražších domů v Moskvě, protože tam bydlili významní lidé (např. A.I. Mikojan) a nejvlivnější státní úředníci (např. N.S. Chruščov, M.N. Tuchačevskij)

¹¹⁴ Podobnému bytu jako u patriarchy se cena rovná 101 mil. rublů (50,5 mil. korun) (CIAN 2015).

¹¹⁵ L. Leonova objevila práh a provedla expertizu, která ukázala, že práh se objevil při opravách, které prováděl J. Ševčenko o patro výš. Dále analýza ukázala, že práh obsahuje nanočástice, které mohou vyvolat rakovinu a mohou být odstraněny jen speciálním prostředkem.

Ale RPC a politici ji podporující reagovali jednoznačně. Předseda synodálního oddělení V.Čaplin řekl, že je to součást kampaně zaměřené na destabilizaci státu, vystupující proti národu, policii, armádě, vládě apod., v jejímž čele je skupinka Rusů sponzorovaná Západem (Loiko 2012). S takovým názorem souhlasil G. Zjuganov, který doplnil, že kritika RPC je výhodná pro lidi, které nechtějí vidět silné Rusko (Ria.ru 2012).

Ale nejemocionálnější reakce církevních představitelů na ztrátu aureoly svatosti se projevila v hodnocení vystoupení skupiny Pussy Riot 21. února 2012 v katedrále Krista Spasitele¹¹⁶. Někteří tvrdí, že dívky zazpívaly píseň se slovy urážejícími V. Putina a patriarchu Kirilla, jiní, že dívky předvedly něco jako pantomimu, se skoky a klaněním, ale slova a hudba vznikly následně a byly pak zveřejněny na internetu (Solodovnik 2012: 41). Názory a interpretace tohoto činu se liší, ale je možné říci, že vystoupení rozdělilo ruskou společnost více než povolební mítinky¹¹⁷.

Performance samotné členky Pussy Riot považují za antiklerikální a antimocenské, ale v žádném případě je nepovažují za rouhání¹¹⁸ (Solodovnik 2012: 41). Církev s takovým hodnocením nemohla souhlasit. Patriarcha celý měsíc mlčel, ale jeho podřízení velice ochotně událost komentovali. Od počátku oficiální hlasy církvi nazývaly vystoupení rouháním, avšak zároveň církev trvala na tom, že tímto případem se musí zabývat pouze světská moc¹¹⁹, zdůrazňovala nemožnost vměšovat

---

¹¹⁶ Před tím daná skupina učinila něco podobného v Jelochovském chrámu, ale bylo to zcela ignorováno a nemělo to takový dopad na společnost. Podle názoru V. Čaplina se to stalo proto, že dívky v Jelochovském chrámu nestihly říct slova urážející pocity věřících (Samsonova 2012b).
¹¹⁷Daná práce cíleně analyzuje pouze názor vyšších státních a náboženských činitelů. Pro více informací ohledně pozice politicky vlivných marginalů či více o činnosti Pussy Riot viz Kalinič – Naxera 2012.

¹¹⁸ Během celé akce se jejich názor také mění. Zdálo se, že na začátku dívky z Pussy Riot samy nebyly jisté, jak popsat to, co udělaly, protože ve svérázné tiskové zprávě, která předcházela jejich vystoupení, byla tato akce jednoznačně prezentovaná jako náboženská událost (Pussy Riot 2012), ale v jednom z prvních rozhovorů mluví o tom, že to byla spíše umělecká činnost, něco světského, kryté vnějšími atributy pravoslaví (Dobrochotov 2012). Nakonec danou činnost považovaly za antiklerikální a antimocenský protest (Solodovnik 2012: 41).

¹¹⁹ Příkladem může sloužit V. Čaplin, který danou kauzu od začátku považoval, podle jeho blogu, za rouhání (Čaplin 2012b), avšak když dával rozhovory ohledně trestu, o rouhání už nemluvil, ale mluvil o trestném zločinu, který by měl být potrestán na úrovni soudní moci (Pravmir 2012).

se do činnosti jurisdikčních institucí. Apoteózou „nevměšování“ byl dopis generálnímu prokurátoru J.Čajkovi a prokurátoru Moskvy S.Kuděnějevovi od anonymního „člena iniciační skupiny“, který byl odeslán do všech moskevských chrámů. Duchovní pak sbírali podpisy pod dopisem, který sami označovali jako iniciativu farníků. Zodpovídat se o splnění tohoto úkolu měli před arcibiskupem Arsenijem, vikářem moskevské eparchie. Někteří duchovní ve svých blozích psali, že za odmítnutí účasti jim bylo nabídnuto podat hlášení patriarchovi a odejít do vyslužby (Solodovnik 2012: 42–43). Jako další příklad „nevměšování“ lze označit projevy oficiálních představitelů církve se zmínkami, že ti, kdož dívky neodsoudí, mohou přestat spoléhat na podporu pravoslavných (Melnikov 2012b). Ale v tisku se vyskytovaly i opačné názory řádných duchovních, ale většinou zmizely, jakmile vstoupil ve známost názor patriarchy (Solodovnik 2012: 42–43)¹²⁰. Ten se stal známým až měsíc po „modlitbě“ Pussy Riot. O tom, jak se pravoslavní činitelé snaží „neovlivňovat průběh vyšetřování“, se patriarcha nezmínil, ale vyjádřil politování nad tím, že někteří pravoslavní rouhání minimalizují, považují ho za nevinné nebo za nějaký vtíp¹²¹. Patriarcha také řekl, že Rusko a Rusové nemají budoucnost, jestliže si začnou z velkých ruských svatostí tropit posměch, může se to ospravedlnit jen tím, že je to projev politického protestu (Interfax 2012c).

Zde by bylo důležité zmínit se o „veliké ruské svatosti“, katedrále Krista Spasitele¹²². Na rozdíl od oficiálních představitelů církve dívky z Pussy Riot tvrdily,

---

¹²⁰ Lze říct, že církev byla ohledně této události rozštěpená (Solodovnik 2012: 44).

¹²¹ Reakce představitelů světské moci byla jednoznačná, mluví V. Putina D. Peskov řekl, že Putinova reakce byla negativní (Ria.ru 2012). D. Medveděv, v té době zastávající funkci ruského prezidenta, v rozhovoru pro ruské televizní kanály uvedl, že se nebude do rozhodnutí soudu vyjadřovat, ale jako věřící člověk se domnívá, že od daného projevu dívky očekávaly popularitu, které i dosáhly (Interfax 2012b).

¹²² KKS je největším pravoslavným chrámem na světě a hlavním chrámem ruské ortodoxní církve. Chrám byl otevřen v roce 1883 za vlády bigotního cara Alexandra III. Po bolševické revoluci v roce 1931 byl na základě rozhodnutí Michaila I. Kalinina zdemolován a vyhozen do povětří, aby uvolnil místo pro výstavbu megalomanského Paláce sovětů (ten byl zamýšlen jako sídlo KSSS a největší budova světa)“ (Kalinič-Naxera 2012:34). Velká vlastenecká válka nedovolila palác vybudovat, myšlenka o vybudování paláce byla nakonec zamítnuta v roce 1956. V roce 1960 byl vybudován bazén „Moskva“, který tam byl do roku 1994. Chrám byl znovu postaven až v letech 1994–2000.

že jejich „modlitba“ se konala na světském místě, v „kanceláři RPC“ (Tolokonnikova 2012: 58). Svůj postoj vysvětlovaly tím, že v katedrále Krista Spasitele je možné si pronajmout jakoukoli místnost pro oslavy. Jako příklad uvedly „sál církevních sněmů“ (*Zal cerkovnyh soborov*) (Tolokonnikova 2012: 58). Při podrobnějším zkoumání lze v archivu webových stránek katedrály Krista Spasitele¹²³ najít i ceny za pronájem jednotlivých místností z r. 2006¹²⁴, ale lze se domnívat, že cena pronájmu byla už zvýšena. Dnes se tam konají světská koncertní vystoupení¹²⁵.

Podle webových stránek na teritoriu chrámu lze také najít parkoviště pro 305 aut (FXXS nedat.a), myčku aut (FXXS nedat.a), čistírnu (FXXS nedat.b)¹²⁶ a bankomaty. Také lze najít „chrámovou jídelnu“ (*trapeznaja*), která stejně jako výše uvedené druhy služeb je zaměřená spíše na masového spotřebitele než na pravoslavné věřící¹²⁷. Nutné také říct, že to všechno se nachází v podzemních podlažích katedrály a mezi pracovníky lze vidět i migranty ze Střední Asie, nejspíš nepravoslavného vyznání. Když skupina aktivistů podala žalobu ohledně takové trochu necírkevní činnosti, o níž navíc není známo, zda je daněna, ruský soud žalobu odmítl (RSN 2012) a navíc aktivisté byli obviněni z pomluvy a odsouzeni¹²⁸

---

¹²³ Katedrála je spravována fondem katedrály Krista Spasitele (FXXS 2015), spojitost s nímž MP odmítá, avšak podle provozního řádu KKS je fond zodpovědný kurátorské radě (FXXS 2014), v jejímž čele je patriarcha Kirill a primátor Moskvy S.Sobjanin (Patriarchia 2014).

¹²⁴ Pro více informací viz. příloha II.

¹²⁵ Pro více informací viz. příloha III.

¹²⁶ Informace o cenách služeb uvádí pouze čistírna.

¹²⁷ V době půstu nebyla v jídelním lístku kromě jednoho zeleninového salátu žádná postní jídla, ale na výběr byla tři jídla s masem a jedno s rybou.

¹²⁸ Soud odmítl žádost aktivistů, vycházel totiž z toho, že stanovené ceny jsou dobročinnými příspěvky. Podle fondu všechno, co je posvěceno, je zboží pro náboženské účely, včetně igelitových sáčků, žádnou nenáboženskou činnost tedy fond nevykonává, což umožnilo obvinít aktivisty z pomluvy. Ale není jasné, čím se řídil soud, když žádost schválil a aktivisty odsoudil, protože k 26.02.2015 takové nenáboženské služby bylo možné najít nejen na webových stránkách katedrály (FXXS 2015a), ale i ve fyzicky skutečné podobě. Před vstupem do „tajných“ podniků KKS strážce upozorňuje o zákazu fotografování.

(Masjuk 2012). Uvnitř samotné katedrály lze najít inzerát, podle něhož po domluvě může být v katedrále umístěna reklama¹²⁹.

Ale o takové činnosti RPC se ve větším měřítku neví¹³⁰, protože takové informace státní média neposkytují, na rozdíl od činu Pussy Riot, který byl v ruských médiích jednoznačně prezentován pouze jako hanobení pocitů věřících. Stejně jako prezident Ruska, který v rozhovoru pro RT už po odsouzení Pussy Riot řekl, že stát je povinen chránit pocity věřících (Putin 2012b).

Zde je třeba zmínit, kdo jsou ti věřící, jejichž pocity má stát chránit. Oficiálními oběťmi činu Pussy Riot se stali strážci chrámu, pracovníci chrámu a ještě pět návštěvníků (Nikulin–Chomčenko 2012). Ale nejen oni se považovali za oběti „modlitby“ Pussy Riot. Obrovská kampaň na podporu pocitů věřících byla zahájena na internetu, kde „pravoslavné“ aktivisté, zveřejnili seznam předpokládaných účastníků „modlitby“. Ve většině komentářů „urážení věřící“ vyzývali k veřejné násilné odplatě¹³¹. Zde vzniká nová otázka, zda mohou být uraženy pocity věřících, kteří zapomínají na šesté přikázání „Nezabiješ“ (Exodus 20:13).

Výsledkem dané akce nebylo jen odsouzení dívek, ale i nový fenomén „nepřátel církve“, který zahrnuje všechny, kteří nejen mluvili o drahých hodinkách patriarchy a jeho bytě, ale i ty, kteří odsoudili patriarchu za podporu „Jednotného Ruska“ a Putina, kteří vyzývali patriarchu říct, že při volbách byly podvody. „Nepřátelé církve“ jsou i ti, kteří se staví proti „Základům pravoslavné kultury“ na střední škole a ti, kteří nedostatečně respektují patriarchu (Filatov 2014: 16). Kampaň proti „nepřátelům“ byla hlasitě zahájena „manifestací na obranu víry“ 22. dubna 2012, které se zúčastnilo, podle oficiálních zdrojů, více než 65 tis. lidí (Samsonova 2012a). „Zachraňování víry“ vedlo k tomu, že v létě r. 2013 byl přijat zákon o hanobení pocitů věřících. Zákaz veřejných akcí, umístování textů a

---

¹²⁹ Všechno lze vysvětlit tím, že pracovníci musejí nějak katedrálu spravovat, ale peníze na správu katedrály Krista Spasitele poskytuje Moskevský magistrát.

¹³⁰ Pro ni je katedrála Krista Spasitele hlavním chrámem ruského pravoslaví.

obrázků¹³², které jakoby uráží pocity věřících, a to nejen v chrámech a v objektech, které jsou určené pro náboženské účely, jak to bylo stanoveno platnými právními předpisy, ale teď také kdekoli po celé zemi, porušuje základní práva občanů na svobodu myšlení a projevu, názoru a informací¹³³. Také podle daného zákona může i ateistická propaganda být činností, která zákon porušuje, na rozdíl od patriarchova kázání na prvním kanálu, stejně jako všichni organizátoři demonstrací proti propojenosti církve a státu se mohou dostat do vězení. To neznámá nic jiného, než to, že daný zákon ochraňuje jen jednu kategorii lidí, věřící a tím porušuje ještě i čl.14 ruské Ústavy. Daný zákon podle názoru K. Jarzyńské napomohl Kremlu zajistit úplnou loajalitu MP v budoucnu a také být nástrojem, jak ochránit vztahy mezi politikou a církví od útoku z vnějšku (Jarzyńska 2014).

---

¹³¹ Největší počet vyjádření „věřících“, lze najít na <http://namarsh-ru.livejournal.com/6606803.html>

¹³² V ruském prostředí se v posledních dvou týdnech diskutuje ohledně graffiti ukřižovaného Gagarina, který podle duchovních uráží pocity věřících, pro více informací viz např. RSN 2015).

¹³³ Je to v rozporu s čl. 29 Ústavy RF.

7 Ekonomika RPC

Ekonomická dimenze činnosti RPC je jedním z nejméně uzavřených, ale i jedním z nejzajímavějších témat ve vztazích mezi církví a politikou nebo společností. Problémem rozboru ekonomického zajištění církve je fakt, že rozpočet RPC byl naposledy zveřejněn v roce 1997, a proto daná kapitola většinou vychází z informací uveřejněných v masmédiu, jediné existující knihy z ruského prostředí k této problematice, kterou napsal Alexandr Mitrochin¹³⁴ v r. 2004 a vlastního autorčina zkoumání.

Jak už bylo zmíněno, každá církevní obec je zaregistrována jako samostatná právnická osoba, která z pohledu Občanského zákoníku RF má právo samostatně spravovat svůj majetek. Ale Občanský řád RPC uvádí, že RPC MP je konečný vlastník všeho majetku, který mají její eparchie, církevní obce, farnosti, monastýry apod. (Občanský řád RPC 2000). Ve stejném článku je také uvedeno, že způsob vlastnictví a používání majetku, který je ve vlastnictví RPC, je určen pravidly schválenými Posvátným synodem a „Ustanovením o církevním majetku“ (*Položenije o cerkovnom imuščestve*), avšak k 22. 02. 2015 neexistují dostupné informace o existenci ustanovení s takovým názvem. A to znamená, že v současné době RPC MP je z ekonomického pohledu obrovskou nadnárodní korporací, která spojuje desítky tisíc právnických osob (Krest'janinov – Rjazanov – Chickij 2012: 8). Ale formálně není jasné, jak z pohledu vnitřních dokumentů církvi MP spravuje veškerý majetek, který mu patří.

Ekonomická činnost RPC se řídí zákonem o neziskových organizacích. V roce 2006 zákon „O neziskových organizacích“ (*O negosudarstvennyh organizacijach*) a „Vyhláška vlády RF č. 212“ (*Postanovlenij Pravitelstva RF № 212*) ve značné míře zpřísnily požadavky v oblasti finanční evidence. To RPC znepokojilo, v důsledku čehož její právníci podali žádost vládě RF, ve které žádali

---

¹³⁴ N.Mitrochin je jedním z malého počtu ruských badatelů, který přímo nepatří k RPC, ale snaží se zkoumat její činnost.

zjednodušit formu evidence pro náboženské organizace (Korobov 2007). V dubnu roku 2007 vláda RF přijala vyhlášku č.213, ve které zjednodušila formu a pořádek evidence pro náboženské organizace (Interfax 2007c).

Podle igumeny¹³⁵ Tamary se příjmy běžné církevní obce RPC skládají ze čtyř základních prvků. Prvním jsou příjmy z prodeje svíček¹³⁶. Druhým jsou dobročinné příspěvky za mimořádné pravoslavné obřady¹³⁷ (Gončarenko 2015). Tento zdroj příjmů by se měl řídit zákonem o neziskových organizacích, podle kterého, člověk může dát dobročinný příspěvek ve výši podle svého uvážení. Avšak dnes ve většině chrámů existuje ceník těchto služeb¹³⁸. Navíc část monastýrů¹³⁹ a chrámů umožňuje distančně objednat modlitby a zaplatit za ně také distančně prostřednictvím internetu, mobilního telefonu nebo platební kartou. Třetím jsou dobročinné příspěvky. Posledním zdrojem příjmů jsou příjmy z prodeje knih a církevních předmětů (Gončarenko 2015). Možné by bylo předpokládat, že z „centra“ církev něco přerozděluje jednotlivým církevním obcím, avšak podle informací, kterou bylo možné zjistit, málokdy chrámy, monastýry apod. dostávají pomoc, ale i když pomoc dostanou, není ve většině od „centra“, ale je od státu, např. na rekonstrukce (Gončarenko 2015). Někdy dalším zdrojem příjmů je vlastní pekařské výrobky, které se prodávají v stánku vedle chrámu, farnosti apod. Některé monastýry dostávají také peníze z prodeje zemědělských výrobků (Gončarenko 2015).

V roce 2000 The Times s odkazem na moskevský centr, který se zabýval ruskou stínovou ekonomikou, uváděly, že RPC se aktivně podílela na nelegálních ekonomických operacích. Mezi jiným The Times uvedly, že existují konkrétní fakta nedeklarovaných příjmů velkých chrámů z prodeje ikon, svíček (které se prodávají

---

¹³⁵ Člověk, který stojí v čele ženského monastýru.

¹³⁶ Cena svíček se pohybuje od 15 do 300 rublů za svíčku (7,5 až 175 korun).

¹³⁷ Mezi takové obřady patří např. křtiny, modlitby za zemřelé, církevní sňatky, požehnání majetku.

¹³⁸ Cena je závislá na městě, např. v Moskvě minimální cena křtin (podle udajů, které se podařilo zjistit v 25 moskevských chrámech různé velikosti) je 5000 rublů, v Petrohradě (podle udajů z 15 chrámů) – 4500 rublů, v Krasnodaru (15 chrámů) a v Soči (7 chrámů) – 3000 rublů, ale v malých vesnicích, např. vesnice Maklakovo v Moskevské oblasti, neexistuje ceník a je možné se domluvit o křtinách zdarma. Důležité jsou také velikost a význam chrámu, např. v Katedrále Krista Spasitele minimální cena křtu se začíná od 23000 rublů.

za cenu čtyřicetkrát vyšší, než činí jejich výrobní cena) (The Times cit. dle Lenta.ru 2000). Nicméně zpráva moskevského institutu nikdy nebyla zveřejněna a představitel RPC Viktor Maluchin uvedl, že tato publikace The Times je „dědictvím bojovného ateismu“ (Lenta.ru 2000).

Náklady chrámů se obvykle skládají ze mzdy duchovnímu a pracovníkům chrámu¹⁴⁰, komunálních poplatků a eparchiální mzdy¹⁴¹. Zbytek peněz¹⁴², zůstává v rukou duchovního správce, který je může utrácet podle svého uvážení (Alekseev 2015).

Co se týče úrovně regionální, eparchie dostávají kromě eparchiální mzdy ještě peníze od putování k svátostem (Mitrochin 2004: 157). Zde velkou část rozpočtu také činí příspěvky. Jak už bylo zmíněno, díky možnosti ovlivnit část voličstva a budování pozice RPC jako „nacionální konfese“ a její ztotožnění s nositelem duchovních a kulturních základů pro ruský lid nutí úředníky k chápání duchovních pracovníků jako svérázných komisařů odpovídajících za morální charakter obyvatelstva. Podle Mitrochina právě toto, a nikoliv že většina úředníků jsou věřící, je tím důvodem, proč podnikatelé a státní úředníci na regionální a místní úrovni aktivně financují např. výstavbu nových chrámů. Pro podnikatele je financování iniciativ RPC dobrou reklamou nebo lobbistickou akcí. (Mitrochin 2004: 89–90).

Zisk jen „centra“ RPC se skládá, kromě příspěvků¹⁴³, eparchiální daně, která obvykle činí pouze 5–10% celkového zisku RPC MP (Mitrochin 2004:126) z

---

¹³⁹ Například Valaamský monastýr (Valaamskij monastyr' 2014).

¹⁴⁰ V chrámu obvykle pracují minimálně duchovní, sestry, účetní, prodavačky, hlídač, uklízečka. Reálnou mzdu, ve většině případů, dostávají jen duchovní a účetní (Mitrochin 2004: 141–142).

¹⁴¹ Částka, kterou stanovují biskupové a patriarcha. Na místní úrovni částku stanovují biskupové a mají ji zaplatit všechny církevní obce, monastýry apod. Na všecírkevní úrovni to stanovuje patriarcha a mají ji zaplatit jednotliví biskupové (Občanský řád RPC 2000: čl.XI/5). Podle oficiálních údajů se tato částka nenazývá eparchiální daní, avšak pod takovým názvem je zmíněna v knize A. Mitrochina (Mitrochin 2004: 127) a ve zveřejněném dopisu duchovních samarské eparchie k patriarchovi Kirillovi (Duchovní samarské eprachii 2011).

¹⁴² Malé chramy pracují kvůli eparchiální dani ve většině případů se ztrátou (Alekseev 2015).

¹⁴³ Mezi nejznámější dárce RPC na celostátní úrovni patří Gazprom, Rosněft, Ruské dráhy (*Rossijskije železnye dorogi*) (Solodovnik 2013: 8).

oficiálně přiznaných příjmů továrny „Sofrino“¹⁴⁴ (RPC MP 2015) (jak bylo zjištěno, „Sofrino“ od r. 2008 začalo vlastnit uzavřenou akciovou společnost „Zelenogradskoje“, které se specializuje na výrobu zemědělské produkce¹⁴⁵) a hotelu na území Danilovského monastýru (RPC MP 2015). RPC kromě toho vlastní akcie banky „Peresvět“¹⁴⁶, což neodpovídá křesťanskému učení¹⁴⁷. Podle Mitrochinových přibližných údajů z roku 2004 příjmy RPC MP činily kolem 100–150 mil. dolarů ročně (Mitrochin 2004: 125–127). Kromě toho, podkontrolní plodnicí, jí přináší zisk minimálně 600 mil. rublů ročně (300 mil. Kč) a hodnota jejích aktiv se blíží ke 2,3 mld. rublů (1,15 mld. Kč)¹⁴⁸ (RBK 2012).

V roce 2007 se v ruském prostředí objevila informace o vytvoření Centra investičních programů při RPC, v jehož čele je Jelena Šulginová (Špakov 2007: 22–25). Podle zdrojů, díky tomuto Centru by měla mít RPC také zisk ještě z investic do stavebnictví elitního bydlení a byznys-center (Špakov 2007: 22–25). Podle vystoupení Jeleny Šulginové v roce 2007 v Berlíně Centrum investičních programů vytvořilo unikátní investiční programy a projekty všeruského významu (Soldatov 2007: 15–17). Zatím neexistují údaje o nějakém významu takových programů pro středně statistické obyvatelé Ruska. Stejně tak není k dispozici informace o jakékoli činnosti zmíněného centra.

Daňové zákonodárství RF umožňuje náboženským organizacím uplatnit daňové výhody. Podle Daňového zákoníku náboženské organizace neplatí

---

¹⁴⁴ Na webových stránkách je uvedeno, že „Sofrino“ je významným výrobcem církevních předmětů (Sofrino nedat.), ale zároveň i monopolistou na trhu církevních předmětů (Sofrino 2012), však, jak bylo zjištěno, „Sofrino“ od r. 2008 začalo vlastnit uzavřenou akciovou společnost „Zelenogradskoje“, které se specializuje na výrobu zemědělské produkce. Produkce je díky ceně pokládána za elitní.

¹⁴⁵ Cena mleka od „Zelenogradskogo“ se pochybuje mezi 94–100 rublů (47–50 korun), střední ceně mleka v Moskvě je 62 rublů (31 koruna) (Cenoměr 2015).

¹⁴⁶ Podle evidence k 31.12.2014 30% všech akcií (Peresvět 2014).

¹⁴⁷ Podle ruského oddělení BBC tajemník expertní rady „Ekonomika a etika“, která pracuje při RPC, nenašel v této činnosti neetické prvky a poukazuje na nízké bankovní úrokové sazby (Malover'jan 2011). Ale při srovnání s jinými ruskými bankami, např. Sberbankem (Sberbank 2015) a Gazprombankem (Gazprombank 2015) lze zjistit, že úroková sazba je stejná (Peresvět 2015).

¹⁴⁸ Všechny ziskové organizace RPC podle údajů RBK jsou v příloze IV.

pozemkovou daň z pozemků, na kterých stojí budovy využívané pro náboženské nebo dobročinné účely, daň z nemovitostí, které se využívají pro náboženskou činnost a neplatí daň z příjmů z náboženských obřadů a z prodeje náboženské literatury a církevních předmětů (Šachov 2013: 372). V polovině 90. let měla RPC také právo na nezdánitelný dovoz zboží do Ruska. Výhody byly zavedeny na žádost Alexije II. „O možnosti přijímat zboží jako humanitární pomoc“ v roce 1996 (Izvestija 2009). Ministerstvo financí podpořilo tento návrh dovozu zboží Ruskou pravoslavnou církví bez celních poplatků, tzn. bez DPH, spotřební daně a cel. Takovým humanitárním zbožím podle dopisu Ministerstva financí byly tabákové výrobky ve výši 50 tisíc tun¹⁴⁹ a církevní víno ve výši 112,3 mil. litrů (Pismo Ministerstva financov RF č.11-01-08 1996). Avšak poté, co se informace o zneužívání tohoto práva začaly objevovat v tisku, patriarcha Alexij II. požádal vládu, aby zrušila tuto daňovou úlevu¹⁵⁰ (Pismo Ministerstva financov RF č.01-10/11-4547 1996).

Dalším diskutabilním prvkem je restituce¹⁵¹ církevního majetku. V roce 1993 byl vydán výnos prezidenta RF, který doporučoval vládě RF připravit postupné předání budov a jiných nemovitostí, která mají náboženský účel, náboženským organizacím do vlastnictví nebo používání (Rasporjaženije Prezidenta RF 281-rp/1993). V roce 1995 byla vládou RF vydána vyhláška, která definovala obecné zásady pro převod objektů náboženského významu do vlastnictví, užívání nebo užívání společně s kulturními institucemi. Za předání majetku, včetně historických a kulturních památek, bylo zodpovědné Ministerstvo kultury RF, za předání ostatního

---

¹⁴⁹ Podle pravoslavného učení kouření je hřích.

¹⁵⁰ Časopis „Moskovskij komsomolec“ byl prvním zdrojem, ve kterém se začala objevovat informace o zneužívání tohoto práva ze strany metropolity Smolenského a Kalinengradského Kirilla (nyní Patriarcha moskevský a celé Rusi), který měl kontrolovat dovoz výrobků. Také bylo zmíněno, že RPC nedodržela stanovený povolený počet výrobků a dovezla do Ruska bez zaplacení cel 8 mld. cigaret a 21 mil. litrů vína, díky čemuž ruský rozpočet ztratil více než 1 mld. rublů (Varfolomeev–Koroljova–Počinok 2009). Kirill v tu dobu neposkytl žádný komentář, avšak v roce 2009 biskup Vídeňský a Rakouský řekl Interfaxu, že Kirill záměrně nekomentoval tuto situaci, aby zabránil špatné pověsti RPC (Interfax 2009).

¹⁵¹ Důležitý je fakt, že oficiálně v ruském prostředí nikdo nikdy nemluvil o restituci. Tento termín je používán pouze v masmédiích, např. Kirillov 2007; Vedomosti 2010.

majetku odpovídal Státní výbor pro správu státního majetku. Rozhodnutí o předání přijímala vláda RF. Vyhláška avšak zakazovala předávat náboženským organizacím historické a kulturní památky, které patří do kulturního dědictví národů Ruské federace (Postanovlenije Pravitelstva RF 248/1995). Jedním z nejvýznamnějších chrámů, které byly během 90. let předány do vlastnictví RPC, je chrám Sergije Radoněžského v Moskvě.

V roce 2000 Biskupský sněm RPC poslal prezidentu RF dopis, ve kterém bylo uvedeno, že proces předávání nemovitostí do vlastnictví byl nejen nedokončen, ale ještě ani nezačal v plné míře (RPC 2000). V důsledku byla v roce 2001 přijata nová vyhláška vlády RF, která definovala termín „majetek pro náboženské účely“ a umožňovala předání objektů kulturního dědictví národů Ruské federace se souhlasem Ministerstva kultury RF (Postanovlenije Pravitelstva RF 490/2001). V roce 2008 patriarcha Alexij II. řekl, že RPC nepoloží otázku ohledně restitucí, ale vítá kroky státu při navrácení církevních budov (RPC 2008). Avšak už v roce 2009 se v ruských masmédiích objevila informace, že se chystá zákon o restitucích (Korobov 2009). V lednu 2010 proběhlo setkání nového patriarchy Kirilla s ruským premiérem V. Putinem, ministrem kultury A. Avdějevem a vedoucím Rosimuščestva J. Petrovem. Na setkání Putin slíbil předání Novoděvičího monastýru RPC (Ria Novosti 2010). Po schůzce byla příprava návrhu zákona o převodu majetku pro náboženské účely výrazně urychlena. Zákon byl podepsán prezidentem RF D. Medveděvem v listopadu r. 2010. Podle zákona kromě nároku na pozemky a nemovitosti mají náboženské organizace právo nárokovat objekty umění, jako například ikony, církevní nádoby (Federalnyj zakon RF 327-FZ/2010). Avšak reakce společnosti nebyla úplně kladná. V Moskvě, Voroněži, Čeljabinsku, Rjazani, Kaliningradě proběhly akce protestu (Korobov–Timošinov–Lesovskich–Bašlykova 2010: 5).

Nejzajímavější situace s restitucí církevního majetku nastala v Kaliningradské oblasti. Do roku 1945 byl region součástí východního Pruska. Do vlastnictví RPC byly předány katolické a protestantské budovy, které nikdy neměly

žádný vztah k pravoslaví. Některé z budov byly před převodem opraveny a farnosti investovaly do jejich oprav značné náklady¹⁵². Kromě toho byly ruské pravoslavné církvi předány nejen církevní stavby, ale také staré obecní domy zříceniny hradu nebo pozemky, na kterých kdysi byly náboženské stavby (Orechov 2010).

To vyvolalo nejednoznačnou reakci ve společnosti ještě i proto, že církve k roku 2010 už nebyla tak chudá jako dříve. V 90. letech bylo RPC dovoleno vyvážet 8,5 % celoruského objemu ropy (ISR 2050 nedat.). Navíc se poučeně pohybovala v ekonomickém prostředí, naučila se řešit své „dočasné přebytky“ umístěním na vkladové účty, nákupem krátkodobých státních dluhopisů a dalších cenných papírů (Solodovnik 2013:19). Koupila za 1,5 mil. eur katolický klášterní komplex Tihelkerk v Amsterdamu a vytvořila z něho pravoslavné centrum. Také otevřela v Paříži pravoslavný kněžský seminář. Avšak, jak uvádí S.Solodovnik, „centrum“ RPC nebylo ochotno vkládat peníze do nemovitostí v Rusku (s výjimkou rezidence patriarchy nedaleko Gelendžika) a dosud není ochotná z církevního rozpočtu financovat kněžské semináře a ani pravoslavné školy na ruském území (Solodovnik 2013:19). Jejich placení se snaží vnutit státu (Gund'ajev 2015).

V roce 2013 se objevil nový federální program „Upevnění jednotnosti ruského národa¹⁵³ a etnokulturní rozvoj národů Ruska na léta 2014 – 2020“ (*Ukreplenije jedinstva rossijskoj nacii i etnokulturnoje razvitiije narodov Rossii*). Původní verze programu, přijatá v r. 2013, byla zaměřena na udržení míru mezi různými národnostmi uvnitř Ruska. Během roku 2014 se v programu objevil nový odstavec o financování náboženských vzdělávacích nevládních organizací. Podle vládního nařízení prvních 1,158 mld. rublů (579 mil. korun) dostalo 23 neziskových organizací v květnu roku 2014¹⁵⁴. Většinou to jsou restaurační podniky, avšak vyskytují se i pravoslavné vzdělávací nevládní organizace, které byly zřízeny ihned před rozdělováním státní podpory (Bočarova–Rustamova 2014). Takové organizace s výjimkou jedné dostaly 25–30 mil. rublů (12,5–15 mil.korun). Tyto organizace

---

¹⁵² Což porušovalo zákon a právo protestantských a katolických náboženských organizací.

¹⁵³ Ve významu lat. natio.

¹⁵⁴ Pro více informací viz příloha V.

jsou zřízeny pravoslavnou tverskou, saratovskou, irkutskou, mordovskou eparchií, menší také pravoslavnou eparchií v Republice Dagestán a Severní Osetii¹⁵⁵. RBK s odkazem na Ministerstvo justice uvádí, že jedinou výjimkou byl podnik v Nižním Novgorodu „Hramostroitel“, který založili „občané Ruska“, ale jeho ředitel A. Glazkin je archijerej Lykovské eparchie (Bočarova–Rustamova 2014). Podle dopisu náměstka ministra kultury V. Aristarchova bude těmto organizacím v roce 2015 poskytnuto z federálního rozpočtu 958 mil. rublů (479 mil. korun)¹⁵⁶ (Bočarova–Rustamova 2014). Žádné informace o tom, jak jsou tyto peněžní prostředky využívány (včetně prostředků, poskytnutých restauračním podnikům) zatím ve veřejných zdrojích k dispozici nejsou.

Jiným příkladem, který charakterizuje lobbování zájmů RPC a spolupráci mezi vládními strukturami a RPC MP je projekt magistrátu Moskvy „200 chrámů“ (200 *chramov*). Hlavní myšlenkou projektu je vybudování chrámů tak, aby chrám byl od každého obyvatele Moskvy vzdálen maximálně 1 km. (Programma stroitelstva pravoslavnych chramov v gorodě Moskvě 2015a). Mezi partnery tohoto projektu, kromě moskevského magistrátu, jsou, například, banka VTB, Gazprom (Programma stroitelstva pravoslavnych chramov v gorodě Moskvě 2015b). Banka Moskvy (*bank Moskvy*) vytvořila projekt na podporu programu a speciální bankovní karty „Dar svatosti“ (*Dar svjatyně*) (Bank Moskvy 2015).

Pro RPC není cizí používat reklamu na obalech potravin. Jedním z prvních podniků RPC a zároveň průkopníkem v „pravoslavném“ designu obalu byla s. r. o. „Erachturskije syry“ (Kalašnikova 1997:6). Ale nejznámějším projektem je značka „Svjatoj istočnik“, která vyrábí vodu a na svém obalu má nejen vzlétající holubice na pozadí kopule, ale i text, že je balená s požehnáním patriarchy. Druhým příkladem takové reklamy je „Zelenogradskoje“ a. s., na etiketě mléka je také skrytá reklama pravoslaví. Dnes se vyskytují i jiné značky, které RPC nepatří, ale mají její podporu. Příkladem může být obchodní značka „Rus pravoslavnaja“, která označuje

---

¹⁵⁵ Většina obyvatel Dagestánu a Severní Osetie vyznává islám.

¹⁵⁶ Do projektu nejsou začleněny organizace jiných konfesí, jako islám, buddhismus nebo judaismus.

mražených výrobků „Petrocholod“ (Petrocholod 2015) a která byla prezentovaná v Lávře Alexandra Něvského v Petrohradě. Ale produkci „Rus pravoslavnaja“ lze aspoň považovat za postní na rozdíl od pelmení „Blagolepnyje“¹⁵⁷, které se prodávají s požehnáním jaroslavského arcibiskupa a také na obalu mají pravoslavné atributy¹⁵⁸.

7.1 Závěr

Je zřejmé, že RPC MP má systém „mnohostupňového síťového marketingu“. Zisk „centra“ MP z vlastní komerční činnosti se nerozděluje mezi eparchii, církevní obci apod. a všechny prostředky spravují de-facto nejvyšší náboženští činitelé. Absence evidence zisků, možnost neplatit daně a státní podpora umožňují RPC MP být jednou z nejbohatších korporací na území RF. Taková situace zřejmě vyhovuje ruským vládním strukturám (na úrovni eparchií či celostátní úrovni), podnikům a podnikatelům (na úrovni eparchií) snažícím se za jakoukoliv cenu získat podporu RPC MP ve věci vybudování dobré pověsti nebo lobbování svých zájmů buď před společností, nebo vládními strukturami. Taková situace dokazuje, že RPC využívá svého vlivu na společnost a prosazuje kroky, které vedou k růstu majetků/prostředků RPC MP, avšak v honbě za ziskem, v některých případech, pravoslavní činitelé nejen jednají v rozporu s pravoslavnými kánony, ale také v rozporu se zákonem a na úkor jiných konfesí.

---

¹⁵⁷ Pelmeně jsou pouze s masem.

8 Závěr

Předložená práce si kladla za cíl prozkoumat činnost RPC a její skutečné postavení v politickém a společenském životě postsovětského Ruska, resp. analyzovat vzájemné vztahy mezi politikou, RPC a společností v období po rozpadu SSSR. Ukázalo se, že vztahy mezi církví a státem v Rusku dnes postoupily do nové etapy. Je-li v devadesátých letech za prezidenství B. Jelcina v základu těchto vztahů většinou princip nápravy chyb způsobených církví sovětskou minulostí, pak v dalších letech je v základu uvedených vztahů spíše rozsáhlé zapojení RPC do společenského a politického života země ve jménu budoucnosti.

Církev mluví o své zvláštní kulturní, společenské a fakticky i politické misi, ve které se považuje za lídra schopného sjednotit různorodé skupiny občanů Ruska a přivést je do nového světa. Z toho vyplývá nejen myšlenka o nové formě tvrzení staré teze o zvláštní a unikátní cestě Ruska, ale i o významné mesiášské roli, která je schopná budovat národ. Zavedení výuky „Základy pravoslavné kultury“ není jen druh náboženské výchovy dětí v rámci sekulární školy, ale učební předmět se snaží být ideologickým kurzem, ze kterého vyplyne, že pravoslaví je konstitutivní moment v dějinách Ruska, a to od dob Rurikovců až do současnosti. Tvrzení o takové roli RPC se v poslední době neomezuje pouze na kurz „Základy pravoslavné kultury“, ale platí to také o publikacích, které se optikou pravoslavné církve snaží hodnotit dějiny Ruska.

To doplňuje ještě to, že s nástupem Kirilla se mění jazyk církve. Místo typického náboženského jazyka, který by měl být obrácen k věřícím, RPC se více uchyluje k politickému jazyku, z něhož samotné náboženství mizí. To, že RPC přestává zmiňovat ve svých kázáních důležitá křesťanská dogmata, téměř se nemluví o Kristu, lze vysvětlit pouze touhou předat své myšlenky nejen praktikujícím věřícím, ale i těm, kdož o křesťanství téměř nic neví a nechápe ho, tj. apeluje na sekulární společnost a světské úřady. Tato touha ovlivnit nejen věřící je

---

¹⁵⁸ Příklady obalů jsou v příloze VI.

spojena s touhou ruských orgánů vidět v RPC oporu obnovení patriotických pocitů u ruských občanů, které byly po rozpadu SSSR ztraceny.

Je zřejmé, že patriotismus musí být antizápadní. To, co opakovaně prohlašovala RPC, se znovu shoduje s touhou mocenských orgánů. K momentu zvolení V. V. Putina ruským prezidentem v roce 2012 lze fakticky mluvit o existující pravoslavné ideologii, která má své místo v myšlenkách ruských obyvatel. Tato ideologie, která zahrnuje odmítnutí všeho západního včetně liberálních hodnot, která prohlašuje pravoslaví národní myšlenkou a ruský lid nositelem jedinečného civilizačního kódu, byla hlavní myšlenkou současného patriarchy Kirilla už na počátku 90. let. Tato myšlenka se stále více a více hodí Kremlu, protože podporuje protizápadní politiku a vyzývá k přechodu k nějaké zvláštní formě autoritářské vlády.

Avšak nelze opominout, že když církev fakticky vystupuje jako opora státní ideologie a stát a církev postupují společně, vzniká v důsledku spojení světského a duchovního totalitární tendence. Taková tendence se projevuje nejen v tom, že po přijetí zákona o hanobení pocitů věřících se za kritiku církve lze dostat do vězení, ale i také v tom, že pomoci církve státní moc tak či onak bude ovlivňovat duši a osobní chování. Je to možné i díky tomu, že patriarcha a prezident či premiér jsou zajedno a vyjadřují stejné myšlenky. RPC čím dál více interpretuje to, co prohlašuje „Jednotné Rusko“, církev neustále schvaluje činy státních představitelů a tím se nepřímou vměšuje do osobního života. To vede ke státní kontrole pomocí církve. Stát je za takovou církevní podporu ochoten poskytnout RPC značná privilegia, což staví církev ve faktickou závislost na státu a před nutnost podporovat politický kurz Kremlu. Z toho vyplývá, že světská moc pravděpodobně přetváří RPC v jeden ze svých nástrojů, který zajišťuje legitimitu a loajalitu ruských občanů.

Ale zatím není v normativních dokumentech RF takové zvláštní postavení RPC ukotveno, což umožňuje říct, že výše uvedené procesy probíhají s porušením ruských zákonů nejen ze strany církvi ale i státních činitelů. Navíc, snaha RPC být

pravoslavnou církví již z úrovně povrchní analýzy umožňuje soudit, že čím dál tím více RPC vzdaluje od pravoslavného učení.

Jak se bude daná situace vyvíjet, zatím není jasné. ale lze předpokládat, že pokud v čele Ruska bude V.V. Putin a v čele církvi Kirill, nic se výrazně nezmění. Naznačené tendence se budou jen prohlubovat.

9 Seznam použité literatury a pramenů

9.1 Literatura

Ageeva, O. (1999). *Věličajšij i slavnějšij bolee vsěch gradov v svěťě...–grad svjatogo Petra* (Moskva: Russko-Baltijskij informacionnyj centr „Blic“).

Ajmurzajev, S. (2012). Častnaja žizn Patriarcha. *Echo Moskvy*. 27.3.2015 (<http://www.echo.msk.ru/blog/sakenaimurzaev/872571-echo/>, 16.4.2015).

Albats, Y.–Fitzpatrick, C. (1995). *The State Within a State: The KGB and Its Hold on Russia-Past, Present, and Future* (New York: Farrar Straus & Giroux).

Andrejeva, N. (2015). Eto podryv obstanovki v našej straně. *Novaja gazeta*. 24.4.2015 (<http://www.novayagazeta.ru/society/68238.html>, 25.4.2015).

Antipova, N.–Klin, B. (2009). Nevoľnik–ne bogomoľnik. *Izvestia*. 22.7.2009 (<https://archive.today/20130416235356/www.izvestia.ru/politic/article3130929>, 17.3.2015).

Aptekar, P. (2015). Faktor Bočarova ručja ili počemu ne utonul Alexandr Tkačev. *Vedomosti*. 23.04.2015 (<http://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2015/04/23/faktor-bocharova-ruchya-ili-pochemu-ne-utonul-aleksandr-tkachev>, 24.4.2015).

Archijerejskij Sobor Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi (nedat.). *Položenije o nagradach Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi*. Nedat. (http://www.xxc.ru/sobor/docs/o_nagradah.htm, 4.4.2015).

Bank Moskvy (2015). *Děbětovyje a kreditnyje karty „Dar svjatyne“* (<http://www.bm.ru/ru/about/blagotvoritelnost/karty-dlja-blagotvoritelnosti/debetovie-karti-dar-svjatyne/>, 17.03.2015).

Baranov, A – Pisareva, J. (2008). *Posledneje intervju Svjatějšego Patriarcha Alexija II. Pervomu kanalu* (<http://www.pravoslavie.ru/smi/37172.htm>, 1.3.2015).

Baškirova, V. – Solovjev, A. – Dorofeev, V. (2012). *Geroji 90-ch. Ljudi i džengi: Novějšaja istorija kapitalizma v Rossii* (Moskva: Alpina Pablišer).

BBC (2009). *Frakcija "Jedinoj Rossii" pojdet za sovjetom v RPC*. 9.7. 2009 (http://www.bbc.co.uk/russian/russia/2009/07/090709_church_duma, 2.2.2015).

Bederov, I. (2002). Nezakonnaja familija. *Novaja gazeta* 11.07.2002, s. 7-8.

Berezovskij, B. (2012). Otkrytoje pismo Predstjatelju ruskoj pravoslavnoj cerkvi Patriarchu Kirillu. *Echo Moskvy*. 16.01.2012 (<http://echo.msk.ru/blog/berezovski/849154-echo/>, 9.4.2015).

Berojeva, N – Fomina, O. (2006). Moskovskij Patriarchat: verujuščim ne stoit chodit na koncert Madonny. *KPRU*. 7.8.2006 (<http://www.kp.ru/daily/23751.5/55990/>, 20.3.2015).

Bičurin, A. (2000). Blagoslovenije na prezidenstvo. *Nezavisimaja gazeta*. 17.05.2000 (http://www.ng.ru/facts/2000-05-17/1_blessed.html, 25.3.2015).

Bočarova, S.–Rustamova, F. (2014). RPC vydělili dva miliarda rublej na duchovnyje centry. *RBC*. 28.11.2014 (<http://top.rbc.ru/politics/28/11/2014/54774e8acbb20ffbe61293aa>, 12.3.2015).

Borisov, T.–Brynceva, G.–Zaripova, A. (2009). Narečenije Patriarcha. *Rossijskaja Gazeta*. 29.01.2009 (<http://www.rg.ru/2009/01/29/kirill.html>, 5.4.2015).

Bulgakov, M. (1857). *Istorija Russkoj Cerkvi* (Sanktpeterburg: Tipografija imperatorskoj akademii nauk).

Byčkov, S. (2006). *Bolševiki protiv ruskoj cerkvi. Očerki po istorii ruskoj cerkvi (1917–1941)*. (Moskva: Sam&Sam).

Cenoměr (2015). *Ceny na moloko* (<http://tsenomer.ru/produkti/moloko/>, 7.4.2015).

CIAN (2015). *Kupit pjatikomnanuju kvartiru na ulice Serafimoviča*. 15.4.2015 ([http://www.cian.ru/cat.php?deal_type=2&obl_id=1&city\[0\]=1&street\[0\]=1625&room5=1&house=2&ohn=1](http://www.cian.ru/cat.php?deal_type=2&obl_id=1&city[0]=1&street[0]=1625&room5=1&house=2&ohn=1), 15.4.2015).

Colás, X. (2014). Pulso por Ucraina desde los altares. *El MUNDO*. 20.4.2014. (<http://www.elmundo.es/internacional/2014/04/20/5354270322601d3e398b4572.html>, 11.4.2015).

- Cymburskij, V. (2007). *Geopolitičeskije i chronopolitičeskije raboty. 1993–2006* (Moskva: ROSSPEN).
- Cypin, V. (1997). *Istorija Russkoj Cerkvi , 1917–1997* (Moskva: Valaamskij monastyr).
- Čaplin, V. (2009). Patriarch Kirill. Reformatör ili konservator? Novyje vyzovy i staryje problemy. Stolica. fm. 2.2.2009 (<http://stolica.fm/archive-view/684/1/>, 1.4.2015).
- Čaplin, V. (2012a). *Nužna li, božmožna li „pravoslavnaja“/ „christianskaja partija“?* (<http://pravoslav-pol.livejournal.com/2012/01/11/>, 5.4.2015).
- Čaplin, V. (2012b). Koščunstvo u Carskich vrat. *Livejornal*. 22.2.2012. (<http://pravoslav-pol.livejournal.com/8714.html>, 13.4.2015).
- Čapnin, S. (2000). Epocha Putina. *NG Religiji* 1(48)., s. 2-4.
- Dobrochotov, R. (2012). Intervju Pussy Riot: „Cerkov slilas s politikoj“. *Slon*. 18.8.2012 (https://slon.ru/russia/intervyu_pussy_riot_tserkov_slilas_s_gosudarstvom_v_putinskoy_rossii_-749783.xhtml, 15.4.2015).
- Dugin, A. (2000). *Osnovy geopolitiki. Geopolitičeskije buduščee Rossii. Myslit' prostranstvom* (Moskva: Artogeja–centr).
- Duchovní samarské eprachii (2011). Obrašćenije klirikov Samarskoj eparchii RPC MP k Patriarchu Kirillu. *Portal-credo. ru*. 19.12.2011 (<http://www.portal-credo.ru/site/?act=news&id=88654>, 03.12.2014).
- Džorajeva, S.V. (1997). *Gosudarstvenno-cerkovnyje otnošenija v Rossii (opyt filosofsko-istoričeskogo analiza)*. [disertační práce] (Moskva: Rossijskaja akademija gosudarstvennoj služby pri prezidente RF).
- Eliseev, A. (2000). Russkaja pravoslavnaja cerkov' v gody Sovětskoj vlasti. In: Aksjonova, M. a kol., *Istorija Rossi ii jejo bližajšich soséděj* (Moskva: Avanta+)., s.673-680.
- Fagan, G. (2013). *Believing in Russia - Religious Policy after Communism* (London: Routledge).

- Fedorov, B. (2003). *Russkaja pravoslavnaia cerkov i gosudarstvo. Sinodal'nyj period. 1700–1917* (Moskva: Russkaja panorama).
- Filatov, S. (2007). Tradicionnyje religii, „russkaja civilizacija“ i suverennaja demokratija. In: Malašenko, A. – Filatov, S. a kol., *Religija i konflikt* (Moskva: ROSSPEN), s.15–46.
- Filatov, S. (2014). Russkoje pravoslavije, občestvo i vlast vo vremena političeskoj turbulentnosti. RPC posle oseni 2011. In: Malašenko, A. – Filatov, S., *Montaž i demontaž sekuljarnogo mira* (Moskva: ROSSPEN), s.9 – 41.
- FXXS (2014). *Dokumenty* (<http://www.fxxc.ru/other/1.php>, 2.2.2015).
- FXXS (2015). *O Fondě* (<http://www.fxxc.ru/>, 2.2.2015).
- FXXS (nedat.a). *Podzemnyj garaž* (<http://www.fxxc.ru/rent/parking.php>, 2.2.2015).
- FXXS (nedat.b). *Chimčistka* (<http://www.fxxc.ru/dry-cleaning/>, 2.2.2015).
- Gazprombank (2015). *Potrebitelskoje kreditovanije* (<http://www.gazprombank.ru/personal/credits/790/357296>, 30.01.2015).
- Golubinskij, E. (1900). *Istorija Russkoj Cerkvi. Period vtoroj, Moskovskij* (Moskva: Universitetskaja tipografija).
- Gund'ajev, V. (2005). Zamysel Božij o čeloveke i svoboda voli: eschatologičeskaja perspektiva. *RPC MP*. 15.11.2005 (<http://www.patriarchia.ru/db/text/57597>, 5.4.2015).
- Gund'ajev, V. (2007). Vystuplenije mitropolita Smolenskogo i Kaliningradskogo Kirilla, predsedatelja Otdela vnešnih cerkovnyh svjazej Moskovskogo Patriarchata na Konferencii religioznych liderov. *Moskovskaja Patriarchija*. 6.6.2007 (<https://mospat.ru/archive/36508.htm>, 2.4.2015).
- Gund'ajev, V. (2009). Svjatějšij Patriarch Kirill: „Odna iz pričin globalnogo krizica – uvlečenije neoliberalnymi idejami v oblasti ekonomiki. *RPC MP*. 30.10.2009 (<http://www.patriarchia.ru/db/text/923926.html>, 5.4.2015).
- Gund'ajev, V. (2011). Propoved Svjatějšego Patriarcha Kirilla v den pamjati velikomučenicy Varvary v Chramě Christa Spasitelja. *RPC MP*. 17.12.2011 (<http://www.patriarchia.ru/db/text/1837473.html>, 15.4.2015).

- Gund'ajev, V. (2012). Slovo Svjatějšego Patriarcha Kirilla v tretju godovščinu intronizaciji v Chrame Christa Spasitelja. *RPC MP*. 1.2.2012 (<http://www.patriarchia.ru/db/text/1992020.html>, 15.4.2015).
- Gund'ajev, V. (2013a). Doklad Svjatějšego Patriarcha Kirilla na Archijerějskom Soborě Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi. *RPC MP*. 2.02.2013 (<http://www.patriarchia.ru/db/text/2770923.html>, 22.2.2015).
- Gund'ajev, V. (2013b). Doklad Svjatějšego Patriarcha Kirilla na Archijerejskom Sobore Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi (2 fevralja 2013 goda). *Archijerejskij Sobor 2013*. 3.2.2013 (<http://sobor.patriarchia.ru/db/text/2770923.html>, 8.4.2015).
- Gund'ajev, V. (2014a). *Slovo Predstojatelja (2009 – 2011): Sobranije trudov* (Moskva: Izdatelstvo Moskovskoj Patriarchii Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi).
- Gund'ajev, V. (2014b). Slovo Svjatějšego Patriarcha Kirilla v prazdnik Kazanskoj ikony Božijej Materi v Uspenskom Sobore Moskovskogo Kremlja. *RPC MP*. 4.11.2014 (<http://www.patriarchia.ru/db/text/3826012>, 6.4.2015).
- Gund'ajev, V. (2015). *Vystuplenije Patriarcha Kirilla v GD RF 22.01.2015* (<https://www.youtube.com/watch?v=x23Vk4-gcxw>, 4.4.2015).
- Chlebnikov, G. – Škajev, D. (2012). *Jazyčeskije vjerovanija i christianstvo Russkogo Severa* (Moskva: RAN).
- Cholmogorov, E. (2005). Političeskoje pravoslavije. *Pravaja.Ru*. 10.06.2005 (<http://pravaya.ru/leftright/472/3579>, 20.02.2015).
- Chovanskaja, A. (2015). Patriarch udivljon rostom cen na grečku. *KPRU*. 7.1.2015 (<http://www.kp.ru/daily/26327.2/3209882>, 9.4.2015).
- Imja Rossii (2008). *Rězultaty golosovanija* (<http://top50.nameofrussia.ru/rating.html?all=1>, 02.01.2015).
- Interfax (2007a). *Deputat Naročnickaja nazvala vypad rjada akademikov i pravozaščitnikov protiv Cerkvi „novym totalitarizmom“*. 2.8.2007 (<http://www.interfax-religion.ru/?act=news&div=19598>, 5.2.2015).

Interfax (2007b). *Deputat Naročnickaja čítajet prestupnym lišenije školnikov vozmožnosti izučat „Osnovy pravoslavnoj kultury“*. 21.6. 2007 (<http://www.interfax-religion.ru/?act=news&div=18847>, 5.2.2015).

Interfax (2007c). *Pravitelstvo RF učlo poželanija religioznych organizacij i uprostito trebovanija k formam jich otčetnosti pered gosudarstvom* (<http://www.interfax-religion.ru/?act=news&div=17706>, 28.2.2015).

Interfax (2009a). *Pěřepodgotovka učitelěj po kursu „Duchovno-nravstvennoje vospitanije“ načnětsja zimoj*. 01.09.2009 (<http://www.interfax-religion.ru/buddhism/?act=news&div=31822>, 17.3.2015).

Interfax (2009b). *Russkaja cerkov podgotovila predloženiya k Strategii–2020 i namerena obsudit ich s veduščimi partijami strany*. 10.7.2009 (<http://www.interfax-religion.ru/?act=news&div=31007>, 20.3.2015).

Interfax (2009c). *Jedinstvo pravoslavnych stran obespečit jim pročnyje pozicii v mire*. 25.09.2009 (<http://www.interfax-religion.ru/print.php?act=news&id=32222>, 5.4.2015).

Interfax (2011a). *V Cerkvi čítajut važnym ustanovit istinu v voprose ob itogach vyborov pravomymi metodami i prizyvajut vozderžatsja ot provokacij*. 9.12.2011 (<http://www.interfax-religion.ru/?act=news&div=43419>, 11.4.2015).

Interfax (2011b). *V Cerkvi prizyvajut nedopustit v Rossii novuju revoljuciju*. 10.12.2011 (<http://www.interfax-religion.ru/?act=news&div=43421>, 11.4.2015).

Interfax (2012a). *Desjat tysjač čelovek, vozmuščennych pank-molebnom Pussy Riot prinjali učastije v mitinge v Krasnodare*. 31.3.2012 (<http://www.interfax.ru/russia/238641>, 7.4.2015).

Interfax (2012b). *Medveděv: Pussy Riot rasčitovali na popularnost i polučili jejo*. 26.4.2012 (<http://www.interfax.ru/russia/242942>, 16.4.2015).

Interfax (2012c). *Patriarch Kirill nazval akciju Pussi Riot nasmjeskoj djavola*. 26.3. 2012 (<http://www.interfax-religion.ru/?act=news&div=44747>, 14.4.2015).

Interfax (2013). *Mitropolit Ilarion sčitajet, čto strany Ąpada dvižutsja v storonu diktarury*. 23.7.2013 (<http://www.interfax-religion.ru/?act=news&div=52070>, 7.4.2015).

Interfax (2014). Patriarch Kirill nagradil Zjuganova cerkovnym znakom. 12.9.2014 (<http://www.interfax.ru/russia/396440>, 20.3.2015).

Interfax (2015). *Leviafan snjat v ugodu Zapadu i vosproizvodit mify o Rossii – protojerej Vsevolod Čaplin* (<http://www.interfax-religion.ru/?act=news&div=57633>, 1.4.2015).

Interfax Religija (2008). *Političeskije rešenija ne opredeljaut izmenenija kanoničeskich territorij Cerkvej, otmečajut v Moskovskom patriarchate v svjazi s priznanijem nezavisimosti dvuch respublik*. 26.8.2008 (<http://www.interfax-religion.ru/?act=news&div=26195>, 27.3.2015).

ISR 2050 (nedat.). OAZT MES (<http://isr2050.ru/items-101.html>, 1.4.2015).

ITAR-TASS (2013a). *Patriarch Kirill voschiščen vosstanovlennym Krymskom*. 21.4.2013 (<http://tass.ru/obschestvo/613724>, 5.4.2015).

ITAR-TASS (2013b). *Uvěličivaja količestvo eparchij, RPC stremitsja byt' bliže k narodu–patriarch Kirill* (<http://tass.ru/obschestvo/694715>, 21.2.2015).

Ivanov, A–Lobazov, P.(1973). *Politika Sovětskogo gosudarstva po voprosam religii i cerkvi* (Moskva: Znanije).

Izbirkom Krasnodarskogo kraja (2010). *Svodnaja tablica rezultatov vyborov po odnomandatnomu okrugu*. 14.3. 2010 (http://www.krasnodar.vybory.izbirkom.ru/region/krasnodar?action=show&root=234027019&tvd=4234027129240&vrn=4234027129217&prver=0&pronetvd=null&region=23&sub_region=23&type=427&vivid=4234027129240, 9.4.2015).

Izvestija (2009). *Alexandr Počinok: „Tamožennyje lgoty RPC byly bolšoj ošibkoj“* (<https://archive.today/20130417014420/www.izvestia.ru/russia/article3124607>, 2.2.2015).

Kalalšnikova, M. (1997). Svjetskij promysel pravoslavnoj cerkvi *Kommersant*. 14.5.1997 (<http://www.kommersant.ru/doc/177529>, 1.2.2015).

Kalinovskij, S. (1922). *Cerkov' i žizň. Živaja cerkov'* 01.5.1922, s. 1.

- Kalkandjieva, D. (2015). *The Russian Orthodox Church, 1917–1948. From decline to resurrection* (London: Routledge).
- Kapterev, N. (1885). *Charakter otnošenij Rossii k pravoslavnomu Vostoku* (Moskva: Universitetskaja tipografija).
- Kapterev, N. (1909). *Patriarch Nikon i car' Alexej Michajlovič* (Sergiev Posad: Tipografija Svjato Troickoj Sergijevoj lavry).
- Karastelev, V. – Prichod'ko, T. (2002). *Bežency: škola vyživanija* (Novorossijsk: Variant).
- Karpifave, A. (2014). *Svjatějšij Patriarch Alexij II: besjedy o cerkvi v mire* (Moskva: Eksmo).
- Kartašev, A. (1933). *Vremennoje pravitelstvo i ruskaja Cerkov'* (Pariž: YMCA-press).
- Kartašev, A. (1959). *Očerki po istorii ruskaj cerkvi* (Pariž: YMCA-press).
- Kavjelin, L. (1880). *Učastije prepodobnago otca našego Sergija v sobytijach 1380 goda, položivšich načalo osvoboždeniju Rossii ot tatarskago iga* (Moskva: Tipografija i Litografija I. Efimova).
- Kidd, B.J. (2006). *The churches of eastern christendom: from A.D. 451 to the present time* (London: Kegan Paul).
- Kirillov, N. (2007). *Cerkovnaja restitucija. Kommersant.* 18.6.2007 (<http://www.kommersant.ru/doc/774401>, 3.2.2015).
- Ključevskij, V. (2000). *Pravoslavije v Rossii* (Moskva: Mysl').
- Ključevskij, V. (2011). *Kurs ruskaj istorii* (Moskva: Kniga po trebovaniju).
- Knox, Z. (2005). *Russian Society and the Orthodox Church. Religion in Russia after communism* (London: Routledge).
- Komarov, J. (1993). *Patriarch* (Moskva: Ellis Luck).
- Konovalov, V. (2007). *Ne čudo li Božije? Trud.* 18.5.2007 (http://www.trud.ru/article/18-05-2007/116069_eto_li_ne_chudo_bozhie.html, 30.3.2015).

- Korobov, P. (2004). Papa chotel by prijechat v Rossiju kak glava katoličeskoj cerkvi. *Kommersant* 25.2.2004, s.7.
- Korobov, P. (2007). Otčet nebesnyj. *Kommersant. ru.* 9.3.2007 (<http://www.kommersant.ru/doc/748568>, 28.2.2015).
- Korobov, P. (2009). Mir – narodam, zemlja – christianam. *Kommersant.* (<http://www.kommersant.ru/doc/1125186>, 11.02.2015).
- Korobov, P. –Timošinov, J. –Lesovskich, I. –Bašlykova, N. (2010). Cerkvi pripomněli kazennoje dobro. *Kommersant* 20.12.2010, s.5.
- Košuk, K. (2002). Russkaja Praslavnaja Cerkov i obščestvo: npravstvennoje sotrudněčestvo ili etičeskij konflikt. *Polic* 2(2002)., s. 103-115.
- KP.RU (2012). *Pojas Bogorodicy prines v Rossiju vsplesk roždajemosti spustja 9 mesjacev.* 25.9.2012 (<http://www.kp.ru/daily/25955/2896496/>, 15.4.2015).
- Krasikov, A. (2000). Konstitucionnyj Sud i svoboda sověsti v Rossii. *Konstitucionnoje pravo: Vostočnoevropějskoje obozrěnije* 1(30)., s. 234–237.
- Krasikov, A. (2009). Globalizacija i pravoslavije. In: Malašenko, A. – S. Filatov a kol., *Religija i globalizacija na prostorach Evrazii* (Moskva: ROSSPEN)., s.28-90.
- Krasnov, M. (nedat.). *Prava čeloveka v ponimanii Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi* (Moskva:HSE).
- Kreščjaninov, V.–Rjazanov, S.–Chickij, P. (2012). RPC stroit pravoslavnuju finansovuju imperiju. *Argumenty nēdēli* 6.9.2012., s.8.
- Krug, P. (2008). Čja vlast, togo i Cerkov?. *Novaja Gazeta.* 3.9.2008 (http://www.ng.ru/facts/2008-09-03/1_osestia.html?mthree=1, 23.3.2015).
- Krug, P. (2009). VIP-mirjani i fenomem Daniila. *Novaja Gazeta.* 15.1.2009 (http://www.ng.ru/politics/2009-01-15/3_kartblansh.html, 1.4.2015).
- Kurennoj, V. (2001). Vlast' i cerkov': motivy i perspektivy sbliženija. *Otčestvennyje zapisku* 1(2001)., s. 48–63.
- Kurennoj, V. (2007). Pravoslavije i identičnost. *Političeskij žurnal* 22.05.2007.
- Kuzmenkova, O. (2013). *Perezagruzka pravoslavija.* *Gazeta.ru.* 1.2.2013. (http://www.gazeta.ru/politics/2013/02/01_a_4950005.shtml, 5.4.2015).

- Lash, J. (1977). *Roosevelt and Churchill 1939–1941* (London: Andre Deutsch).
- Leichtová, M. (2014/2015). Současné Rusko [přednáška] 21.4.2015 (Plzeň: Fakulta filozofická ZČU v Plzni).
- Lenta. ru (2000). *The Times: Russkaja pravoslavnaja cerkov' zanimajetsja spekuljacijami i otmyvanijem deneg* (<http://lenta.ru/russia/2000/09/20/alexy/>, 22.12.2014).
- Lenta. ru (2002). *Iz Rossii vysylajut očerednogo katoličeskogo svjaščennika*. 29.8.2002 (<http://lenta.ru/russia/2002/08/29/krajniak/>, 25.3.2015).
- Lenta.ru (2011). Patriarch Kirill nazval příčinu Černobylskoj avarii. 27.4. 2011 (<http://lenta.ru/news/2011/04/27/zagrehi/>, 5.4.2015).
- Lenta.ru (2012). *Dumali, čto odnofamilec*. 5.5.2012 (<http://lenta.ru/articles/2012/05/05/shevchenko/>, 15.4.2015).
- Leonov, N. (2008). *Zakat ili rassvet? Rossija: 2000 –2008* (Moskva: Russkij dom).
- Leščinskij, A. (2008). Chiton, razorvannyj na časti. *Nezavisimaja gazeta* 16.1.2008 (http://www.ng.ru/problems/2008-01-16/6_hiton.html?insidedoc, 5.4.2015).
- Lipič, O. (2012). V RPC nazvali pismo Berezovskogo patriarchu provokacijej. *Ria.ru*. 17.1.2012 (<http://ria.ru/society/20120117/541692766.html>, 19.4.2015).
- Lobačev, S. (2003). *Patriarch Nikon* (SPb: Iskusstvo–SPb).
- Lobachev, S. (2004). *Church and State in Russian Foreign Policy: Challenges of the Third Millenium* (St.Petersburg: SPbGU).
- Loiko, S. (2012). Russian Orthodox Church is in spiritual crisis, critics say. *Los Angeles Times*. 22.4.2012 (<http://articles.latimes.com/2012/apr/22/world/la-fg-russia-church-scandal-20120422>, 15.4.2015).
- Lokotčckaja, M. (2003). Razgrom antireligioznoj vystavki – ne chuliganstvo. *Ria.ru*. 11.08.2003 (<http://ria.ru/incidents/20030811/418164.html>, 4.2.2012).
- Losskij, N. (2005). *Charakter russkogo naroda* (Moskva: Dar).
- Lourenc, J. (2002). Problemy svobody religii v sovremennoj Rossii. In: Filatov, S., *Religija i obščestvo. Očerki religioznoj žizni sovremennoj Rossii* (SPb: Letnij Sad), s. 22–33.

- Lukin, P. (2000). *Narodnyje predstavlenija o gosudarstvennoj vlasti v Rossii v XVII věkě* (Moskva: Nauka).
- Lunkin, R.(2008). Intervju: Glava Cerkvi Južnoj Osetii Episkop Alanskij Georgij (Puchate). o „machrovom nacionalizme“ Gruzinskoj patriarхии i „predatelstvje“ Moskovskoj. Portal-credo.ru. 25.9.2008 (<http://www.portal-credo.ru/site/?act=news&id=65517>, 25.3.2015).
- Lunkin, R. (2012). Obraz PRC v svetskich massmedia: meždu mifom o gosudarstvennoj cerkvi i folklorno-okkultnym pravoslavijem. In: Malašenko, A. – Filatov, S., *Pravoslavnaja cerkov pri novom patriarche* (Moskva: ROSSPEN), s. 171–223.
- Malašenko, A. (2011). Nacionalizm rukovodstva Russkoj pravoslavnoj cerkvi v pervom desjatiletii XXI veka. *Carnegie*. 27.1.2011 (<http://carnegie.ru/events/?fa=3177>, 5.4.2015).
- Malover'jan, J. (2011). Nesčitanyje bogatstva Russkoj pravoslavnoj cerkvi. *BBC*. 30.8.2011(http://www.bbc.co.uk/russian/russia/2011/08/110820_russian_orthodox_budget, 26.02.2015).
- Masjuk, O. (2012). Izdelije osveščeno. Obměnu i vozvratu ne podležit. *Novaja Gazeta*. 21.9.2012 (<http://www.novayagazeta.ru/politics/54541.html?p=365>, 4.2.2015).
- Matochina, N. (2010). *Russkaja Pravoslavnaja Cerkov: problemy socialnogo funkcionirovanija* [disertační práce] (Čeboksary: Čuvaškij gosudarstvennyj universitet im. I.N.Uljanova).
- Medveděv, D. (2009). Poslanije Federalnomu Sobraniju Rossijskoj Federacii. *Prezident Rossii*. 12.11.2009 (<http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/5979>, 20.3.2015).
- Medvedev, R. – Shriver, G. (2000). *Post-Soviet Russia: A Journey Through the Yeltsin Era* (Columbia: Columbia University Press).
- Melikova, N. (2006). Pomolimsja o gospodině prezidentě. *Novaja Gazeta*. 24.4.2006 (http://www.ng.ru/politics/2006-04-24/2_church.html, 23.3.2015).

- Melnikov, A. (2012a). Ne patriašeje eto delo?. *Nezavisimaja gazeta*. 4.4.2012 (http://www.ng.ru/events/2012-04-04/1_patriarh.html?insidedoc, 14.4.2015).
- Melnikov, A. (2012b). Proščeniya ne budět. *Nezavisimaja gazeta*. 27.02.2012 (http://www.ng.ru/politics/2012-02-27/3_kartblansh.html, 12.4.2015).
- Mioduševskaja, T. (2009). Patriarch Kirill: „Ekonomičeskoj bedstvije – sledstvije krizisa čelovečeskyh duš. *AIF.RU*. 11.3.2009 (<http://www.aif.ru/society/religion/9816>, 30.3.2015).
- Mitrochin, N. (2004). *Russkaja pravoslavnaja cerkov': sovremennoje sostojanije i aktualnyje problemy* (Moskva: Novoje literaturnoje obozrenije).
- MKRU (2014). *Tkačeva nagradili orděnom Sergija Radonežskogo*. 6.10.2014 (<http://kuban.mk.ru/articles/2014/10/06/tkacheva-nagradili-ordenom-sergiya-radonezhskogo.html>, 10.4.2015).
- Morev, J. (1893). *Prepodobnyj Sergij Radonežskij, velikij podvižnik i pečal'nik zemli russkoj* (Sankt-Peterburg: Tipografija „Artillerijskago Žurnala“).
- Mozgovej, S. (2005). *Kleratizacija rossijskoj armii: opasnyje tendencii* (http://libelli.ru/works/mozgov_s.htm, 25.3.2015).
- MP (1947). *Patriarch Sergij i jego duchovnoje naslědstvo* (Moskva: Izdaniya Moskovskoj Patriarchii).
- MP (2003). *Sostojalos zasedanije rabočej gruppy po vzajimodějstvuju Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi i Ministerstva Inostrannyh děl Rossijskoj Federacii* (<https://mospat.ru/archive/2003/05/nr305134/>, 19.3.2015).
- MP (2007). *V Chrame Christa Spasitelja sostojalos podpisanije akta o kanoničeskom obščeni meždu Moskovskim Patriarchatom i Russkoj Zarubežnoj Cerkovju*. (<https://mospat.ru/archive/36269.htm>, 30.3.2015).
- Naročnickaja, N. (2009). *Rossija I russkije v sovremennom mire* (Moskva: Algoritm).
- Naumov, S. (2004). Cerkov i gosudarstvo: istorija i sovremennost. *Gosudarstvennaja služba* 29 (3), s.119–123.

- Kalinič, P. – Naxera, V. (2012). Pussy Riot aneb Svéráz ruských marginálů. *Mezinárodní politika* 10(2012), s. 31–34.
- Nemyčenkov, V. (2014). Rossija, XXI vek: vybor sud'by. *Russkaja narodnja linija*. 15.12.2014 (http://ruskline.ru/analitika/2014/12/15/rossiya_xxi_vek_vybor_sudby, 1.1.2015).
- Newsland. com (2010). *Capok byl v sostave delegacii Tkačeva na inaguracii Medveděva* 3.12.2010 (<http://newsland.com/news/detail/id/594992/>, 9.4.2015).
- Newsru.com (2009). Moločnyj konflikt s Rossijej kto-to sozdal iskusstvenno, zajavil Lukašenko. 30.8.2009 (<http://www.newsru.com/arch/world/30aug2009/mol.html>, 10.4.2015).
- Newsru.com (2012). *Chirurg-svjaščennik Ševčenko protiv podrugi patriarcha: sud velel opisat imuščestvo vrača*. 27.3.2012 (<http://www.newsru.com/russia/27mar2012/shevchenko.html#2>, 15.4.2015).
- Nikulín, P. – Chomčenko, J. (2012). Sledovateli zaveršili „pank-moleben“. *Moskovskije novosti* 5.6.2012.
- NIRSI (2010). *Nravstvennaja osnova modernizacii*. Nedat. (<http://www.nirsi.ru/48>, 20.3.2015).
- Novaja Gazeta (2007). *Politika RPC : konsolidacija ili razval strany*. 23.07.2007 (<http://old.novayagazeta.ru/data/2007/kentavr03/00.html>, 17.3.2015).
- Novaja gazeta (2012). *Spasut i sochranjat*. 20.5.2012 (<http://www.novayagazeta.ru/politics/52694.html>, 12.2.2015).
- Novodvorskaja, V. (2008). Krest derevjannyj ili čugunnyj. *Grani.ru*. 11.12.2008 (<http://grani.ru/opinion/novodvorskaya/m.145257.html>, 17.3.2015).
- Nozdriň, I.(2012). *Propoved v Kazanskom Sobore*. (<https://www.youtube.com/watch?v=TbNtSqlqEuw&feature=youtu.be>, 15.4.2015).
- NTV (2008). *Medveděv: končina Patriarcha – ogromnoje gore dlja strany* (<http://www.ntv.ru/novosti/145815/>, 17.3.2015).
- Odincov, M. (1994). *Russkije patriarchi XX věka* (Moskva: Rags).

- Orechov, I. (2010). RPC prirosla tevtonskimi zamkami i kirchami. *KP.RU*. 29.10.2010 (<http://www.kp.ru/daily/24583/753157>, 12.12.2014).
- Orlov, B. (1998). Pravoslavije i katoličstvo. In: Orlov, B. a kol., *Russkaja pravoslavnaia cerkov i demokratija* (Moskva: RAN), s. 32–56.
- Osborn, A. (2008). Putin Tries to Soothe Anxious Russians. *The wall street journal* 5.12.2008 (<http://www.wsj.com/articles/SB122843535940081269>, 4.4.2015).
- Otstavnych, V. (2011). Provjedjom akciju v seti „Poprosi Patriarcha obličit lož vyborov“!. *Echo Moskvy*. 08.12.2011 ([http://echo.msk.ru/blog/otstavnih/837209/-](http://echo.msk.ru/blog/otstavnih/837209/), 12.4.2015).
- OVCS MP (2014). *Svjatějšij Patriarch Kirill prizval predstojatelej pomestnykh cerkvej vozvysit golos v zaščitu pravoslavnykh christian Vostoka Ukrajiny*. 14.08.2014 (<https://mospat.ru/ru/2014/08/14/news106782/>, 30.3.2015).
- Papkova, I. (2011a). *The Orthodox Church and Russian Politics* (Oxford: Oxford University Press).
- Papkova, I. (2011b). Russian Orthodox concordat? Church and state under Medvedev. *Nationalities Papers* 39(5)., s.667 – 683.
- Patriarchia (2009). *Sostojalas vstreča Svjatějšego Patriarcha Kirilla s Prezidentom Respubliki Belarus A.G.Lukašenko*. 25.09.2009 (<http://www.patriarchia.ru/db/print/749787.html>, 10.4.2015).
- Peresvět (2014). *Spisok lic, pod kontrolem libo značitělnym vlijaniem kotorych nachoditsja bank* (<http://www.bank-peresvet.ru/files/RB2110.pdf>, 31.1.2015).
- Peresvět (2015). *Obščije usloviya dogovora potrebitelskogo kredita* (http://www.bank-peresvet.ru/files/inf_usloviya_new.pdf, 30.1.2015).
- Petrocholod (2015). *Rus pravoslavnaia* (<http://petroholodpt.ru/category/katalog/rus-pravoslavnaya>, 17.3.2015).
- Petruchin, V. (2005). *Drevnjaja Rus. IX v. – 1263 g.* (Moskva: Astrel).
- Platonov, S. (2000). *Polnyj kurs lekcij po russkoj istorii* (SPb: Kristall).
- Plechanov, G. (1957). *O religii i cerkvi* (Moskva: Akademija nauk SSSR).

- Pokrovskij. M. (1933). *Russkaja istorija v samom szatom očerkě* (Moskva: Partizdat).
- Pravmir* (2012). Pank – feministki: kaznit nelzja pomilovat? (mnenija). 5.3.2012 (<http://www.pravmir.ru/pank-feministki-kaznit-nelzja-pomilovat-mneniya/>, 16.4.2015).
- Pravoslavie.ru (2005). Sojuz pravych sil zaplatil štraf za organizatorov vystavki „Ostorožno, religija!“. (<http://www.pravoslavie.ru/jurnal/15128.htm>, 4.2.2015).
- Pravoslavie.ru (2010). Gubernator Kubani nagraždjon ordenom Svjatogo Blagovernogo knjazja Daniila Moskovskogo Pervoj stepeni. 8.12.2010 (<http://www.pravoslavie.ru/news/43355.htm>, 4.4.2015).
- Prezident Rossii (2008) Konceptija politiki RF v otnošenii rossijskogo kazačestva (2015). *Kremlin.ru*. 3.07.2008 (<http://www.kremlin.ru/acts/news/639>, 17.3.2015).
- Prjadkina, O. (2009) *Patriotičeskaja dejatel'nost' Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi v gody Velikoj Otečestvennoj vojny i poslevojnennogo vosstanovlenija* (Kostroma: KGU im.N.A.Někrasova).
- Prus, J. (2009). Nowy patriarcha – Cyryl. Rzeczpospolita. 28.1.2009 (<http://www.rp.pl/artukul/254743.html>, 5.4.2015).
- Pussy Riot (2012). Pank-moleben „Bogorodica, Putina progoni“ v Chrame Christa Spasitelja (<http://pussy-riot.livejournal.com/12442.html>, 17.4.2015).
- Putin, V. (2012a). Poslanije Prezidenta Federalnomu Sobraniju. Prezident Rossii. 12.12.2012 (<http://kremlin.ru/events/president/news/17118>, 5.4.2015).
- Putin, V. (2012b). *Intervju RT* (<https://www.youtube.com/watch?v=EmIOWrb51Yc>, 5.2.2015).
- Pyžikov, A. (2002). *Chruščevskaja „ottepel'“, [1953–1964]* (Moskva: OLMA-Press).

- Ragoza, V. (2001). *Razvitije christianskogo učenja o vojne i vojenskom služeníi v ruskom pravoslavii* (Moskva: Prosvet).
- RBK (2013). *Žurnal RBK podsčítal, na čto živět RPC* (<http://top.rbc.ru/economics/25/07/2012/661562.shtml>, 01.01.2015).
- Rebrov, D. (2012). *Prot. Vsevolod Čaplin: Patriarch ne agitiroval za Putina*. (<http://www.nsad.ru/articles/prot-vsevolod-chaplin-patriarh-ne-agitiroval-za-putina>, 5.4.2015).
- Regions. ru (2007). *Religioznoje obrazovanije v školach dolžno byt' fakul'tativnym* (<http://regions.ru/news/2097535>, 17.3.2015).
- Reisinger W. M.–Hesli V. L.–Erdem E. (1999). The Patriarch and the President: Religion and Political Choice in Russia *Demokratizatsiya* 7(1)., s. 42-72.
- Ria Novosti (2010). *Vlasti RF s 2005 goda peredali RPC 100 chramov i monastyrej–Putin* (<http://ria.ru/religion/20100105/203055769.html>, 03.01.2015).
- Ria.ru (2003). *Razgrom antireligioznoj vystavki – ne chuliganstvo*. 11.8.2003 (<http://ria.ru/incidents/20030811/418164.html>, 20.3.2015).
- Ria.ru (2010). *Slučaji napadenija i ubijstva muftijev na Severnom Kavkaze v 1998-2010 gg.* 15.12.2010 (<http://ria.ru/spravka/20101215/309173739.html>, 20.4.2015).
- Ria.ru (2011). *Semibankirščina. Spravka.* 08.11.2011 (http://ria.ru/history_spravki/20111108/483944714.html, 2.2.2015).
- Ria.ru (2012). *Zjuganov: ataka na RPC vygodna tým, kto ne chočet vidět Rossiju silnoj.* 15.4. 2012 (<http://ria.ru/society/20120415/626820635.html>, 15.4.2015).
- Ria.ru (2015). *Komitet GD po voprosam semji gotovit rjad mer po sniženiju čisla abortov.* 22.01.2015 (<http://ria.ru/religion/20150122/1043802442.html>, 14.4.2015).
- Ridiger, A. (1995). *Osnovy pravoslavnogo obrazovanija v Rossii* (Moskva: MP).
- Richters, K. (2013). *The Post-Soviet Russian Orthodox Church: Politics, Culture and Greater Russia* (London: Routledge).
- Rogožin, N. (2000). Patriarch Tichon. In: Aksjonova, M. a kol., *Istorija Rossi ii jejo bližajšich sosěděj* (Moskva: Avanta+)., s.674.

- Rojzman, A. (2012). Svjaščennikov v Rossii dopustili do politiky. *Kommersant FM*. 5.10.2012 (<http://www.kommersant.ru/doc/2037501>, 15.4.2015).
- RPC (2000). *Archijerejskij Sobor napisal pismo prezidentu Rossii* (http://www.mitropolita-spb.ru/eparhialnie-smi/prav_i_jizn/20002/mail_prezidentu.html, 23.12.2014).
- RPC (2008). *Svjatějšij Patriarch Aleksij podtverdil, čto Pusskaja Cerkov' ne trebujet ot gosudarstva restitucii cerkovnogo imuščestva* (<http://www.patriarchia.ru/db/text/389738.html>, 05.02.2015).
- RPC MP (2008). *Patriaršije pozdravlenije Dmitriju Medveděvu s pobědoj na prezidentских vyborach* (<http://www.patriarchia.ru/db/text/373113.html>, 18.3.2015).
- RPC MP (2014). Predstojatel Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi vozglavil obščee sobranije členov Sovjeta popočitelej Chrama Christa Spasitelja. 27.3.2014 (<http://www.patriarchia.ru/db/text/3613589.html>, 17.4.2015).
- RPC MP (2015). *Organizacii* (<http://www.patriarchia.ru/db/organizations>, 09.02.2015).
- RPC MP (2014). Svjatějšij Patriarch Kirill udostoil generalnogo direktora VGTRK O.B. Dobrodjееva i generalnogo direktora MIA „Rossija segodnja“ D.K.Kiseljova cerkovnych nagrad. 22.12.2014 (<http://www.patriarchia.ru/db/text/3887269.html>, 11.4.2015).
- RPCZ (1990). *Russkaja zaruběžnaja cerkov' i Moskovskaja patriarchija* (Montréal: Bratstvo prep. Jova Počajevskogo).
- RSN (2015). *Čaplin: Raspjatyj Gagarin v Permьineuvāenije i k Christu, i k Gagarinu*. 13.4.2015 (<http://rusnovosti.ru/posts/370290>, 15.4.2015).
- Russkaja mysl'(2000). *Polugosudarstvennija cerkov v polucerkovnom gosudarstve* (<http://www.ateism.ru/articles/mysl01.htm>, 15.4.2015).
- Russkij vestnik (nedat.). *Globalizacija i cerkov*. Nedat. (<http://www.rv.ru/news/glob&chirch.html>, 8.2.2015).
- Sacharnych, D. (2010). A.V. Kurajev. Osnovy pravoslavnoj kultury. Rezensija. *Credo.ru*. 1.1.2010 (http://www.portal-credo.ru/site/?act=tv_reviews&id=326, 17.3.2015).

- Samsonova, O. (2012a). Bolšinstvo učastnikov molitvennogo stojanija – moskviči, otmečajut v RPC. *Ria.ru*. 23.04.2012 (<http://ria.ru/religion/20120423/632884317.html>, 14.4.2015).
- Samsonova, O. (2012b). RPC: Chram Christa Spasitelja ne pervyj, gde vystupili Pussy Riot. *Ria.ru*. 17.3.2012 (<http://ria.ru/society/20120317/598430640.html>, 15.4.2015).
- Sberbank (2015). *Kredity* (<http://www.sberbank.ru/tula/ru/person/credits/money>, 30.1.2015).
- Sebencov, A. (1998). *Federalnyj zakon „O svobodě sovesti i o religioznych objedinenijech“: sodržanie i suščnost (kommentarii)*. (Moskva: Mysl’).
- Semjonov, I. (2008). Mitropolit Kirill: Russkaja i Gruzinskaja cerkvi pomogut preodoljet posledstvija vojny. *Vesti.ru*. 9.11.2008 (<http://www.vesti.ru/doc.html?id=221973>, 30.3.2015).
- Semjonov, V. (2012). Vozrastanije roli Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi v obščestvenno-političeskoj žizni Rossii na ruběže tysjačeletij. *Vlast’* 10(2012)., s. 143–147.
- Senčukova, M. (2013). Krestit li rebjonka „nepravilnyh“ roditelej – opros. *Pravmir*. 8.10.2013 (<http://www.pravmir.ru/krestit-li-rebenka-nepravilnyx-roditelej-opros/>, 14.4.2015).
- Sidorov, D. (2000). Playing Chess with Churches: Russian Orthodoxy as Re(li).gion. *Historical Geography* 28(2000)., s. 208–233.
- Sidorov, D. (2006). Post-Imperial Third Romes: Resurrections of a Russian Orthodox Geopolitical Metaphor. *Geopolitics* 11(2)., s.317-347.
- Sinodalnyj oddel Moskovskogo Patriarchata po vzajimodejstvuju s vooružennymi silami i pravoočranitelnyimi organami (2015). *Ob oddele*. (<http://pobeda.ru/ob-otdele>, 30.3.2015).
- Smirnov, L. –Švarev, A. (2012). Patriaršaja kvartira – kamen pretknovenija dlja juristov. *Rosbalt*. 30.3.2012 (<http://www.rosbalt.ru/moscow/2012/03/30/963780.html>, 16.4.2015).

- Smolič, I. (1997). *Istorija Ruskoj Cerkvi: 1700–1917: V 2 častjach* (Moskva: Valaamskij monastyr).
- Snegirjov, J. (2010). Kuščevskije volki. *Izvestija*. 13.10.2010 (<https://archive.is/20130416224701/www.izvestia.ru/obshestvo/article3148281/>, 9.4.2015).
- Snyčev, I. (1996). *Daj mně tvoje serdce: Pisma duchovnym čadam* (SPb: Carskoje Delo).
- Sofrino (2012). *Realizacija v chramach svečej i cerkovnoj itvari* (http://www.sofrino.ru/company/news_168, 1.2.2015).
- Sofrino (2015). *Predprijatije* (<http://www.sofrino.ru/company>, 15.3.2015).
- Soldatov, A. (2007). Svjatoj istočnik. *Ogonjok* 12.2.2007, s. 15–17.
- Solodovnik, S. (2012). Dva naroda, dvě cerkvi. *Pro et Contra* 3(55), s.32–61.
- Solodovnik, S. (2013). Rossija: oficialnaja cerkov vybiraet vlast. *Pro et Contra* 3–4 (59), s.6–26.
- Grove, T. (2011). Russia church head warns against Internet before rally. *Reuters*. 24.12.2011 (<http://www.reuters.com/article/2011/12/23/us-russia-patriarch-internet-idUSTRE7BM10N20111223>, 11.4.2015).
- Stefanov, S. (2007). RPC i staroobrjadcy nachodjat novyje točki soprikosnovenija–mitropolit. *RIA Novosti*. (<http://ria.ru/religion/20071010/83313658.html>, 01.02.2015).
- Stepanova, L. – Vychodilová, Z. (2013). *Reálie ruské pravoslavné církve = Realii ruskoj pravoslavnoj cerkvi* (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci).
- Suchov, A. (1995). *Ruskaja filosofija: osobennosti, tradicii, istoričeskije sud'by* (Moskva: IF RAN).
- Šafran, A. – Solovjev, V. (2012). Cerkov pošla na dialog s obščestvom. *Vesti FM*. 2.4.2012 (http://radiovesti.ru/episode/show/episode_id/14696, 4.4.2015).
- Šachov, M. (2013). *Pravovyje osnovy dejatelnosti religioznych objedinenij v Rossijskoj Federacii* (Moskva: Izdetelstvo Stretenskogo monastyrja).

- Šarapov, S. – Ulybyševa, M. (2012). Pravoslavije i predprinimatelstvo. *Expert*. 24.12.2012 (<http://expert.ru/expert/2013/01/pravoslavie-i-predprinimatelstvo/>, 2.2.2015).
- Šavel'skij, G. (2005). *Russkaja cerkov' pered revoljuciej* (Moskva: Artos-media).
- Ščedrin, V. (2015). Ideologija i cerkov: 2010-e. *Gefter*. 30.03.2015 (<http://gefter.ru/archive/14675>, 15.4.2015).
- Ševčenko, M. (2000). Svjatoj president. *NG-religija* 1(43)., s.3-15.
- Škarovskij, M. (2005). *Russkaja Pravoslavnaja Cerkov' pri Stalině i Chruščově* (Moskva: Izdatěl'stvo Krutickogo podvor'ja).
- Špakov, J. (2007). S něbes na elitnyje učastki. *Vremja novostej* 07.02.2007, s.22–25.
- Taratuta J. (2009a). Bez lišnich bogoslovov. *Kommersant*. 16.1.2009, s.6.
- Taratuta, J. – Dvali, G. (2008). Cerkovno-pograničnaja služba. *Kommersant*. 7.4.2009, s.6.
- Taratuta, J. – Korobov, P. (2009). Novyj patriarch prinjal pervoje rešenije. *Kommersant*. 29.1.2009, s. 6.
- Taratuta, J. (2009b). Poměstnyj razdor. *Kommerant*. 22.1.2009, s.6.
- Tjacha, A. (2001). Političeskoje pozicionirovanije Cerkvi pri Putině. Otěčestvennyje zapisku 1(2001)., s. 155–175.
- Tjažlov, I. (2015). Storonniki „Tangejzera“ došli do administracii prezidenta. *Kommersant*. 20.3.2015 (<http://www.kommersant.ru/Doc/2691661>, 30.3.2015).
- Tolokonnikova, N. (2012). *Pussy Riot. Čto eto bylo?* (Moskva:Algoritm).
- Tulskij, M. (2015). Russkaja pravoslavnaja cerkov – navstreču vyboram-2003. *Credo.ru*. 8.1.2015 (<http://www.portal-credo.ru/site/?act=fresh&id=79>, 30.3.2015).
- U. S. State Department (2005). *International Religious Freedom Report 2005* (<http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2005/51576.htm>).
- Valaamskij monastyr' (2014). *Prejskurant* (<http://valaam.ru/ru/prayer>, 31.12.2014).
- Val'denberg, V. (1916). *Drěvněrussskie učeniya o přědělach carskoj vlasti* (Petrograd: tipografija A.Benke).

- Varfolomeev, V.–Koroljova, M.–Počinok, A. (2009). RPC i tabačnyje akcizy: kak eto bylo? *Radio Echo Moskvy*. 21.1.2009 (<http://www.echo.msk.ru/programs/razvorot/567410-echo.phtml>, 02.02.2015).
- Vasilik, V. (2004). *Rol' pravoslavija v stanovlenii rossijskoj gosudarstvennosti i otečestvennogo obrazovanija* (SPb: Sankt-Pětěrburgskij universitet).
- Vedomosti (2009). *Kandidat ot partii vlasti*. 22.1.2009 (<http://www.vedomosti.ru/newspaper/article.shtml?2009/01/22/178034>, 29.3.2015).
- Vedomosti (2010). *Světskaja vlast ispolzujet ambicii RPC* (<http://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2010/02/18/svetskaya-vlast-ispolzuet-ambicii-rpc>, 3.2.2015).
- Velikanov, P. (2009). *Archijerejskij i Pomestnyj Sobory Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi 2009* (Moskva: Izvestija).
- Verhovskij, A. (2000a). Religioznyj faktor v parlamentskoj kampanii 1999. *Panorama.ru*. Nedat. (<http://www.panorama.ru/works/patr/bp/finrr.html>, 21.3.2015).
- Verhovskij, A. (2000b). Radikalnyje nacionalisty v načale 2000 godov. *Panorama.ru*. 23.02.2000 (<http://www.panorama.ru/works/patr/bp/finrr.html>, 21.3.2015).
- Verhovskij, A. (2000c). Russkaja Pravoslavnaja Cerkov i sovbona vyraženiija v svjetskom obščestve. *Index*. 1.11.2000 (<http://index.org.ru/journal/11/verh.html>, 4.2.2015).
- Verhovskij, A. (2005). Rossijskoje pravoslavije: ponjatije i puti razvitija. In: Kolektiv autorů, *Putjami nesvobody* (Moskva: Centr „Sova“), s. 54–57.
- Volkova, M. (2000). Kak eto bylo. *Nezavisimaja gazeta*. 6.1.2000 (http://www.ng.ru/politics/2000-01-06/3_howitwas.html, 15.3.2015).
- VZ.RU (2012). *Miting protiv Pussy Riot prošel v Krasnodare*. 31.03.2012 (<http://vz.ru/news/2012/3/31/572170.html>, 5.4.2015).
- WCIOM (2010). *K kakomu veroispovjedaniju (konessii). Vy sebja otnositě?* 23. 11. 2010 (<http://wciom.ru/index.php?id=459&uid=13365>, 8.12.2014).

WCIOM (2013a). *K kakomu veroispovjedanju (konessii). Vy sebja otnosiť?* 11.03.2013 http://wciom.ru/zh/print_q.php?s_id=922&q_id=63692&date=11.08.2013,10.12.2014).

WCIOM (2013b). *Po Vašemu mneniju, dopustimo ili net, čtoby prezidentom Rossii byl čelovek, ispovedujuščij otličnuju ot pravoslavija religiju?* 27.10.2013 (http://wciom.ru/zh/print_q.php?s_id=933&q_id=64367&date=27.10.2013,10.12.2014).

Zeňkovskij, S. (1970). *Russkoje staroobradčestvo: duchovnyje dviženija semnadcatogo věka* (Munchen: Wilhelm Fink Verl.).

Zjугanov, G. (1999). *Věra i věrnost': russkoje pravoslavije i problema vozraždenija Rossii* (Moskva: Molodaja Gvardija).

Zubec, O. (2010). Ekspertnaja ocenka originala-makěta učebnika „Osnovy světskoj etiki“ 4-5 kl. Bondarenko L.I., Pěrov V.J. *Institut filosofii Rossijskoj Akademii Nauk*. 1.1.2010 (<http://iph.ras.ru/page50562154.htm>, 17.3.2015).

Jarzyńska, K. (2014). *Ukraińska gra patriarchy Cyryla*. OSW 14.8.2014 (<http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2014-08-14/ukrainska-gra-patriarchy-cyryla>, 14.4.2015).

9. 2 Prameny

Alekseev, V. (2015). [Ústní sdělení] 19.3.2015 (Svjato-Trojickij Sobor, Kolpino).

Gončarenko, T. (2015). [Ústní sdělení] 1.3.2015 (Aleksandro-Něvskij ženskij monastyr', Maklakovo).

Graždanskij kodex RF č. 230/2006, ve znění pozdějších předpisů.

Federalnyj zakon č.125/1997, O svobodě sovesti i o religioznych objedinenijach.

Federalnyj zakon RF 327-FZ/2010, O peredače religioznym organizacijam imuščestva religioznogo naznačenija, nachodjaščegosja v gosudarstvennoj ili municipalnoj sobstvennosti.

Exodus 20:13.

Konstitucionnyj zakon č. 1/1993, *Konstitucija Russkoj Federacii*, ve znění pozdějších předpisů.

Konstitucionnyj zakon č.1/1977, *Konstitucija SSSR*.

Neljuba, I. (2015). [Ústní sdělení] 26.02.2015 (Muzej sovremennoj istorii Rossii).

Pismo Ministerstva financov RF č.11-01-08 1996.

Pismo Ministerstva financov RF č.01-10/11-4547 1996.

Položenije ob upravljenii Ruskoj Pravoslavnoj Cerkvju, 31. 1. 1945.
Položenije ob upravljenii Ruskoj Pravoslavnoj Cerkvju“ 31.1.1945, ve znění z roku 1961.

Ponkin, I.V. (2003). *Pravovyje osnovy svetskosti gosudarstva i obrazovanija* (Moskva: Pro-press).

Postanovlenije Pravitelstva RF 248/1995, *O porjadkě peredači religioznych objedinenijam otonsjsčegosja k federalnoj sobstvennosti imuščestva religioznogo naznačenija.*

Postanovlenije Pravitelstva RF 490/2001, *O porjadke peredači religioznych organizacijam nachodjaščegosja v federalnoj sobstvennosti imuščestva religioznogo naznačenija.*

Programma stroitelstva pravoslavnych chramov v gorodě Moskvě (2015a). *200 novych pravoslavnych chramov* (http://200hramov.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=269&Itemid=2, 17.03.2015).

Programma stroitelstva pravoslavnych chramov v gorodě Moskvě (2015b). *Partněram* (http://200hramov.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=952&Itemid=4, 17.03.2015).

Protokol 36 zasedanija komissii po provedeniju otdelenija cerkvi ot gosudarstava pri CKRKP, 13.09.1923.

Protokol 36/A^a zasedanija komissii po provedeniju otdelenija cerkvi ot gosudarstava pri CKRKP, 18.09. 1923.

Protokol 96 zasedanija komissii po provedeniju otdelenija cerkvi ot gosudarstava pri CK VKP(b)., 28. 02 1928.

Rasporjaženije Prezidenta RF 281-rp/1993, *O peredače religioznych organizacijam kultovych zdanij i jinogo imuščestva.*

RPC MP (2000). *Osnovy socialnoj koncepcii Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi* (<http://www.patriarchia.ru/db/text/141422>, 25.2.2015).

RPC MP (2006). *Deklaracija o pravach i dostoinstve čelověka X Vsemirnogo Russkogo Sobora* (<http://www.patriarchia.ru/db/text/103235.html>, 25.2.2015).

Ukaz Prezidenta RF č.1197/2011, *O prazdnovanii 700-létija so dnja roždénija prepodobnogo Sergija Radoněžskogo*.

Ustav RPC 1988.

Ustav/Občanský řad RPC 2000, ve znění pozdějších předpisů.

ŽMP (1991). *Graždanskij ustav Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi* . 31.10.1991, s. 11–13.

Resumé

Целью данной работы было исследование деятельности Русской православной церкви и ее взаимоотношений с политикой и обществом в постсоветской России. Актуальность данного исследования заключается в увеличивающейся взаимосвязи между политикой и церковью, и как следствие, растущем влиянии РПЦ на общество в вопросах не связанных с религией.

Интронизация Алексия II. произошла в период, когда кризис Советского государства вступил в свою завершающую фазу. Для церкви в этом момент было очень важно вернуть себе правовой статус. Достижение успеха в этой области было возможно только благодаря личной инициативе Патриарха и умения выстраивать отношения с государственной властью. Можно сказать, что Алексею II. это удалось в полной мере, ибо во времена правления Б.Н.Ельцина церковь входит в новую эпоху, эпоху возрождения. По всей стране открываются новые храмы, приходы и монастыри, государство предоставляет церкви всевозможные льготы. С приходом к власти В.В.Путина позиция церкви лишь усиливается: РПЦ подписывает договора о сотрудничестве с МИДом, с правоохранительными структурами. Принимает ряд важных документов: Декларацию прав человека, Основы социальной концепции и др., которые составляют основу «русской цивилизации», а так же отлично вписывается в желание Кремля вернуться к традиционным ценностям. Таким образом, РПЦ потихоньку становится, хоть и не официально, опорой государственной идеологии.

После смерти Алексия II. Патриархом Московским и Всея Руси становится Кирилл. В этот период (который до сих пор не закончен) можно смело говорить о том, что церковь активно сотрудничает с государственной властью, более того, церковь активно поддерживает государственную власть. Это можно видеть во всем: от высказываний Патриарха до вручения Патриархом церковных наград Кремлевским протеже. Однако, у такой

церковной позиции есть один серьезный минус, который заключается в том, что Русская православная церковь все больше отдаляется от истинного православного учения и превращается в корпорацию, помогающую государству влиять и на внутренний мир людей.

Seznam příloh

Příloha I. Mapa kanonického teritoria RPC.

Příloha II. Ceny za pronájem jednotlivých místností z r. 2006 v katedrále Krista Spasitele.

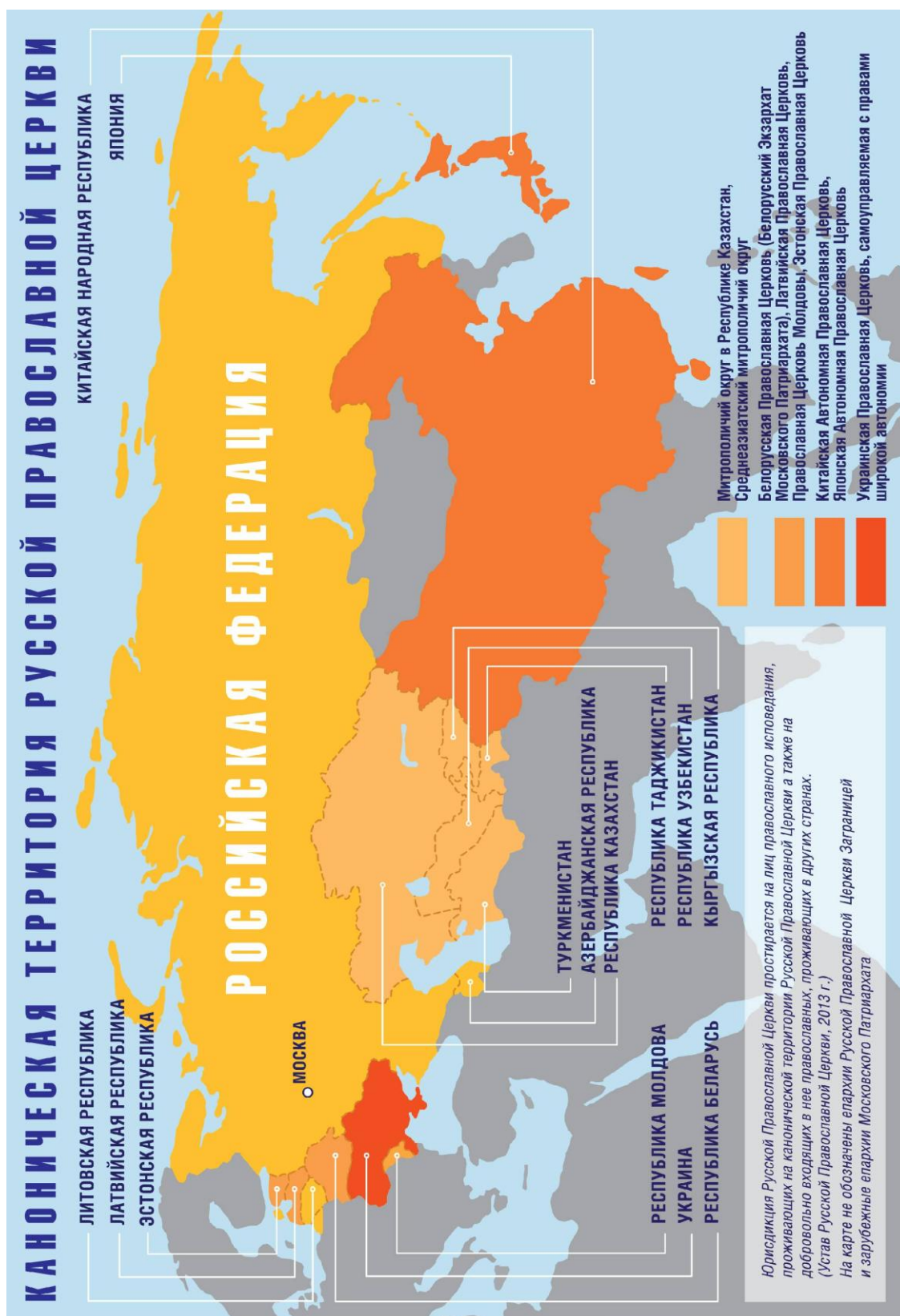
Příloha III. Reklama koncertního vystoupení v katedrále Krista Spasitele.

Příloha IV. Ziskové organizace RPC podle údajů RBK.

Příloha V. Financování náboženských nevládních organizací v rámci programu „Upevnění jednotnosti ruského národa a etnokulturní rozvoj národů Ruska na léta 2014 – 2020“.

Příloha VI. Příklady obalů/reklam „pravoslavných“ výrobků.

Пříloha I. Mapa kanonického teritoria RPC (zdroj <http://www.nsad.ru/pic/kanonicheskaya-territoriya-russkoj-cerkvi-karta.jpg>).

Пříloha II. Ceny за pronájem jednotlivých místností z r. 2006 в катедрале Криста Спасителя (zdroj http://web.archive.org/web/20070524043948/http://www.fxxc.ru/price/price_rent.php).

Информация
(495) 203-77-22
ХИМЧИСТКА
ПЕКАРНЯ
СТОЛОВАЯ
ЭКСПУРСИИ
АРЕНДА
ФОНДЕ

ПРЕЙСКУРАНТ ЦЕН НА ПЛОЩАДИ

Прейскурант цен на помещения и площади, предоставляемые для проведения мероприятий.

Помещения и площади	Характеристики	Цена в рублях за один день
Аванзал	Банкет - 150 чел. Фуршет - 250 чел.	50000,00
Сергиевский зал	Банкет - 150 чел. Фуршет - 200 чел.	50000,00
Красный зал	Банкет - 176 чел.	65000,00
Белый зал	Банкет - 450 чел. Фуршет - 600 чел.	75000,00
Патриарший зал	Банкет - 250 чел. Фуршет - 300 чел.	75000,00
Конференц зал	Посадочных мест - 152	150000,00
Зал Церковных Соборов	Посадочных мест - 1298	330000,00
Зеленая комната (2+1)	Посадочных мест - (12 + 30)	60000,00
Балкон для организации выставок (без застройки)	Общая площадь - 235 м.кв.	60000,00
VIP гримерная (общая площадь 64 кв.м.)	Одно мероприятие	22000,00
Предоставление роля в аренду	Одно мероприятие	3000,00
Детские новгородные представления	Договорная цена	
Световое художественное оформление	Договорная цена	

Полный список:

- О Фонде
- Администрация
- Вязанки
- Обратная связь
- Аренда
  - Зал Церковных соборов
  - Трапезные палаты:
    - Аванзал
    - Сергиевский зал
    - Белый зал
    - Патриарший зал
    - Зеленая комната
  - Конференц-зал
  - Поздний гараж
- Экспурсии
  - Верхний храм
  - Смотровые площадки
  - Музей
  - Хоры
- Охрана
- Столовая
- Меню
- Пекарня
  - Хлеб
  - Выпечка
- Химчистка
- Эксплуатационные службы
  - Управление автоматикой и телемеханики
  - Управление главного энергетика
  - Управление связи и коммуникаций
  - Управление главного теплотехника

Пříloha III. Reklama koncertního vystoupení v катедрале Криста Спасителя.

ЗАЛ ЦЕРКОВНЫХ СОБОРОВ. Храм Христа Спасителя

26 июня
ВАШИ
ЛЮБИМЫЕ
ПЕСНИ

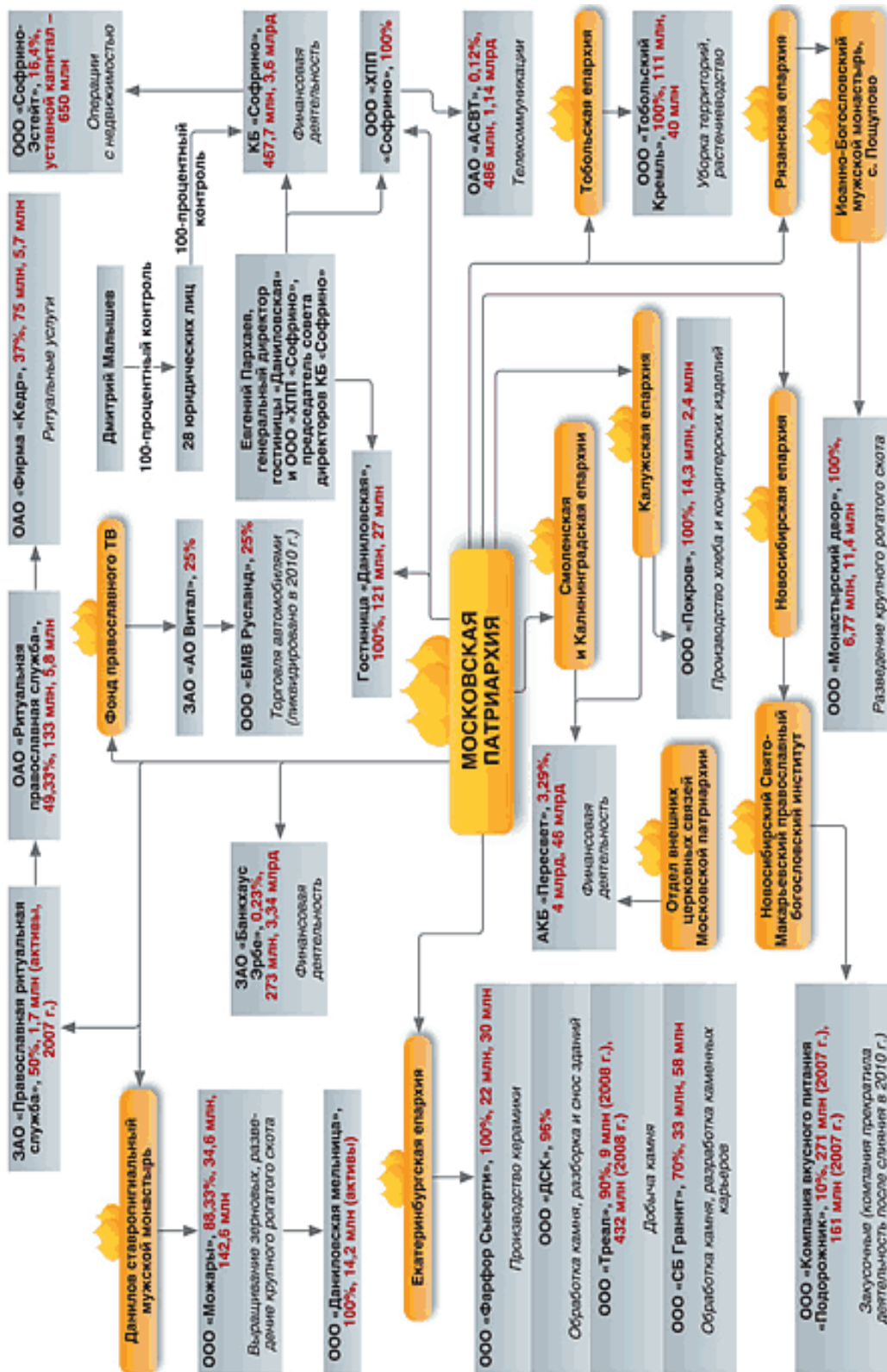
СЕРГЕЙ ВОЛЧКОВ • «ВЕРАСЬ» • АННЕ ВЕСКИ • ЕКАТЕРИНА ШАВРИНА • ГОЛИЯ СЛВЯНСКАЯ • ИГОРЬ НАДЖИЕВ
ЕКАТЕРИНА БРОДСКАЯ • ИВАН ИЛЬИЧЕВ • МАРИ КАРНЕ • ТАТЬЯНА ЛИПОВЕНКО • ЭМИЛЬ КАДЫРОВ

0+ ул. ВОЛХОНКА, 15 вход со стороны набережной (м. «Кропоткинская»)

Организаторы составляют за собой право вносить изменения в программу

CONCERT.RU БЕЗ НАЦЕНКИ **644 2222**

СВЕЧНОЙ ЗАВОДИК И ПРОЧИЕ БОГАТСТВА

Пříloha V. Financování náboženských nevládních organizací v rámci programu „Upevnění jednotnosti ruského národa a etnokulturní rozvoj národů Ruska na léta 2014 – 2020“.

УТВЕРЖДЕНО
распоряжением Правительства
Российской Федерации
от 28 мая 2014 г. № 901-р

РАСПРЕДЕЛЕНИЕ
субсидий, предоставляемых в 2014 году из федерального бюджета
некоммерческим организациям в рамках федеральной целевой
программы "Укрепление единства российской нации и
этнокультурное развитие народов России (2014 - 2020 годы)"

(тыс. рублей)

Наименование некоммерческой организации	Размер субсидии
Автономная некоммерческая организация "Владикавказский духовно-просветительский центр", Республика Северная Осетия - Алания	30000
Автономная некоммерческая организация по финансированию строительства зданий и сооружений "ПравСтрой", Оренбургская область	24000
Автономная некоммерческая организация по развитию и поддержке строительства и реконструкции "Зодчий", Тверская область	36000
Автономная некоммерческая организация Строительно-реставрационный центр "Бежецкий Верх", Тверская область	23000
Автономная некоммерческая организация реставрационно-строительная мастерская "Зодчий", Ростовская область	30000

Наименование некоммерческой организации	Размер субсидии
Автономная некоммерческая организация "Архитектурно-строительный центр Бердо", Ставропольский край	75000
Автономная некоммерческая организация "Центр по предоставлению услуг в сфере координации программ по реставрации, ремонту, реконструкции, строительству зданий и сооружений религиозного назначения "Зодчий", г. Белгород	10000
Автономная некоммерческая организация "Тобольский строительно-реставрационный центр", Приморский край	30000
Автономная некоммерческая организация Арсеньевский Строительный Центр "Восток", Приморский край	35000
Автономная некоммерческая организация по оказанию услуг в сфере финансирования строительства, ремонта, реконструкции зданий, строений, сооружений "Возрождение", Саратовская область	76500
Автономная некоммерческая организация "Строительный центр Сибирский Зодчий", Омская область	78000
Автономная некоммерческая организация "СТРОИТЕЛЬНО-РЕСТАВРАЦИОННЫЙ ЦЕНТР "ЗОДЧИЙ", Ивановская область	80500
Автономная некоммерческая организация Центр финансирования строительства и реставрации зданий, строений, сооружений "Наследие", Республика Мордовия	90000

Наименование некоммерческой организации	Размер субсидии
Автономная некоммерческая организация "Каинский строительно-реставрационный центр", Новосибирская область	100000
Автономная некоммерческая организация "Строительная мастерская "Храмостроитель", г. Нижний Новгород	40000
Автономная некоммерческая организация по финансированию строительства и реконструкции объектов культурного и религиозного значения "Арктический Собор", Ненецкий автономный округ	75000
Автономная некоммерческая организация "Духовно-просветительский центр "КАВКАЗ ДОМ МИРА", Республика Дагестан	36000
Автономная некоммерческая организация по сохранению и развитию духовно- нравственных ценностей "Белевский Благовест", Тульская область	15000
Автономная некоммерческая организация "Котласское строительное объединение", Архангельская область	29316,5
Автономная некоммерческая организация "Боровичский Центр Реставрации и Строительства "Отчизна", Новгородская область	20000
Автономная некоммерческая организация по предоставлению услуг в сфере финансирования строительства, ремонта, реконструкции, реставрации и сохранения зданий, строений и сооружений "ВОЗРОЖДЕНИЕ", Иркутская область	75000

Наименование некоммерческой организации	Размер субсидии
Автономная некоммерческая организация "Скопинский центр реставрации и строительства", Рязанская область	56000
Автономная некоммерческая организация по ремонту, реконструкции, сохранению, реставрации зданий, строений, сооружений "Благоустроитель", Волгоградская область	93683,5
Всего	1158000

Пříloha VI. Příklady obalů/reklam „pravoslavných“ výrobků.

6.1 „Svjatoj istočnik“ (zdroj <http://voda.itcorus.com/istochnik/>).

6.2 „Rus pravoslavnaja“.

РУСЬ ПРАВОСЛАВНАЯ
Традиции Отечества

Жареных продукт
ПЕЛЬМЕНИ
420 г с грибами и луком

Жареные - еще - вкуснее!

Национальные традиции складываются веками, а разражены могут быть очень быстро. На отеческих традициях варируются культура, самосознание народа, любовь к Отечеству и здоровый патриотизм. Православие, пережив все лихолетья, впитало в себя вековые обычи, возвысив их до небывалых высот христианского миропонимания. Следуя церковному календарю, мы предлагаем Вам скоромные и постные продукты торговой марки «Русь Православная» и приглашаем, устремляясь в завтрашний день, следовать примерам обыденной и праздничной жизни наших мудрых и славных предков. Ангела за трапезой и многоя лета!

Покупая этот товар, Вы дарите 10% на восстановление православных святынь.

Участуйте в жизни своей страны! Приобретая продукты торговой марки «Русь Православная», Вы вносите свою десятину, личную поддержку и участия в восстановление православных святынь и возрождение

Пельмени с грибами и луком «Русь православная»
Состав: мука пшеничная хлебопекарная высшего сорта, вода питьевая, грибы шампиньоны, лук репчатый, белок растительный, крахмал, масло растительное, соль поваренная пищевая, укроп, петрушка, перец черный, перец душистый, лавровый лист.
Пельмени с овсяными начинками заморожены: пельмени с грибами и луком.
Пищевая ценность в 100 г продукта: белки – 4,3 г, жиры – 0,9 г, углеводы – 24,4 г, калорийность – 122,9 ккал/514,6 кДж.
Масса нетто: 420 г

Рекомендации по приготовлению:
Жареные: пельмени опустите в кипящую подсоленную (по вкусу) воду, поварите и верните на слабом огне 3-7 минут. Отварные: пельмени выложите на разогретую сковороду с небольшим количеством растительного масла, обжарьте с двух сторон до образования золотистой корочки, доведите до готовности на медленном огне.
Отварные: необходимое количество пельменной опустите в кипящую подсоленную (по вкусу) воду. Помешайте и варите на слабом огне 5-6 минут до готовности.
Условия хранения и срок годности: при температуре минус 5 °С – не более 48 часов, при температуре минус 18 °С – не более 180 суток. При отсутствии холода продукт хранению и реализации не подлежит.
Изготовлено и упаковано: (указано на шве упаковки)
Приятного Вам аппетита!

4 606835 003283
ТУ 9165-010-02159856-2006

ЕАС

В составе читать: крахмал - крахмал картофельный

ИЗГОТОВИТЕЛЬ:
ООО «ПЕТРОХОЛОД – пищевые технологии»
Юридический и фактический адрес:
Россия, 194044, г. Санкт-Петербург,
ул. Чугунная, д. 14, тел.: (812) 648-0820,
www.petroholod.ru
Вопросы и пожалованье отправляйте
по e-mail: info@petroholodpt.ru

06 02.15

6.3 Pelmeni „Blagolepnyje“.

The advertisement features a background image of a white church with blue domes and golden crosses. In the foreground, there are three packages of pelmeni. The top package is yellow and labeled 'ПЕЛЬМЕНИ БЛАГОЛЕПНЫЕ' with a picture of the domes. The middle package is blue and labeled 'ПЕЛЬМЕНИ БЛАГОЛЕПНЫЕ' with a picture of a duck and vegetables. The bottom package is blue and labeled 'ВАРЕНИКИ ПОСТРЫЕ БЛАГОЛЕПНЫЕ' with a picture of various vegetables. A circular logo in the bottom right corner contains the text 'С БЛАГОСЛОВЕНИЯ СВЯТО-ТРОИЦКОЙ СЕРГИЕВОЙ ЛАВРЫ' around a central emblem with the letters 'ТСМ'. At the bottom, the text reads: 'ЗАО "ПОКОМ", РОССИЯ, 600009, Г. ВЛАДИМИР, УЛ. П.ОСИПЕНКО, 65 ТЕЛ. ОТДЕЛА ПРОДАЖ: (0922) 33-54-64, 23-49-18'.

